

AIÁNOK A RÓMAI BIRODALOM UTOLSÓ ÉVSZÁZADÁBAN

/375-476/

Kommentárral ellátott bilingvis forrásgyűjtemény

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

Készítette: Velencei Katalin

Vezető tanár: Dr.Szádeczky-

Kardoss Samu

SZEGED 1978.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	1	
Latin források mutatója	3	
Görög források mutatója	12	
	források	komment.
I. A dunai limes átszakítása, a hadrianopolisi csata és következményei. /375-380/.	13	91
II. Az alán foederátusok a IV. század utolsó évtizedeiben. /380-401/	35	105
III. A nagy vándorlás előestéje. /401-406/	43	113
IV. A galliai invázió /406-409/	48	117
V. Az alánok Hispaniában, továbbvándorlásuk Afrikába /409-429/	57	129
VI. Alánok további sorsa Galliában. /409-453/	70	140
VII. Néhány adat a keleti birodalomban élő alán néptörzsekről.	85	148
VIII. Alánok az antik Róma végnapjaiban.	87	150
Történeti áttekintés	152	
Jegyzetek	161	
Modern szakirodalom	180	

ELOSZÓ

A római birodalom bukását elsősorban a rabszolgatartó társadalom válsága idézte elő. A birodalom végleges felbomlásának történetében a belső okok mellett azonban igen fontos szerepet játszottak az i.sz. IV-V. századi barbár inváziók is. Az alánok - még ha nem is az ő szerepük volt a leglátványosabb - mindvégig aktív résztvevői voltak a barbár népek hatalmas megmozdulásainak, az ún. "nagy népvándorlás"-nak. Egykorú forrásokban kora középkori krónikákban gyakran feltűnik a nevük. Egyszer ellenségként a római provinciákat fosztogatják, máskor szövetségesként római hadijelvények alatt indulnak harcba.

A kaukázusi hazájából nyugatra vándorló alánság történetére korszerű monografikus feldolgozás még nem készült, a nagy barbár népek /hunok, gótok, vandálok/ történetét tárgyaló szakirodalom pedig csak érintőlegesen említi az alánokat.

Dolgozatomban azokat az ókori és kora középkori latin nyelvű forrásokat gyűjtöttem össze és fordítottam magyarra, amelyek a római birodalom területére vándorolt alánokat /a forrásokban Alani vagy Halani/, illetve vezetőiket név szerint említik. Az egyes szemelvények a történeti események kronológikus rendjét követik. Betűjeles számok /pl. 5a / jelölik azokat az auctorhelyeket, amelyek név szerint nem nevezik meg ugyan az alánokat, de feltehetően rájuk vonatkoznak. A bilingvis forrásgyűjteményhez rövid kommentárrész csatlakozik, amely az egyes forráshelyekre vonatkozó legfontosabb irodalomtörténeti, történeti adatokat foglalja össze. A latin kutatók

értelmezésénél esetenként felhasználtam görög szerzők hirdadásait is a jegyzetekben. Nem tekintettem feladatomban az alánokat tévesen "albani", ill. "alemanni" név alatt említő források keresését ott, ahol a mérvadó kritikai kiadás ilyen irányu emendációt nem ad.

Itt szeretnék köszönetet mondani Dr.Szádeczky-Kardoss Samu tanszékvezető egyetemi tanárnak értékes tanácsaiért és a disszertáció készítésének irányításáért.

LATIN FORRÁSOK MUTATÓJA

	szöv.	komment.
Acta synhodorum habitarum Romae		
ann. DI. 5.	87	149
- MGH Auctores Antiquissimi, tom. XII.		
ed. Th. Mommsen, Berlin 1894.		
Ambrosius, Epistulae XXIV. 8-9.	37	167
- Patrologiae Latinae, tom.XVI. Migne, Paris 1845.		
Ambrosius, Expositio evangelii secundum Lucan libr. X.	23	97
- Corpus Scriptorum Ecclesiasti- corum Latinorum, vol. 32. pars 4. ed. K.Schenkl, Wien 1902.		
Ammianus Marcellinus,		
Res gestae XXXI.2,12-13.	13	91
XXXI.2,16-25.	14	91
XXXI.3,1	18	92
XXXI.3,3	19	93
XXXI.4,12	20	94
XXXI.5,3-4.	20	94
XXXI.8,4	22	95
XXXI.11,6	24	97
XXXI.12,10-17.	25	98
XXXI.16,3-4.	28	99
-- -- Rerum gestarum libri qui supersunt.		
rec. K.Clark, Berlin 1910.		

	szöveg	kommentár
Ausonius,,Ephemeris IV. 7,17-18	24	98
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.V. pars 2. rec. K. Schenkl, Berlin 1883.		
Ausonius, Precatio consulis designati VI.	30	101
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.V. pars 2. rec. K Schenkl, Berlin 1883.		
Beda, Chronica 452.	32	103
465.	49	121
480.	68	138
- MGH Auctores Antiquissimi, tom. XIII. Chronica Minora vol. III. ed. Th. Mommsen, Berlin 1898.		
Cassiodorus, Chronica 1176-77.	48	119
1278.	89	151
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.XI. Chronica Minora vol. II. ed. Th. Mommsen, Berlin 1894.		
Chronica Gallica ann. CCCCLII. 63.	54	126
124.	73	141
127.	73	141
- MGH Auctores Antiquissimi, tom. IX. Chronica Minora vol. I. ed. Th. Mommsen, Berlin 1892.		

	szöveg	kommentár
Chronica Gallica ann. DXI. 6.		
/Narratio de imp.Val.et. Theod./	57	130
547.	48	119
552.	57	130
557.	61	134
562.	64	135
564.	66	137
-MGH Auctores Antiquissimi, tom.IX.		
Chronica Minora vol. I.		
ed. Th. Mommsen, Berlin 1892.		
Cl. Claudianus, In Rufinum lib.I.310-15.	39	109
lib.II.268-75.	40	110
De cons.Stil.I. 109-11.	40	110
Paneg. de IV.cons.Hon.484.	42	112
Paneg. de VI.cons.Hon.223-28.	46	116
De bello Pollentino 580-97.	45	115
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.X.		
rec.Th. Birt, Berlin 1892.		
Constantius, Vita Germani episcopi Autissio-		
dorensis 28.	73	142
- MGH Scriptores Rerum Merovingicarum,		
tom. VII.1.		
ed. W. Levison, Hannover 1919.		
Consularia Constantinopolitana ann. 379,3	33	103
- MGH Auctores Antiquissimi, tom IX.		
Chronica Minora vol. I.		
ed. Th. Mommsen, Berlin 1892.		

	szöv.	komment.
Consularia Italica ann.406. /Addit ad. Prosp. Havn./	49	120
ann.453.	85	148
ann.464.	90	151
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.IX. Chronica Minora vol. I. ed. Th. Mommsen, Berlin 1892.		
Corpus Inscriptionum Latinarum V. 1623.	164	164
VIII.17412.	69	139
Dracontius, Romulea V.	90	151
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.XIV. ed. F. Wollmer, Berlin 1905.		
Epitome de caesaribus 47,3.	30	100
47,6.	36	105
- Rec. Fr.Pichlmayr, R.Grunel, Leipzig 1961.		
Fredegarius, Chronica II.50./ann.15/ /ann.16/ /ann.22/ /ann.27/ II.60./Chrocus/ II.60./Trasemundus/	58 61 64 66 55 67	130 134 135 137 128 137
- MGH Scriptores Rerum Merovingicarum, tom.II. ed. B. Krusch, Hannover 1888.		
Gregorius Turonensis, Historia Franc. II.7.	84	147
II.9./p.75./	52	123
II.9./p.76./	53	125
II.9./Constantin./	70	140

szöv. komment.

- MGH Scriptores Rerum Merovingicarum, tom. I. ed. B. Krusch, Hannover 1885.		
Hericus, De miraculis Germani 24.	77	143
Vita metrica Germani 120.	76	143
- Patrologiae Latinae, tom.CXXIV. Migne, Paris 1852.		
Hieronimus, Epistulae 60, 16	41	111
123, 15	54	127
- Ed. J.Labourt, tom.III. Paris 1953., tom. VIII. Paris 1961. /Collection des Universités de France, ass.G. Budé./		
Hydatius, Chronicon 42.	57	129
49.	60	133
60.	63	135
68.	65	136
- MGH Auctores Antiquissimi tom.XI. Chronica Minora vol. II. ed. Th. Mommsen, Berlin 1894.		
Iordanes, Getica 126 /24/	19	93
134 /26/	23	96
140-141 /27/	33	103
161 /31/	51	122
194 /37/	80	145
197 /38/	81	146
205 /39/	82	146
210 /40/	82	146
226-228 /43/	83	147

	szöveg	kommentár
236 /45/	88	150
261 /50/	86	148
265-266/50/	86	149
Iordanes, Romana 322.	51	122
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.V/1. rec.Th.Mommsen, Berlin 1882.		
Isidorus, Chronica 368.	48	120
373 a.	58	130
Historia Gothorum 22.	66	137
68.	67	137
Historia Wandalorum 71.	53	125
72. /23 a,b/.	58	131
73.	62	134
Historia Svevorum 85.	59	131
Additamentum I. ad. Isidori Historiam	59	132
Additamentum VII.	60	132
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.XI. Chronica Minora vol. II. ed. Th. Mommsen, Berlin 1894.		
Marcellinus Comes, Chronicon ann. 379, 1-2.	32	102
ann. 408,1.	50	121
ann. 464.	89	151
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.XI. Chronica Minora vol.II. ed. Th. Mommsen, Berlin 1894.		

	szöv.	komment.
Marius Victor, Claudius, Alethia	80	144
- Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum		
Latinorum vol. 16. - Poetae Christi-		
ani Minores pars I. rec. M. Petschenig,		
R.Ellis, G.Brandes, K.Schenkl,		
Wien 1888.		
Notitia Dignitatum, Occid. VI.50.	35	105
- ed. O.Seeck, Berlin 1876.		
Orosius, Historiae adver [*] um pag. VII.34,5.	31	102
	VII.37,2.	43
	VII.37,3.	47
	VII.38,3.	49
	VII.40,3.	52
	VII.41,7.	60
	VII.43,13-15.	62
- Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum		
Latinorum vol.5. ed.C. Zangemeister,		
Wien 1882.		
Pacatus, Panegyricus Theod. Aug. XII, 11,4.	29	99
	XII, 32.	38
- Panegyriques Latins, ed. É.Galletier,		
tom. III. Paris 1955. /Collection des		
Universités de France, ass. G.Budé/.		
S. Paulinus, Epigramma 18-21.	54	126
- Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum		
Latinorum vol. 16. - Poetae Christiani		
Minores pars I. rec. M.Petschenig,		
R.Ellis, G.Brandes, K.Schenkl,		
Wien 1888.		

	szöv.	komment.
Paulinus Nolanus, carmen 26.	43	113
- Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum vol.16. - Poetae Christi- ani Minores pars I. rec.M.Petsche- nig, R.Ellis, G.Brandes, K.Schenkl, Wien 1888.		
Paulinus Pellaeus, Eucharisticos	70	141
- Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum vol.16. - Poetae Christi- ani Minores pars I. rec.M.Petsche- nig, R.Ellis, G.Brandes, K.Schenkl, Wien 1888.		
Paulus Diaconus, Historia Romana XII.13.	44	114
XIV.4.	81	145
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.II. rec. H. Droysen, Berlin 1879.		
Prosper Tiro, Epitoma chronicon 1230.	48	117
455.	68	139
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.IX. Chronica Minora vol.I. ed.Th. Mommsen, Berlin 1892.		
Salvianus, De gubernatione Dei IV.68.	79	144
VII.64.	79	144
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.I. rec. C.Halm, Berlin 1877.		

	szöv.	komment.
Sidonius Apollinaris, Carmina 2,362-65.	65	136
5,472-479.	88	150
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.VIII. rec. Ch. Luetjohann, Berlin 1887.		
Vegetius, Epitoma rei militaris I.20.	36	106
III.26.	78	144
- Rec. C. Lang, Leipzig 1869.		
Victor Vitensis, Historia persec.Vand. 2,39.	68	139
3,3.	69	139
- MGH Auctores Antiquissimi, tom.III. rec. C. Halm, Berlin 1879.		
Vita Sadalbergae 14.	55	128
- MGH Scriptores Rerum Merovingicarum, tom. V. ed. B.Krusch, W.Levison, Leipzig 1910.		

GÖRÖG FORRÁSOK MUTATÓJA

jegyzet:

Iohannes Antiocheus frg. 187.	37
- Fragmenta Historicorum Graecorum vol.IV. ed. C.Müller, Paris 1851.	
Olympiodorus frg. 16.	90
frg. 17.	90
frg. 46.	107
- Fragmenta Historicorum Graecorum vol.IV. ed. C.Müller, Paris 1851.	
Procopius, Bellum Gothicum I. 1,3.	113
Bellum Vandalorum I.3,1	58
I.5.	87
- Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, vol. I-II. rec. G.Dindorfius, Bonn 1833.	
Sozomenus, Historia ecclesiastica IX.12.	73
IX.13.	90
- Kirchengeschichte, Hrsg. J.Bidez, Berlin 1960.	
Theophanes, Chronographia a.5931.	73
- Ed. C.de Boor, vol. I. Leipzig 1883.	
Zosimus, Historia Nova IV. 34,2.	27
IV. 35,2.	30
IV. 57,2-3.	37
V. 26,4	47
VI. 3,1-3.	666
- Ed. L.Mendelssohn, Leipzig 1887.	

F O R R Á S O K

I, A DUNAI LIMES ÁTSZAKITÁSA. A HADRIANOPOLISI
CSATA ÉS KÖVETKEZMÉNYEI /375-380/.

1. AMMIANUS MARCELLINUS, Res gestae XXXI.2,12-13.

ed. C.Clark II. pp. 559-560.

Hoc expeditum indomitumque hominum genus, externa praedandi aviditate flagrans inmani, per rapinas finitimorum grassatum et caedes, ad usque Halanos pervenit, veteres Massagetas, qui unde sint vel quas incolant terras quoniam huc res prolapsa est, consentaneum est demonstrare, geographica perplexitate monstrata, quae diu multa luda....et varia tandem repperit veritatis interna... Abundans aquarum Hister advenarum magnitudine fluenti Sauromatas praetermeat, ad usque amnem Tanaim pertinentis, qui Asiam terminat ab Europa. Hoc transito in inensum extensas Scythiae solitudines Halani inhabitant, ex montium appellatione cognominati, paulatimque nationes conterminas crebritate victoriarum adtri-

Ez a harcrakész és fékezhetetlen nép /ti. a hunok/, lángolt az idegen országok kirablásának mőhő vágyától, szomszédait fosztogatva és gyilkolva kőborolt, s eljutott egészen az alánokig, azaz a hajdani masszagétákig; minthogy róluk esik most szó, ésszerű bemutatni honnan erednek, mely földeket laknak....

A sok mellékág duzzasztotta Hister /Duna/ a sauromaták országa mellett folyik el, amely az Ázsiát Európától elválasztó Tanaisig /Don/ terjed. Ezen túl Scythia végtelemben nyúló pusztaságait az alánok lakják, akik az ott lévő hegységről kapták nevüket. Miként a perzsák, gyakori győzelmeikkel ők is fokozatosan leterítették a szomszédos

tas ad gentilitatem sui vocabuli traxerunt /ut Persae/.

népeket, s aztán saját népükbe olvasztották.

2. AMMIANUS MARCELLINUS, Res gestae XXXI. 2,16-25.

ed. C.Clark II. pp. 560-562.

Parte alia prope Amazonum sedes, Halani sunt orienti adclines, diffusi per populosas gentes et amplas, Asiaticos vergentes in tractus, quas dilatari ad usque Gangem accepi, fluvium intersecantem terras Indorum, mareque inundantem australe. Hi bipertiti per utramque mundi plagam Halani, quorum gentes varias nunc recensere non refert, licet dirempti spatiis longis, per pagos /ut nomades/ vagantur inmensos, aevi tamen progressu, ad unum concessere vocabulum, et summatim omnes Halani cognominantur, ob mores et modum efferatum vivendi, eandemque armaturam.

Nec enim ulla sunt illis vel tuguria, aut versandi vomeris cura, sed carne et copia victitant lactis, plaustris supersidentes, quae operimentis

Másfelől az amazonok szállás-területéhez közel, kelet felé laknak a sok és népes törzsre oszló alánok, az ázsiai területeken át - ahogy tudom - egészen a Gangesz folyóig terjeszkednek, mely az indusok földjeit szeli keresztül és a déli tengerbe ömlik. Ezek az alánok - különböző törzseiket most nem érdemes felsorolni - megoszlának a két világrész között. Bár nagy távolságok választják el őket egymástól, s hatalmas területeiken nomádokként vándorolnak, mégis azonos nevet vettek fel az idők folyamán, és most mindnyájukat alánoknak nevezik szokásaik, vad életmódjuk és egyforma fegyverzetük miatt. Nincs is nekik semmiféle hajlékuk, és nincs gondjuk a földművelésre, hanem hussal

curvatis corticum per solitudines conferunt sine fine distentas. Cumque ad graminea venerint, in orbiculatam figuram locatis sarracis, ferino ritu vescuntur, absumptisque pabulis, velut carpentis civitates inpositas vehunt, maresque supra cum feminis coeunt, et nascuntur in his et educuntur infantes, et habitacula sunt haec illis perpetua, et quoquumque ierint, illic genuinum existimant larem.

Armenta prae se agentes, cum gregibus pascunt, maximeque equini pecoris est eis sollicitior cura. Ibi campi semper herbescunt, intersitis pomiferis loci; atque ideo transeuntes quolibet, nec alimentis nec pabulis indigent, quod efficit umectum solum et crebri fluminum praetermeantium cursus.

Omnis igitur aetas et sexus imbellis, circa vehicula ipsa versatur, muniis dstringitur mollibus: iuventus vero equi-

és tejjel táplálkoznak, s hajlitott fahánccsal fedett szekereikre telepedve vándorolnak a végtelen kiterjedésű pusztaságokon. Amikor füves területre érkeznek, szekereiket kör alakban állítják fel, vadállatok módjára élnek, s ha a legelőket már letarolták, kocsikra rakott telepeiket tovább viszik. A férfiak itt fenn közösülnek az asszonyokkal, itt születnek és nőnek fel a gyerekek, ezek az ő állandó lakhelyeik, s bárhová mennek is, ezeket tartják természetes otthonuknak. Marháikat maguk előtt terelgetve juhnyájáikkal együtt legeltetik, de leginkább a lovakra fordítanak gondot. A mezőkön ott mindig dus a fü, gyümölcs-termő földek is vannak közben, így bármerre vonulnak, sem táplálékban, sem legelőben nem szűkölködnek. Mindezt a talaj nedvessége és a folyók sűrű hálózata terem-

tandi usu a prima pueritia
coalescens, incedere pedibus
existimat vile, et omnes mul-
tiplici disciplina pruden-
tes sunt bellatores, Unde e-
tiam Persae, qui sunt origi-
nitus Scythae, pugnandi sunt
peritissimi.

Proceri autem Halani paene
sunt omnes et pulchri, cri-
nibus mediocriter flavis, o-
culorum temperata torvitate
terribiles, et armorum levi-
tate veloces. Hunisque per
omnia suppres, verum victu
mitiores et cultu latroci-
nando et venando ad usque
Maeotica stagna, et Cimmeri-
um Bosporum, itidemque Arme-
nios discurrentes, et Mediam.
Utque hominibus quietis et
placidis, otium est volupta-
bile, ita illos pericula iu-
vant et bella. Iudicatur ibi
beatus, qui in proelio pro-
fuderit animam, senescentes
enim et fortuitis mortibus
mundo digressos, ut degene-
res et ignavos conviciis

ti elő. Aki kora vagy neme
miatt távolmarad a harctól,
az mind a szekerek körül for-
golódik és könnyebb munkával
foglalatoskodik. A fiatalság
azonban, amely zsenge gyermek-
ségétől kezdve a lovagláshoz
szokott, hitvány dolognak
tartja a gyalogjárást és kü-
lönféle gyakorlatok révén
mindegyikük ügyes harcossá
válnak. A szkita eredetű per-
zsák is ezért értenek olyan
kiválóan a fegyverforgatáshoz
Az alánok majdnem mindnyájan
nyulának, széptermetű emberek,
hajuk szőkésbarna, de kissé
vad tekintetük félelmet kelt,
könnyű fegyvereik révén pedig
gyorsan mozognak. Minden te-
kintetben hasonlítanak a hu-
nokhoz, de életmódjukban és
szokásaikban szelidebbek; ra-
bolva és vadászgatva elkóbo-
rolnak egészen a Maeotis tóig
és a cimmeriusi Bosporusig,
sőt Arméniáig és Médiáig is.
Mint amilyen öröm a béke a
nyugalmat és csendet szerető

atrocibus insectantur, nec quicquam est quod elatius iactent, quam homine quolibet occiso, proque exuviis gloriosis interfectorum avulsis capitibus, detractas pelles pro faleris iumentis accommodant bellatoriis.

Nec templum apud eos visitur aut delubrum ne tugurium quidem culmo tectum cerni usquam potest, sed gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumque ut Martem, regionum quas circumcolunt praesulem, verecundius colunt.

Futura miro praesagiunt modo. Nam rectiores virgas vimineas colligentes, easque cum incantamentis quibusdam secretis, praestituto tempore discernentes, aperte quid portenditur norunt.

Servitus quid sit ignorant, omnes generoso semine procreati iudicesque etiam nunc eligunt diuturno bellandi usu spectatos.

emberek számára, ugyanugy lelik ők a veszedelemben és háboruzásban kedvüket. Ott azt tartják boldognak, aki csatában esett el, az öregség vagy hirtelen halál következtében elhunytakat pedig durva gyálázkodással elfajzottaknak, gyáváknak csufolják. A leghangosabban azzal kérkednek, ha lekaszaboltak valakit és dicső zsákmány helyett a megölt ellenség fejét levágva, lenyuzott bőrüket, mint valami katonai kitüntetést harci paripáikra akasztják. Templom vagy szentély nem található náluk, de még szalmával fedett kunyhót sem látni sehol, hanem barbár szokáshoz híven csupasz kardot tűznek a földbe, és azt Marsként tisztelik, mint az általuk bejárt földek védőszellemét. A jövődőt csodálatos módon jósolják. Egyesek növésű zöld vesszőket gyűjtenek össze, majd amikor ezeket előre meghatározott időben bizonyos titkos varázs-

igék kíséretében szétválogatják, világosan meg tudják állapítani, mit hoz a jövő. A szolgaságot nem ismerik, mindnyájan nemes vérből származnak és bíráikat ma is a hosszú harcokban kitűnt férfiak közül választják.

3. AMMIANUS MARCELLINUS, Res gestae XXXI. 3,1.

ed. C.Clark II. p. 562.

Igitur Huni pervasis Halanorum regionibus, quos Greuthungis confines Tanaitas consuetudo cognominavit, interfectisque multis et spoliatis, reliquos sibi concordandi fide pacta iunxerunt, eisque adhibitis confidentius Ermenrichi late patentes et uberes pagos repentino impetu perruperunt, bellicosissimi regis, et per multa variaque fortiter facta, vicinis nationibus formidati.

A hunok tehát benyomultak azoknak az alánoknak az országába, akiket a hagyomány Tanais-mellékieknek nevezett, és akik a greuthungok szomszédai voltak; közülük sokat meggyilkoltak, kifosztottak, a többieket pedig szövetségi szerződéssel magukhoz csatolták; a csatlakozás után még vakmerőbbekké váltak, s hirtelen támadással betörték a harcias Ermenrich messze kiterjedő, gazdag birodalmába is, akit pedig sok merész tette miatt félelmetes királynak tartottak a szomszéd népek.

4. JORDANES, *Getica* 126 /24/

MGH Auct.Ant. V.1. p.90.

Nam mox ingentem illam paludem transierunt, ilico Alpidzuros, Alcildzuros, Itimaros, Tuncarsos et Boiscos, qui ripae istius Scythiae insedebant, quasi quaedam turbo gentium raperunt. Halanos quoque pugna sibi pares, sed humanitate, victu formaque dissimiles, frequenti certamine fatigantes, subiugaverunt.

/A hunok/ ugyanis, amint átkeltek azon a hatalmas mocsáron tüstént, mint valami népvihar, söpörték el az alpidzurokat, alcildzurokat, itimarokat, tuncarsokat és boiscikat, akik Scythiának ezen a vidékén laktak. A harcban velük egyenlő, de természetükben, életmódjukban, valamint külső megjelenésükben különböző alánokat gyakori csatározással kifárasztva leigázták.

5. AMMIANUS MARCELLINUS, *Res gestae* XXXI.3,3.

ed. C.Clark II.p.563.

Cuius post obitum, rex Vithimiris creatus, restitit aliquantisper Halanis, Hunis alius fretus, quos mercede sociaverat partibus suis. Verum post multas quas pertulit clades, animam effudit in proelio, vi superatus armorum.

Cuius parvi filii Viderichi nomine curam susceptam Alatheus tuebatur et Saphrax, duces

/Ermenrich/ halála után Vithimirt választották királlyá; ő egy ideig szembeszegült az alánokkal, bizván egy másik hun törzsben, amelyet zsoldjába fogadott. Sok vereséget szenvedett azonban és fegyverek erejétől legyőzve, csatában esett el. Alatheus és Saphrax, tapasztalt és kitartásukról ismert hadvezérek vállalták

exerciti et firmitate pectorum noti, qui cum tempore arto praeventi, abiecissent fiduciam repugnandi, cautius discedentes, ad amnem Danastium pervenerunt, inter Histrum et Borysthenem, per camporum ampla spatia diffluentem.

magukra a gondoskodást Vithericus nevű kisfiáról. Szorongatott helyzetükben nem bíztak már az ellenállás sikerében; óvatosan visszavonultak tehát és eljutottak a Danastius /Dnyeszter/ folyóhoz, amely a Hister és Borysthenes /Dnyeper/ között elterülő tágas térségen folyik keresztül.

5/a. AMMIANUS MARCELLINUS, Res gestae XXXI. 4,12. 5,3-4.

ed. C.Clark II. pp. 566-567.

Per hos dies interea etiam Vithericus Greuthungorum rex cum Alatheo et Safrace, quorum arbitrio regebatur, itemque Farnobio propinquans Histri marginibus, ut simili susciperetur humanitate, obsecravit imperatorem legatis propere missis, quibus /ut communi rei conducere videbatur/ repudiatis, et quid capesserent anxiiis.

Ezekben a napokban érkezett a Hister partjaihoz Vithericus is, a greuthungusok királya, gyámjaival Alatheusszal és Saphrax-szal, valamint Farnobiusszal. Sietve követeket küldött a császárhoz, és kérte hogy hasonló emberséggel őket is fogadja be birodalmába, de az visszautasította őket, mert úgy tűnt, ezt kívánja a közérdek, s ezek most nem tudták mihez kezdjenek.

Id tempus oportunum nacti Greuthungi, cum alibi militibus occupatis, navigia ultro

A greuthungok kapva a kedvező alkalmon, amikor észrevették, hogy a katonaság máshol van

citroque discurrere solita
transgressum eorum prohiben-
tia quiescere perspexissent,
ratibus transiere male con-
textis, castraque a Friti-
gerno locavere longissime.
At ille genuina praevidendi
sollertia, venturos muniens
casus, ut et imperiis oboe-
diret et regibus validis
iungeretur, incidis segnius
Marcianopolim tarde pervenit
itineribus lentis.

elfoglalva, és az ő átkelé-
sük megakadályozására máskor
le-föl cirkáló hajók most
vesztegelnek, sebtiben össze-
tákoltt tutajokon átkeltek és
tábort vertek nagy távolságra
Fritigerntől. Ám az veleszüle-
tett számító ravaszsággal min-
den eshetőségre felkészülve,
hogy ti. engedelmeskedjen a
császárnak, de ugyanakkor össze-
kötötésben maradjon a hatal-
mas királyokkal is, csak las-
san haladt előre, és késlelte-
tett menetben ért el Marcia-
nopolisig.

6. AMMIANUS MARCELLINUS, Res gestae XXXI. 8,4.

ed. C.Clark II. p.575.

Fortaque eisdem diebus, per Scythiae regiones et Moesiae omnibus quae poterant mandi consumptis, feritate urgente pariter et inopia erumpere barbari molibus magnis ardebant. Hocque saepe temptato, cum obruerentur vigore nostrorum, per asperitates scruposas valide resistentium, adacti necessitate postrema, Hunorum et Halanorum aliquos ad societatem spe praedarum ingentium adsciverunt.

Éppen ugyanebben az időben Scythia és Moesia vidékén minden, ami ehető volt, elfogyott, s így a barbárok vad természetüktől és az inségtől egyaránt üzve mindenáron ki akartak törni a hatalmas sáncok mögül. Többször megkísérelték, de a mieink ébersége, vad, kemény ellenállása mindannyiszor visszszorította őket; majd a végső szükségtől kényszerítve óriási zsákmány ígéretével szövetségesül nyerték meg a hunok és alánok néhány csapatát.

6/a. JORDANES, *Getica* 134 /26/

MGH.Auct.Ant. V./1. p. 93.

Quibus evenit, ut ad solet genti, necdum bene loco fundatis penuria famis, coeperuntque primates eorum et duces qui regum vice illis praeerant, id est Fritigernus, Alatheus et Safrac, exercitus inopiam condolere negotiationemque a Lupicino Maximoque Romanorum ducum expetere.

Éhinség támadt a /nyugati gótok/ között, mint ahogy az a még le nem telepedett népeknél gyakran előfordul. Főembereik és vezéreik, akik királyi hatalommal irányították őket, azaz Fritigern, Alatheus és Saphrax aggódni kezdtek a sereg éhezése miatt, és a római vezérektől, Lupicinustól és Maximustól kereskedési lehetőséget kértek.

7. AMBROSIUS, *Expositio evangelii sec. Luc. X.10.*

CSEL 32/4 p. 458.

Verborum autem caelestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis invenit. Quanta enim proelia et quas opiniones accepimus proeliorum. Chuni in Halanos, Halani in Gothos, Gothi in Taifalos et Sarmatas insurrexerunt, nos quoque in Illyrico exules patriae Gothorum exilia fecerunt et nondum est finis.

Leginkább mi vagyunk tanúi az isteni ígéknek, mi, akik megérjük a világ végét. Mennyi háborút szenvedtünk végig, és mennyi háboruskodásnak hallottuk hírét! A hunok az alánok, az alánok a gótok, a gótok a taifálok és szarmaták ellen fogtak fegyvert; illyricumi hazánkból bennünket is kivándorolni kényszerít a gótok beván-

dorlása; és még nincs vége!

8. AMMIANUS MARCELLINUS, Res gestae XXXI. 11,6.

ed. C.Clark II. p. 585.

Dum haec aguntur in Thraci- Miközben ezek a dolgok törté-
is, Gratianus docto litte- tek Thraciában, Gratianus le-
ris patruo, qua industria vélben értesítette nagybátyját,
superaverit Alamanos, pe- hogy buzgalma eredményeképpen
destri itinere praemissis sikerült legyőznie az alemanno-
impedimentis et sarcinis kat; ezután előreküldte málhá-
ipse cum expeditiore militum ját és kézipoggyászát, ő maga
manu, permeato Danubio, de- pedig könnyű fegyverzetű csapa-
latus Bononiam, Sirmium tával átkelve a Dunán Bononiát
introiit, et quadriduum /Ilok /Ujlak// érintve Sirmium-
ibi moratus, per idem flu- ba /Sremska Mitrovica/ vonult.
men ad Martis castra descen-Itt négy napot töltött, majd
dit, febribus intervallatis újra átkelve a folyón Castra
afflictus; in quo tractu Martis /Kula/ felé indult, ám-
Halanorum impetu repentino bár váltóláz gyötörte; ezen a
temptatus, amisit sequentium tájon váratlanul alánok támad-
paucos. ták meg, és kísérői közül né-
hányat elvesztett.

9. AUSONIUS, Ephemeris IV.7, 17-18.

MGH.Auct.Ant. V/2. p. 8.

..cermo triumphantes inter ...Látom magam tapsolni a
me plaudere: rursum győztesekkel, majd ismét le-
inter captivos trahor fegyverezve az alán foglyok közt
exarmatus Alanos. hurcolnak.....

10. AMMIANUS MARCELLINUS, Res gestae XXXI. 12,10-17.

ed. C.Clark II.pp. 587-589.

Exoriente vero aurora diei,
quem quintum Iduum Augusta-
rum numerus ostendit anna-
lis, signa praepropere commo-
ventur impedimentis et sarci-
nis prope Hadrianopoleos mu-
ros, cum legionum tutela
congrua conlocatis.

Atque /ut mos est/ ululante
barbara plebe ferum et tri-
ste, Romani duces aciem stru-
xere: et anteposito dextro
cornu equitum primo, pedi-
tatus pars maxima subsidebat.
Cornu autem equitum laevum,
disiectis adhuc per itinera
plurimis, summa difficultate
conductum, properabat passi-
bus citis. Dumque idem cornu,
nullo etiam tum interturban-
te, extenditur, horrendo fra-
gore, sibilantibus armis,
pulsuque minaci scutorum
territi barbari, quoniam
pars eorum cum Alatheo et
Saphrace procul agens et
accita, nondum venerat, ora-

Amikor érkezett annak a nap-
nak a hajnala, amely az év-
könyvekben mint augusztus 9-e
van feljegyezve, a /római/
csapattestek málháikat a lé-
giók fedezete alatt Hadriano-
polis falai közelében helyez-
vén el, sietve megindultak.

Amíg a barbárok szokásuk sze-
rint vadul és fenyegetően üvöl-
töztek, a római vezérek fel-
állították a csatarendet: a
jobbszárnyon a lovasság ke-
rült előre, a gyalogság leg-
nagyobb része pedig tartalék-
ként hátramaradt.

A balszárnyon csak nagyon ne-
hezen tudták összevonni a lo-
vasságot, mert többségük szét-
szoródva még uton volt, és
gyors ütemben csak most siet-
tek előre. Miközben ez a
szárny is zavartalanul fel-
vonult, a szörnyű lárma, amit
a fegyverek csörgése és a paj-
zsok fenyegető dübörgése oko-
zott, megrémítette a barbáro-

turos pacem misere legatos. Eorum dum vilitatem despicit imperator, ut firma fierent paciscenda, optimates poscens idoneos mitti, illi de industria cunctabantur, ut inter fallacis indutias, equites sui redirent, quos adfore iam sperabant.

Inter quae Fritigernus, calidus futuri coniector, Martemque pertimiscens ancipitem, velut caduceatorem, unum, e plebe suo misit arbitrio, petens nobiles quosdam et electos ad se prope diem obsides mitti.

Richomeres se sponte obtulit propria, ireque promiserat libens, pulchrum hoc quoque facinus, et viro convenire existimans forti.

Eo ad vallum hostile tendente, sagittarii et scutarii, quos Bacurius Hiberus quidam tunc regebat et Cassio, avidius impetu calenti progres-

kat, s minthogy még nem érkeztek meg az Alatheus és Saphrax vezetésével messzebb állomásozó, de visszahívott csapataik sem, békeajánlással követeket küldtek. A császár jelentéktelenségük miatt nem vette őket semmibe, hanem kérte, hogy megfelelő rangú, előkelő embereket küldjenek a béke ér-

vényes megkötésére. Ők azonban szándékosan húzták az időt, hogy a látszólagos fegyverszünet alatt lovasaik, akiknek segítségét már várták, visszatérhessenek.

Eközben pedig Fritigern, aki a jövőt ravaszul tervezgette és félt rábizni magát a kétes hadiszerencsére, úgy döntött, hogy ismét egy közembert küld közvetítőként azzal a kívánsággal, hogy mielőbb küldjenek hozzá tuszul válogatott, nemes férfiakat, Ricomer önként vállalkozott erre a feladatra, s bizonygatta, hogy szívesen megy, mert bátor,

si, iamque adversis conexi,
ut in maturae proruperant,
ita inertis discessu, primordia belli foedarunt. Hocque inpedimento conatus intempestivi et Richomeris alacritas fracta est, nusquam ire permissi, et equitatus Gothorum cum Alatheo reversus et Saphrace, Halanorum manu permixta, ut fulmen prope montes celsos excussus, quoscumque ad cursu veloci invenire comminus potuit, incitata caede turbavit.

férfihez illő cselekedetnek tartja. Miközben ő az ellenség táborra felé igyekezett, az ijászok és a pajzsos gárda, akiket akkor az ibér Bacurius és egy bizonyos Cassius vezetett, a támadás türelmetlen hevétől fűtve előretörték, és már majdnem összecsaptak az ellenséggel: de amilyen meggondolatlanul rohantak előre, ugyanolyan gyáván futamodtak meg, s ezzel elrontották a csata kezdetét. Ez az elhamarkodott próbálkozás megghusította Ricomer küldetését is, aki most már semerre se talált utat; az Alatheus és Saphrax vezetésével visszatérő gót lovasság pedig, amelyhez az alánok egy csapata is csatlakozott, mint a villám rott ki a magas hegyek közül és hamar öldökléssel lekaszabolta mindent, amihez

csak sebes vágatásában
hozzáférhetett.

11. AMMIANUS MARCELLINUS, Res gestae XXXI. 16,3-4.

ed.C.Clark II.pp. 598-599.

At Gothi Hunis Halanisque
permixti, nimium bellico-
sis et fortibus, rerumque
asperarum difficultatibus
induratis, quos miris prae-
miorum illecebris sibi so-
ciarat sollertia Fritiger-
ni, fixis iuxta Perinthum
castris, ipsam quidem ur-
bem, cladum memores pristi-
narum, nec adire nec temp-
tare sunt ausi, agros vero
fertiles late distentos et
longe, ad extremam vastave-
re paenuriam cultoribus cae-
sis aut captis. Unde Con-
stantinopolim, copiarum cu-
mulis inhiantes amplissimis,
formas quadratorum agminum
insidiarum metu servantes,
ire ocius festinabant, mul-
ta in exitium urbis inclitae
molituri.

A gótok egyesülve a rendkívül
harcias, bátor, mindenféle
viszontagsághoz és fáradalmak-
hoz hozzáedződött hunokkal és
alánokkal, akiket az ügyes
Fritigern káprázatos zsákmány-
nyal kecsegtetve tett szövet-
ségessé, Perinthus /Marmarae-
reglisi/ közelében vertek
tábort; magát a várost sem
megközelíteni, sem megtámadni
nem merték, mert emlékeztek
korábbi vereségeikre, de nagy
kiterjedésű és termékeny ha-
tárát teljesen elpusztították,
megölvén vagy rabláncra füz-
vén a földművelőket. Innen
cselvetéstől tartva ütközetre
kész menetoszlopban, sietve
igyekeztek Konstantinápoly fe-
lé, s mert az ott felhalmozó-
dott rengeteg kincsre áhitoz-
tak, a híres város elpuszti-
tására többféle tervet eszel-
tek ki.

12. PACATUS, Paneg.Theod. Aug. XII.11,4.

ed. É.Galletier tom.III.p. 78.

Expostulari hoc loco tecum Az állam nevében, amely a
rei publicae verbis necesse reményből a rettegés legmé-
est, quae in summam tua cunc- lyére süllyedt vissza a te
tatione formidinem a media spe habozásod miatt,
relapsa tali aliqua te profecte, kérdőre kell most téged
sed quam solus audires, voce vonjalak: bizony egyedül csak
convenit: "Parumne me, The- te hallgathatod meg a szavát:
odosi, hactenus distulere fa- "Ó Theodosius, vajon oly ke-
ta ut tu insuper temptes mo- véssé próbált meg engem a
ras augere fatorum? An nescis végzet, hogy megpróbáltatá-
rem tuam per momenta consumi? sait még te is növelni igyek-
Nescis me tibi tuisque de - szel? Nem tudod tán, hogy min-
crescere? Quicquid atterit den perc a te javaidat emész-
Gothus, quicquid rapit Hunus, ti? Nem tudod, hogy te magad
quicquid aufert Halanus, id és a tieid látják kárát gyen-
olim desiderabit Arcadius. gülésemnek? Amit a gót elpusz-
Perdidi infortunata Pannoni- tit, amit elrabol a hun, és
as, lugeo funus Illyrici, amit elragad az alán, azt mind
specto excidium Galliarum..." nélkülözni fogja majd egykor
Arcadius. Elvesztettem Panno-
niát, én szerencsétlen! gyá-
szolom Illyricum pusztulását,
látom Gallia teljes romlását."

13. EPITOME DE CAESARIBUS, 47,3.

ed.F.Pichlmayr p. 173.

Hic cum animadvertisset Thraciam Daciamque tamquam gentiles terras possidentibus Gothicis Taifalisque atque omnini pernicie atrocioribus Hunnis et Alanis extremum periculum instare nomini Romano, accito ab Hispania Theodosio cunctis faventibus degenti annum a tricesimo tertium imperium committit.

/Gratianus/ amidőn arról értesült, hogy a Thraciát és Daciát szülőföldjüként birtokban tartó gótok és thainfalok, valamint a minden veszedelemnél iszonyubb hunok és alánok miatt végveszély fenyegeti a római népet, általános egyetértéssel a 33. évében levő Theodosiuszt hivta vissza Hispániából, hogy rábizzza a főhatalmat.

14. AUSONIUS, Precatio cons. designati VI. vers.28-35.

MGH Auct.Ant. V./2. p. 18.

Iane, veni: novus anne, veni:
renovate veni Sol.
hostibus edomitis, qua
Francia mixta Suebis
certat ad obsequium, Latiis
ut militet armis,
qua vaga Sauromates sibi
iunxerat agmina Chuni
quaque Getes sociis Histrum
adsultabat Alanis
/ hoc mihi praepetibus
Victoria nuntiat alis /,

Jöjj Janus: új év jöjj:
Jöjj megújult Nap. Amerre
csak a svevekkal egyesült
francia verseng az engedelmességben, hogy latin fegyverekkel harcolhasson, amerre a hunok kóbor serege magához kötötte a szarmatákat, s amerre a geták alán szövetségeseikkel a Histert dulták, ott mind legyőzték az ellenséget /ezt nekem

iam venit Augustus, nostros ut comat honores, officio exornans, quos participare cupisset.

a gyors szárnyu Victoria hozta hírül/ lám megjött már Augustus, hogy kegyességével elhalmozva hivatali méltóságra emelvén, mintegy koronázza megtiszteltetéseimet.

15. OROSIUS, Hist. adv. pag. VII. 34,5.

CSEL 5. p. 523.

Itaque Theodosius adflitam rempublicam ira Dei reparandam credidit misericordia Dei; omnem fiduciam sui ad opem Christi conferens maximas illas Scythicas gentes formidatasque cunctis maioribus, Alexandro quoque illi Magno, sicut Pompeius Corneliusque testati sunt, evitatas, nunc autem extincto Romano exercitu Romanis equis armisque instructissimas, hoc est Alanos Hunos et Gothos, incunctanter adgressus magnis multisque proeliis vicit.

Theodosius tehát hitt abban, hogy a birodalmat Isten haragja döntötte romlásba és Isten könyörületessége fogja megújítani; minden bizalmát Krisztus segítségébe vetve, az alánokat, hunokat és gótokat, az elődök által rettegett hatalmas scythia népeket - akiket Pompeius és Cornelius tanúsága szerint még maga Nagy Sándor is elkerült - s akik most a római sereg pusztulása után jól el voltak látva római lovakkal és fegyverekkel, nos ezeket az alánokat, hunokat és gótokat ő habozás nélkül megtámadta és sok nagy csatában le is győzte őket.

16. MARCELLINUS COMES, Chron.ann.379,1,2.

MGH Auct.Ant. XI. Chron. Min. II.p.60.

Theodosius "Hispanus" Italicae divi Traiani civitatis a Gratiano Augusto apud Sirmium tricensimus nonus post Valentis interitum imperator creatus est XIV Kalendas Februarias, Orientalem dumtaxat rem publicam rector, vir admodum religiosus et catholicae "ecclesiae propagator" omnibusque Orientalibus principibus praeponendus, nisi quod Marcianum tertium post se principem imitatore habuerit, Halanos, Hunnos, Gothos, gentes Scythicas magnis multisque proeliis vicit. Valens halála után, január 19-én Sirmiumban Gratianus császár a 39. évében levő Theodosius "Hispanus"-t, aki az isteni Traianus városából, Italicából származott, császári rangra emelte, hogy ő kormányozza a keleti birodalmat. Ez a férfiú igen vallásos volt, elősegítette a katolikus egyház terjeszkedését. Ilyen szempontból az összes keleti császár közül őt kell a legtöbbre becsülni, valamint az utána harmadikként következő uralkodót, Marcianust, aki hasonlított hozzá. /Theodosius/ az alánokat, hunokat, gótokat, ezeket a scytha népeket sok nagy csatában legyőzte.

17. BEDA, Chron. 452.

MGH Auct.Ant. XIII. Chron. Min. III. p. 298.

Theodosius a Gratiano imperator creatus maximas illas Theodosius, a Gratianus által kinevezett császár a legna-

Scythicas gentes, hoc est
Halanos, Hunos et Gothos
magnis multisque proeliis
vincit.

gyobb scytha népeket, azaz
az alánokat, hunokat, és gó-
tokat sok nagy csatában le-
győzte.

18. CONSULARIA CONSTANTINOPOLITANA, ann. 379,3.

MGH Auct. Ant. IX. Chron. Min. I. p. 243.

Deinde victoriae nuntiatae
sunt adversus Gothos, Ala-
nos atque Hunos die XV k.
Dec.

Ezután december Kalendéja
előtti 15. napon /november
17-én/ hir jött a gótok, alá-
nok és hunok felett aratott
győzelmekről.

18/a JORDANES, Getica 140-141 /27/

MGH Auct. Ant. V.1. p. 95.

Sed Theodosio principe pene
tunc usque ad desperationem
egrotanti datur iterum Go -
this audacia divisoque exer-
citu Fritigernus ad Thessa-
liam praedandam, Epiros et
Achaiam digressus est, Ala -
theus vero et Safrac cum re-
siduis copiis Pannoniam pe-
tierunt. Quod cum Gratianus
imperator, qui tunc a Roma
in Gallis ob incursione
Vandalorum recesserat, con-

Minthogy azonban Theodosius
éppen abban az időben majdnem
reménytelenül megbetegedett,
a gótok ismét felbátorodtak
és megosztották seregüket:
Fritigern Thessalia, Epirus
és Achaia kifosztására indult,
Alatheus és Saphrax megmaradt
csapataival pedig Pannóniát
támadta meg. Gratianus, aki-
nek a vandál betörés miatt
vissza kellett térnie Galliá-
ba, amikor megtudta, hogy

perisset, quia Theodosio fa- Theodosius végzetes beteg-
tali desperatione succumben- ségben fekszik, s ezért
te Gothi maius saevirent, mox a gótok még nagyobb erővel
ad eos collecto venit exerci- dulnak, összeszedve seregét
tu, nec tamen fretus in armis, azonnal ellenük indult, de
sed gratia eos muneribusque mégsem bizott csak a fegyve-
victurus, pacemque, victua- rekben, hanem inkább kedvez-
lia illis concedens, cum ipsis ményekkel és adományokkal
inito foedere fecit. akart rajtuk győzedelmesked-
ni, s élelmiszerhez juttat-
ván őket békét és szövetsé-
get kötött velük.

II. AZ ALÁN FOEDERATUSOK A IV.sz. UTOLSÓ

ÉVTIZEDEIBEN /380-401/

19. NOTITIA DIGNITATUM, Occ. VI. 41-52.

ed.O.Seeck p.130.

41	Sub dispositione viri illustris comitis et magistri equitum praesentalis:	A nagyméltóságu Comes és Magister Equitum Praesentalis /lovassági hadseregfelügyelő/ parancsnoksága alá tartozik: 10 császári vexillatio /lovassászlóalj/
42	Vexillationes palatinae decem: [Collatio cap.VII.]	"comites seniores" Italiában "equites promoti seniores"
43	Comites seniores 159 Italia	Italiában
44	Equites promoti seniores 160 Italia	"equites promoti seniores" Italiában
45	Equites brachiati seniores 161 Italia	"equites brachiati seniores" Italiában
46	Equites brachiati iuniores 170 Gallia	"equites brachiati iuniores" Galliában
47	Equites Batavi seniores 167 Gallia	"equites Batavi seniores" Galliában
48	Equites cornuti seniores /?/168 Gallia	"equites cornuti seniores" Galliában
49	Equites cornuti iuniores /?/168 Gallia	"equites cornuti seniores" Galliában
50	Comites Alani 163 Italia	"comites Alani" /alán kíséret/ Italiában
51	Equites Batavi iuniores 169 Gallia	"equites Batavi iuniores" Galliában

52 Equites constantes Valen- "equites constantes Valenti-
tinianenses seniores nianenses seniores"

165 Italia

Italiában.

20. EPITOME DE CAESARIBUS, 47,6.

ed.F.Picklmayr p. 174.

Nam dum exercitum negligere- /Gratianus/ ugyanis a hadse-
ret et paucos ex Alanis, quos reggel nem sokat törődött és
ingenti auro ad se trans- a régi római katonákkal szem-
tulerat, anteferret veteri ben előnyben részesítette a
ac Romano militi adeoque hatalmas aranymennységgel
barbarorum comitatu et pro- zsoldjába fogadott alánokat;
pe amicitia capi, ut nonnun- annyira elfogult volt barbár
quam eodem habitu iter fa- kísérete iránt, s annyira ked-
ceret, odia contra se mili- velte őket, hogy nem egyszer
tum excitavit. ugyanolyan ruhában kelt utra,
mint ők. Ám ezzel maga ellen
szitotta a katonák gyűlöletét.

21. VEGETIUS, Epit. rei militaris. 1,20

ed.C.Lang 1869. p. 21.

Locus exigit, ut quo armo- Itt az ideje, hogy megkisérel-
rum genere vel instruendi jük felsorolni, milyen fegyve-
vel muniendi sint tirones, rekkal kell felszerelni és vé-
referre temptemus. Sed in deni az ujoncokat. Ezen a té-
hac parte antiqua penitus ren teljesen megszüntették az
consuetudo deleta est; nam ősi gyakorlatot: mert a lovas-
licet exemplo Gothorum et ság fegyverzete fejlődött ugyan
Alanorum Hunnorumque equi- a gótok, hunok, alánok példá-
tum arma profecerint, pedi- ján, de a gyalogság egyáltalán

tes constat esse nudatos. Ab urbe enim condita usque ad tempus divi Gratiani et ca- tafractis et galeis munieba- tur pedestris exercitus. Sed cum campestris exercitatio interveniente neglegentia desidiaque cessaret, gravia videri arma coeperunt, quae raro milites induebant.

nincs felvértezve. A város alapításától egészen az is- teni Gratianus uralkodásáig a gyalogos harcost pikkely- páncél és sisak is védte, de minthogy időközben hanyag- ságból és lustaságból kezd- ték el-elmulasztani a fegy- vergyakorlatokat, a katonák már nehéznek érezték a fel- szerelést és egyre ritkábban öltötték fel.

22. AMBROSIUS, Epistulae XXIV. 8-9.

ed. Migne, PL. XVI. col. 1038.

Tu flagitabas quod barbaro- rum stipatus agminibus Ita- liae te infunderes: Valenti- nianus Hunnos atque Alanos appropinquantes Galliae per Alemanniae terras reflexit. Quid habet invidiae, si Ba- uto barbaros cum barbaris fe- cit discernere? Quoniam dum tu militem Romanum occupas, dum is adversum se utrinque praetendit, in medio Romani imperii sinu Juthungi popu- labantur Rhetias; et ideo ad-

Te arra törekedtél, hogy bar- bár csapatoktól körülvéve u- tat nyiss magadnak Italiába, Valentinianus pedig vissza- fordította az alemann terüle- ten Gallia felé közeledő hu- nokat és alánokat. Mi az ellenségeskedés abban, ha Bauto a barbárokat barbárok segítségével akarta legyőzni? Mert amíg te lefoglalod a római katonaságot, amíg ő mindkét fél előtt ellenség- ként áll, a római birodalom

versus Juthungum Hunnus acci- közepén juthungok dúlták
tus est triumphos suos dese- Raetiát. Lemondtak győzelme-
rere, ne tu timeres. Confer ikról a juthungok ellen hi-
utriusque factum, tu feci - vott hunok, azért, hogy te
sti incurseri Rhetias, Valen- ne félj. Hasonlítsd össze a
tinianus suo tibi auro pa- két tettet: te azon tevékeny-
cem redemit.

23. PACATUS, Paneg.Theod.Aug. XII.32.

ed.É. Galletier tom. III.pp. 98-99.

Postremo populis barbaro- Végül fegyverbarátsággal a-
rum ultroneam tibi operam jándékoztad meg a neked ön-
ferre voventibus commilitii ként szolgálni kívánó barbár
munus indulges ut et limiti népeket, hogy egyrészt eltá-
manus suspecta decederet et vozzon a limes számára meg-
militi auxiliator accederet. bizhatatlan sereg, másrészt,
Qua tua benignitate pellec- hogy szövetséges csatlakozzék
tae omnes Scythicae nationes a /római/ katonasághoz. Ke-
tantis examinibus confluebant gyességed annyira megnyerte
ut quem remiseras tuis bar- mind a scytha népeket, hogy
baris videretis imperasse oly tömegével sereglettek hoz-
dilectum. O res digna memo- zád, mintha a tieidnek elen-
ratu! Ibat sub ducibus vexil- gedett sorozást a barbárok
lisque Romanis hostis ali- számára rendelted volna el.
quando Romanus et signa, con- Ó mily emlékezetes dolog!
tra quae steterat, sequebatur Római vezérek és zászlók a-
urbesque Pannoniae, quas ini- latt vonult az egykori ellen-

mica dudum populatione vacuaverat, miles impleverat. Gothus ille et Hunus et Halaranus: ^erspondebat ad nomen et alternabat excubias et notari infrequens verebatur. Nullus tumultus, nulla confusio, nulla direptio ut a barbaro erat. Quin, si quando difficilior frumentaria res fuisset, inopiam patienter ferebat, et quam numero artarat annonam comparando laxabat, pro omni praemio omnique mercede id unum reposcens ut tuus diceretur.

ség, s azokat a katonai jelvényeket követte, amelyekkel valaha szemben állt, azokat a pannóniai városokat töltötte meg most katonaságával, amelyeket nemrég még elleneséges dulással néptelenített el. A hires gótok, hunok, alánok jelentkeztek a névsorolvasásnál, váltották az őrsermeket, és féltek, hogy talán nem elég buzgók. A barbárok-nál megszokott zavargás, rendbontás, fosztogatás nem fordult elő. Sőt, ha nehezebben ment az élelmezésük, az éhséget békésen türték, és hogy takarékoskodjanak, szűkebbre szabták az adagot, így enyhítették a gabonainséget minden jutalom és zsold fejében azt az egyet kérve, hogy a tieid közé számítsák őket.

24. CLAUDIUS CLAUDIANUS, In Rufinum I.310-315.

MGH Auct. Ant. X. p. 30.

...Mixtis descendit Sarmata Jöttek a dákokkal keveredett
Dacis szarmaták, a rettenthetetlen
Et qui cornipedes in pocula massageták, kik lovaikat sebzik meg, hogy vérüket igyák,
vulnerat audax

Massagetes caesamque bibens	az alánok, akik a feltört
Maeotin Alanus	jegű Maeotis vizét isszák,
Membraque qui ferro gaudet	és a gelonusok, akik abban
pinxisse Gelonus	lelik örömüket, hogy végtag-
Rufino collecta manus. Vetat	jaikat tetoválják: Rufinus
ille domari	gyűjtötte össze ezt a sere-
Innectitque moras et congrua	get. Megfékezésüket ő aka-
tempora differt.	dályozza, s a késlekedéssel
	elmulasztjuk a kedvező alkal-
	mat.

25. CLAUDIUS CLAUDIANUS, De cons. Stil. I. 109-111.

MGH Auct. Ant. X. p. 193.

Non te terrisonus stridor	Nem futamított meg téged
venientis Alani	/Stilichot/ a közeledő alánok
Nec vaga Chunorum feritas,	rettenetes lármája, sem a por-
non falce Gelonus,	tyázó hunok kegyetlensége, a
Non arcu pepulere Getae,	gelonus csákány, a geta ij,
non Sarmata conto.	a szarmata dzsida sem győzött
	le téged.

26. CLAUDIUS CLAUDIANUS, In Rufinum II. 268-275.

MGH Auct. Ant. X. p. 44.

Te sine dulce nihil. Iam	/Stilicho!/ nélküled semmi
formidata tyranni	sem kedves. El kell tünnünk
Tempestas subeunda mihi,	a zsarnok félelmetes tombolá-
qui forte nefandas	sát! Meglehet, hogy már épp
Iam parat insidias, qui nos	gonosz cselt vet, és szolgál-
aut turpibus Hunis	ként szolgáltat ki minket a

Aut impacatis famulos	békétlen alánoknak; ámbár
praebebit Alanis:	nem fogyott el még minden e-
Quamquam non adeo robur	rőnk és tudunk még kardot for-
defecerit omne	gatni. Te a világ nyugati ré-
Tantave gestandi fuerit	szén maradsz ugyan, de számunk-
penuria ferri	ra mindig te vagy a vezér,
Tu licet acciduo maneas	Stilicho! Tedd próbára hűségün-
sub cardine caeli,	ket a távolban is.
Tu mihi dux semper, Stili -	
cho, nostramque vel absens	
Experiere fidem!....	

27. HIERONYMUS, Epistulae 60,16

ed.F.Labourt tom. III. p. 106.

Non calamitates miserorum,	Most nem a szerencsétleneket
sed fragilem humanae condi- tionis narro statum - hor-	ért csapásokról beszélek, ha- nem az egész emberi sors esen-
ret animus temporum nostro- rum ruinas prosequi - : vi-	dőségeről. Borzad a lelkem, ha végigtekint korunk pusztitása-
ginti et eo amplius anni	in: 20 vagy talán még annál is
sunt, quod inter Constanti- nopolim et Alpes Iulias co-	több esztendeje, hogy Konstan- tinápoly és a Juli-Alpok között
tidie Romanus sanguis effun- ditur. Scythiam, Thraciam,	naponta ömlik a római vér. Scyt- hiát, Thrakiát, Makedoniát,
Macedoniam, Thessaliam, Dar- danium, Daciam, Epiros, Dal-	Thessaliát, Dardaniát, Dáciát, Epirost, Dalmátiát, és az összes
matiam cunctasque Pannonias	pannon tartományokat gótok,
Gothus, Sarmata, Quadus,	szarmaták, quadok, alánok, hu-
Alanus, Huni, Vandali, Mar-	nok, vandálok, markomannok puszt-

comanni vastant, trahunt,
rapiunt. Quot matronae, quot
virgines Dei et ingenua no-
biliaque corpora his beluis
fuere ludibrio! Capti epi -
scopi, interfecti presbyteri
et diversorum officia cleri-
corum, subversae ecclesiae
ad altaria Christi stabula-
ti equi, martyrum effossae
reliquiae.

titják, fosztogatják, rabol-
ják. Ó hány matróna, hány
Istennek szentelt szüz - tisz-
ta, nemes test - lett. Játék-
szere ezeknek a vadállatok-
nak. Fogságba vetették a püs-
pököket, lemészárolták a
presbytereket és a különböző
rangu klerikusokat. Lerombol-
ták az egyházakat, Krisztus
oltárához kötötték be lovai-
kat, kihányták a mártírok
földi maradványait.

28. CLAUDIUS CLAUDIANUS, Paneg. De IV. cons. Honorii 484-487.

MGH Auct. Ant. X. p. 168.

Obvia quid mirum vinci, cum
barbarus ultro
Iam cupiat servire tibi?
Tua Sarmata discors
Sacramenta petit, proiecta
pelle Gelonus
Militat, in Latios ritus
transistis Alani.

Miért csodálatos az; hogy
az ellenséges népek veresé-
get szenvednek, amióta a bar-
bár önként kíván neked szol-
gálni. Neked akar hűségesküt
tenni a viszálykodó szarmata,
bőrét levette katonáskodik a
gelonus, latin szokásra tér-
tek át az alánok.

III. A NAGY VÁNDORLÁS ELŐESTÉJE

/ 401 - 406 /

29. PAULINUS NOLANUS, Carmen 26,23.

CSEL 30. p. 246.

Hunc ego, si Geticis agerem	Még akkor is, ha leigáznak
male subditus armis	gonoszul a geta fegyverek,
inter et immites celebrarem	sőt még a kegyetlen alánok
laetus Alanos.....	között is boldogan ünneplem
	őt....

29/a OROSIUS, Hist. adv. Pag. VII. 37,2

CSEL 5. p. 537.

Taceo de infelicibus bellis	Hallgatok a Pollentia mellett-
apud Pollentiam gestis, cum	ti harcokról, amikor a barbár,
barbaro et pagano duci hoc est	pogány Saulusra bizták a há-
Sauli belli summa commissa est.	boru vezetését. Elvetemültsé-
Cuius improbitate reverendissi-	gében a leginkább tisztelet-
mi dies et sanctum Pascha vio-	ben tartandó napokat, husvét
latum est cedentique hosti	szent ünnepét sértette meg: a
propter religionem, ut pugna-	vallási szertartás miatt visz-
ret, extortum est. Cum quidem	szahuzódó ellenséget harcolni
ostendente in brevi iudicio	kényszerítette. Isten akkor
dei et quid favor eius posset	bizony rövidesen kinyilvání-
et quid ultio exigeret, pu-	totta ítéletét: egyrészt,
gnantes vicimus, victores vic-	hogy mire képes kegyelme,
ti sumus....	másrészt, hogy milyen bünte-
	téssel sujthat: amíg harcol-
	tunk győztünk, győztesekként
	pedig legyőztünk.

29/b PAULUS DIACONUS, Historia Rom. XII.13.

MGH Auct. Ant. II. p. 193.

Interea Alaricus Italiam in - Eközben Alarich, aki Hono-
gressus, cum ab Honorio sedes, rius trónjára pályázott se-
quo cum suo exercitu consi - regével betört Itáliába,
stere possit, expeteret, Hono- hogy ott vesse meg lábát.
rius deliberato consilio ei Honorius mérlegelvén a ka-
Gallias concessit: qui dum ad pott tanácsokat Galliába
Galliam pergens ob recuperati- tért ki előle. Amíg /Ala-
onem iumentorum apud Pollen- rich/ Gallia felé tovább ha-
tiam aliquantulum resedisset, ladva Pollentiánál egy kissé
Stilicho comes in perniciem hátramaradt, hogy igásállá-
rei publicae Gothos pertemp- tokat gyűjtsön be, addig
tans, dum eos insidiis adgre- Stilicho comes kikémlelvén
di cuperet, belli summam Sau- a gótokat, akiket csellel
li pagano duci commisit. Qui akart megtámadni, - a biro-
ipso sacratissimo die Paschae dalom vesztére - a pogány
Gothis nil tale suspicantibus Saulusra bizta a háboru ve-
super eos inruit magnamque zetését. Saulus a husvét
eorum partem prostravit, nam legszentebb napján rohanta
primum perturbati Gothi ac prop- meg a teljesen gyanutlan
ter religionem cedentes demum gótokat és nagy részüket le-
arma corripiunt: more se soli- kaszabolta. Ám az istentisz-
to cohortantur victoremque vir- telet miatt visszavonult és
tute potiori prosternunt exer- kezdetben teljesen megrémült
citum. gótok végül fegyvert ragad-
tak; szokásuk szerint egy-
mást biztatták, s vitézség
tekintetében felülmulták a
győztes sereget.

30. CLAUDIUS CLAUDIANUS, De bello Pollentino 580-597.

MGH Auct. Ant. X. p. 280.

...Simul externis praecepta
ferebat

Auxiliis. Ibat patiens
dicionis Alanus,

Qua nostrae iussere tubae,
mortemque petebat

Pro Latio ; docuit gentis
praeclarus Alanae,

Cui natura breves animis
ingentibus artus

Finxerat inmanique oculos
infecerat ira :

Vulneribus pars nulla vacat
rescissaque contis

Gloria foedati splendet
iactantior oris.

Ille tamen mandante procul

Stilichone citatis

Acceleravit equis Italamque
momordit harenam.

Felix Elysiisque plagis et
carmina dignus,

Qui male suspectam nobis
impensius arsit

/Stilicho/ ugyanakkor utasításokat küldött az idegen segédcsapatoknak is. Mentek az uralmunkat tűrő alánok, amerre harcikürtjeink parancsolták; Latiuméért siettek a halálba. Példát egy kiváló alán férfiu mutatott, kinek hősi jelleméhez kicsiny természetet adott a természet, szemében vad harag, mindenütt sebek borították a lándzsáktól feltépett, elcsufított arcán a dicsőségvágy még kérkedőbbben ragyogott. Stilicho parancsára gyors lovasaival messziről sietett, s itáliai földön lelte halálát. Ő boldog, aki kiérdemelte az elysiumi mezőket, s méltó dalomra! Irántunk való hűségét, melyet gonoszul kétségbe vontak, szenvedélyesen, akár halála árán is bizonyítani akarta. Ő, aki a meg nem érdemelt védat a kard ítéletével, dicső

Vel leto purgare fidem:
qui iudice ferro,
Diluit inmeritum laudato
sangvine crimen !
Morte viri turbatus eques
flectebat habenas
Totaque praeciso nutassent
agmina cornu,
Ni celer instructa Stilicho
legione secutus
Subsidiis peditum pugnam
instaurasset equestrem.

vérével cáfolta meg. A hős halála miatt a lovasság sorai-
ban zavar támadt, s vissza-
fordultak. Az oldalszárny el-
vesztése után az egész sereg
megingott volna, ha Stilicho
egy hamarjában csatarendbe
állított légioval, gyalogos
tartalékcsapataival oda nem
siet, hogy a lovasság arc-
vonalát helyreállítsa.

31. CLAUDIUS CLAUDIANUS, Paneg. de VI. cons.Honorii 223-229.
MGH. Auct.Ant. X. p. 243.

Ipsum te caperet letoque,
Alarice, dedisset,
Ni calor incauti male
festinatus Alani
Dispositum turbasset opus ;
prope captus anhelum
Verbere cogis equum, nec te
vitasse dolemus.
I potius genti reliquus
tantisque superstes
Danuvii populis, i nostrum
vive trophaeum.

Alarich! Téged is elfogott és
halálba küldött volna Stili-
cho, ha egy alán meggondolat-
lan harci kedve óvatlanul meg-
nem zavarja a jól kieszelt
tervet. De így is már szinte
fogolyként kényszerítéd lihe-
gő lovadat, nem fájlaljuk,
hogy megmenekültél. Menj in-
kább népedhez s megmaradván,
mint győzelmi trófeánk, élj a
dunai népeknél.

32. OROSIUS, Hist. adv. Pag. VII. 37,3

CSEL V. p. 537.

Taceo de ipsorum inter se bar- Hallgatok a barbárok között-
barorum crebris dilacerationibus, ti gyakori viszálykodásról,
cum se invicem Gothorum cunei amidőn a gótok két csapata,
duo, deinde Alani atque Huni azután az alánok és hunok
variis caedibus populabantur. kölcsönösen egymást gyilkol-
ták.

IV. A GALLIAI INVÁZIÓ /406-409/

33. PROSPER TIRO, Epitoma Chronicon 1230.
MGH. Auct. Ant. IX. p. 465.
Arcadio VI. et Probo, Wandali et Alani Gallias traiecto Rheno ingressi II. k. Ian. /ann. 406/ Arcadius VI. és Probus consulsága idején, december 31-én a vandálok és alánok átkelvéen a Rajnán betörték Galliába. /406-os évben/
34. CHRONICA GALLICA anni DXI, 547.
MGH. Auct. Ant. IX. p. 653.
Alani et Wandali et Suevi Gallias ingressi sunt. Az alánok, vandálok és svevek betörték Galliába.
35. CASSIODORUS, Chronica 1176-77.
MGH. Auct. Ant. XI. p. 154.
Ann. 406. Arcadius VI et Probus. 406. év. Arcadius VI. és Probus consulsága. E consulo-
His cons. Vandali et Alani lok idején a vandálok és
transiecto Rheno Gallias in- alánok átkelvéen a Rajnán
traverunt. benyomultak Galliába.
36. ISIDORUS, Chronica maiora 368.
MGH. Auct. Ant. XI. p. 471.
Gothi Italiam, Wandali atque Alani Gallias adgrediuntur. A gótok Itáliába, a vandálok és alánok Galliába törtek be.

37. CONSULARIA ITALICA, ann. 406. /Addit.ad.Prosp.Havn./
MGH. Auct. Ant. IX. p. 299.

Arcadio et Probo consulibus. Arcadius és Probus consulsá-
Wandali rege Gunderico tran- ga idején a vandálok Gunde-
sito Reno totam Galliam cru- ricus király vezetésével át-
deli /-le H/ persecutione kelvén a Rajnán kegyetlen
vastant collocatis /collec- pusztitással végigdulták
tis H/ secum in comitatu Ala- egész Galliát. Szokásaik és
nis gente /gentem H/ moribus vad természetük olyan, mint
et ferocitate aequali /equa- az alánoké, akiket kíséretük-
lem H/ - /Arcadio et Probo be fogadtak. /Arcadius és
pridie kl. Ianuarii ab urbe Probus consulsága alatt, a
condita anni MCLXII -./ város alapítása utáni 1162.
évben, január kalendaeja e-
lőtti napon/

38. BEDA, Chronica 465.
MGH. Auct. Ant. XIII. p. 300.

Gothi Italiam, Vandali at- A gótok Itáliába, a vandálok
que Halani Gallias adgredi- és alánok Galliába törtek be.
untur.

39. OROSIUS, Hist. adv. pag. VII. 38,3
CSEL V. p. 543.

Praeterea gentes alias co- [Stilicho] ezenkívül azokat
piis viribusque intolerabi- az elviselhetetlenül erősza-
les, quibus nunc Galliarum kos nagy néptömegeket, akik
Hispaniarumque provinciae most uralmuk alatt tartják a
praemuntur, hoc est Alano- galliai és hispaniai provin-

rum Sueborum Vandalorum ip-
soque simul motu impulsorum
Burgundionum, ultro in arma
sollicitans, deterso semel
Romani nominis metu suscita-
vit.

ciákat, azaz az alánokat,
svéveket, vandálokat, s ugyan
azon mozgalomtól megindult
burgundokat háborúra bujto-
gatta. A római névtől való
félelem ugyanis egyszer s
mindenkorra kiveszett.

40. MARCELLINUS COMES, Chronicon, ann. 408,1.

MGH. Auct. Ant. XI. p. 69.

Stilico comes, cuius duae fi-
liae Maria et Thermanthia sin-
gulae uxores Honorii princi-
pis fuere, utraque tamen vir-
go defuncta, spreto Honorio
regnumque eius inhians, Hala-
norum, Svevorum, Vandalorum
gentes donis pecuniisque in-
lectas contra regnum Honorii
excitavit, Eucherium filium
suum paganum et adversus
Christianos insidias molien-
tem cupiens Caesarem ordinare;
qui cum eodem Eucherio dolo
suo detecto occisus est.

Stilicho comes, - akinek két
lánya, Maria és Thermanthia
egymást követően Honorius
császár feleségei voltak,
mégis mindkettő szüzen halt
meg, - megvetvén Honorium,
és a hatalmára áhítózva az
alánok, svévek, vandálok
ajándékokkal és pénzzel meg-
vesztegetett népét Honorius
birodalma ellen uszította.
Saját fiát, a pogány, s a
keresztények ellen álnokságot
forraló Eucherium akarta
császárrá állítani. Minthogy
a csel kitudódott, Eucherium-
usszal együtt meggyilkolták.

41. JORDANES, Romana 322.

MGH. Auct. Ant. V. 1. p. 41.

Stilico vero comis, cuius
duae filiae Maria et Herman-
tia singulas uxores Honorii
principis fuere et utraeque
virgines sunt defunctae,
spraeo Honorio regnumque
eius inhians Alanorum Svae-
vorum Vandalorumque gentes
donis pecuniisque inlectas
contra regnum Honorii exci-
tavit, Eucherium filium su-
um paganum et Christianis in-
sidias molientem cupiens
Caesarem ordinare.

Stilicho comes pedig - akinek
két lánya, Maria és Hermantia
egymást követően Honorius csá-
szár feleségei voltak, mégis min-
kettő szűzen halt meg - megvetvé-
Honorium és a hatalmára áhi-
tozva az alánok, svévek, van-
dálók ajándékokkal és pénzzel
megvesztegetett népét Honorius
birodalma ellen uszította. Sa-
ját fiát, a pogány, s a ke-
resztények ellen álnokságot
forraló Eucherium akarta csá-
szárrá állítani.

42. JORDANES, Getica 161 /31/

MGH. Auct. Ant. V. 1. p. 100.

Nam Vandali vel Alani, quos
superius diximus permissu
principum Romanorum utram-
que Pannoniam resedere, nec
ibi sibi metu Gothorum arbi-
trantes tutum fore, si re-
verterentur, ad Gallias tran-
sierunt.

A vandálok és alánok, akik,
mint már említettük a római
császárok engedélyével a két
Pannonia provinciában teleped-
tek le, - a gótoktól félvén,
ugy érezték, nem lennének ott
biztonságban, ha azok esetleg
visszatérnének, - átvándorol-
tak Galliába.

43. GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum II.9.

MGH. Scriptores rerum Merov. vol.I. p.75.

Renatus Profuturus Frigire- tus, cui iam supra memini- mus, cum Romam refert a Go- this captam atque subversam, ait : "Interea Respendial rex Alanorum, Goare ad Roma- nos transgresso, de Rheno ag- men suorum convertit, Wanda- lis Francorum bello laboran- tibus, Godigyselo rege ab- sumpto, aciae viginti ferme milibus ferro peremptis, cunctis Wandalorum ad inter- nitionem delendis, nisi Ala- norum vis in tempore subve- nisset."	A már fent említett Renatus Profuturus Frigiretus, amidőn elmeséli, hogy Rómát a gótok elfoglalták és feldúlták, így ír: "Eközben, miután Goar át- állt a rómaiakhoz, Respendial az alánok királya saját sere- gét visszafordította a Raj- nától. A frankokkal harcoló vandálok Godagysel királyuk eleste után majd 20 ezer em- bert vesztettek el a csatá- ban és mindnyájan elpusztul- tak volna, ha még időben se- gítségükre nem siet az alán csapat."

44. OROSIUS, Hist.adv.pag. VII. 40,3

CSEL V. p. 549.

Interea ante biennium Roma- nae inruptionis excitatae per Stiliconem gentes Ala- norum, ut dixi, Sveborum Van- dalarum multaeque cum his aliae Francos proterunt, Rhenum transeunt, Gallias in- vadunt directoque impetu Py- renaeum usque perveniunt :	Róma lerohanása előtt két év- vel az alánok, svevek, van- dálok, - akiket, mint mondtam Stilicho uszitott - s velük együtt sok más nép legyőzván a frankokat átkelt a Rajnán, betört Galliába, s egészen a Pireneusokig nyomult előre. A hegylány sziklái azonban

cuius obice ad tempus repul- utjukat állták, s így a kör-
sae, per circumiacentes pro- nyező provinciákba szóródtak
vincias refunduntur. szét.

44/a GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum II.9.

MGH. Scriptorum rerum Merov. vol.I. p.76.

Horosius autem et ipse hi - A szintén történetíró Orosi-
storigravus in septimo operis us pedig művének VII. könyvé-
sui libro ita commemorat: ben így ír: Stilicho össze-
Stilico congregatis gentibus gyűjtve a népeket legyőzte
Francos proteret, Rhenum trans- a frankokat, átkelt a Rajnán,
it, Gallias pervagatur et bejárta Galliát és egészen a
ad Pyrenius usque perlabitur. Pireneusokig jutott előre.

45. ISIDORUS, Historia Wandalorum 71.

MGH. Auct. Ant. XI. p. 295.

Ante biennium inruptionis Róma lerohanása előtt két év-
Romanae urbis excitatae per vel az alánok, svévek, vandá-
Stiliconem gentes Alanorum, lok, akiket Stilicho uszitott,
Svevorum et Wandalorum trans- átkelvé a Rajnán betörték
iecto Rheno Gallias inruunt, Galliába, legyőzték a franko-
Francos proterunt directoque kat, s támadásukkal egészen a
impetu ad Pyrenaeum usque per-Pireneusokig nyomultak előre.
veniunt, cuius obice per A hegység hágóit két nemes
Didymum et Verinianum Roma- római fivér, Dydimus és Veri-
nos nobilissimos ac potentis- niánus 3 éven keresztül si-
simos fratres ab Spania kerrel védte, távoltartotta
tribus annis repulsi per őket Hispániától, s így azok
circumiacentes Galliae pro- a környező gall provinciákat

vincias vagabantur.

kóborolták végig.

46. CHRONICA GALLICA, anni CCCCLII. 63.

MGH. Auct. Ant. IX. p. 654.

Galliarum partem Vandali at-
que Alani vastavere: quod re-
liquum fuerat, Constantinus
tyrannus obsidebat.

Gallia egy részét a vandálok
és alánok pusztították, a töb-
bit pedig Constantinus trón-
bitorló tartotta hatalma
alatt.

47. S. PAULINUS, Epigramma 18-21 v.

CSEL XVI. p. 504.

Et taman heu si quid vastavit
Sarmata, si quid
Vandalus incendit veloxque
abduxit Alanus,
ambiguus spebus licet et co-
natibus aegris
nitimur in quendam speciem
reparare priorum.

És mégis, ó jaj amit elpusz-
titott a szarmata, amit fel-
gyújtott a vandál és elrabolt
a gyors alán, azt - bár inga-
dozó reménnyel, gyenge pró-
bálkozással - régi állapotába
igyekszünk visszaállítani.

48. HIERONYMUS, Epistulae 123, 15.2-4

ed. Labourt, Paris 1961. tom. VII. pp. 91-92.

Innumerabiles et ferocissi-
mae nationes universas Galli-
as occuparunt. Quidquid inter
Alpes et Pyrenaeum est, quod
Oceano Rhenoque includitur,
Quadus, Vandalus, Sarmata, Ha-
Megszámlálhatatlan és igen
veszedelmes népek árasztották
Az Alpoktól
a Pireneusokig, az óceántól
a Rajnáig quadok, vandálok,
szarmaták, alánok, gepidák,

lani, Gepides, Heruli, Saxo- herulok, saxonok, burgundok,
nes, Burgundiones, Alemanni, alemannok, sőt - ó szeren-
et, o lugenda respublica ! csétlen sorsu ország ! -
hostes Pannonii vastarunt. ellenséges pannónok pusztit-
tanak.

49. FREDEGARIUS, Chronica II.60.

MGH. Scriptorum rerum Merov. vol.II. p. 84.

Chrocus rex Wandalorum cum	Chrocus, a vandálok királya
Suaevis et Alanis egressus	a svévekkal és alánokkal együtt
de sedibus, Galleas adpetens,	elhagyta szálláshelyét, meg-
consilium matris nequissimam	támadta Galliát, követve any-
utens... Post haec cunctas	jának hitvány tanácsát
Galleas Chrocus cum Wandalis,	Chrocus ezután a vandálokkal,
Suaevis et Alanis pervagans,	svévekkal és alánokkal együtt
alias obsidione delivit,	bejárta egész Galliát; egyes
aliasque ingeniosae rumpens,	helyeket ostrommal foglalt el,
vastavit. Nec ulla civetas	másokat pedig ravasz csellel
aut castra ab eis in Galliis	rabolt ki. Egyetlen város,
liberata est.	egyetlen erődítmény sem mene- kült meg tőlük Galliában.

50. VITA SADALBERGAE, 14.

MGH. Scriptorum rerum Merov. vol.V. p. 57.

Quae urbs licet obsidione	Ezt a várost hiába vette kö-
vallari ab hostibus possit,	rül ellenség, mert sziklás
tamen natura loci et in ca-	hegytetőn épült, ami olyan vé-
cumine saxi sita munitionem	delmet jelentett, hogy a bar-

robustam obtinuit, ut frangi bárok nem voltak képesek el-
nequeat a barbaris, periculo foglalni, nem fenyegette ve-
careat. Nam et vetusto tempo- szély. Régen is hiába ost-
re cum eam Wandali, Halani, romolták annyiszor a vandálok,
Huni ceteraque Germaniae et alánok, hunok, valamint más
Scithiae gentes frustra val- scytha népek. Sem magas ost-
lassent, nulla aggerum arte romtöltéssel, sem hajítógép
imminente, non fundibolorum lövedékekkel, záporozó nyil-
iaculis, non armorum spiculis hegyekkel, sem faltörő kosok-
facientibus nec arietum in- kal nem tudtak célt érni.
pulsionibus obtinere value- A hiábavaló fáradozás miatt
runt, sed casso labore fru- csalódottan, gyáván vonultak
grati inertes recesserunt. vissza.

V. AZ ALÁNOK HISPÁNIÁBAN, TOVÁBBVÁNDORLÁSUK
AFRIKÁBA /409-429/.

51. HYDATIUS, Chronicon 42.
MGH. Auct.Ant. XI. p.17.
Alani et Vandali et Suevi Hispanias ingressi aera
CCCCXLVII. alii /III/ kal.
alii III. /idus Octobris/ memorant die, tertia feria.
/Honorio VIII. et Theodosio Arcadii filio III. consulibus/
/ann.409/.
- Alánok, vandálok és svévek törtek be Hispániába egyesek szerint szeptember 28-án, mások szerint október 13-án, a harmadik ünnepen. /Honorius VIII. és Arcadius fiának, Theodosiusnak III. consulsága idején /. /CCCCXLVII aera. 409-ben/.
52. CHRONICA GALLICA, anni DXI, 552.
MGH. Auct.Ant. IX. p. 655.
Alani, Wandali et Svevi Hispanias ingressi era CCCCXLVI.
- Az alánok, vandálok és svévek betörték Hispániába. /CCCCXLVI aera./
53. CHRONICA GALLICA, anni DXI, 6. /Narratio de imp.Valent. et Theod./
MGH. Auct.Ant. IX. p. 630.
Galliae Hispaniaeque a barbaris nationibus Wandalis Suebis Alanis excisae funditusque de-
- Galliát és Hispániát romba döntötték és teljesen elpusztították a barbár

letae sunt.

népek, a vandálok, svévek és alánok.

54. ISIDORUS, Chronica maiora 373a

MGH.Auct.Ant. XI. p. 471.

Wandali quoque Alani et Suevi Spanias occupant.

A vandálok, alánok és svévek elfoglalták Hispániát.

55. FREDEGARIUS, Chronica II.50.

MGH. Scriptorum rerum Merov. vol.II. p.70.

15. An. regn. Arcadiae et Honoriae Alani, Vandali et Suaeui Spanias ingressi tercio Idus Octobris, Honorio et Theodosio, Arcadio filio consolebus.

Arcadius és Honorius uralkodásának 15. évében Honoriusnak és Theodosiusnak, Arcadius fiának consulsága alatt október 13-án az alánok, vandálok és svévek betörték Hispániába.

56. ISIDORUS, Historia Wandalorum 72, /23 a, b/

MGH. Auct.Ant. XI. p. 295.

Wandali cum Alanis et Suevis pariter Spanias ingrediuntur.

A vandálok az alánokkal és svévekkel együtt betörték Hispániába.

Aera CCCXLVI Wandali, Alani et Svevi Spanias occupantes neces vastationesque

A Hispániát elfoglaló vandálok, alánok és svévek gyilkoltak, vérszomjasan portyáztak

cruentis discursibus faciunt, urbes incendunt, substantiam direptam exhauriunt, ita ut humanae carnes vi famis devorarentur a populis.

mindenfelé, a városokat felgyújtották, az élelmet elrabolták, úgy, hogy a nép az éhínség miatt emberhúst kényszerült enni.

57. ISIDORUS, Historia Svevorum 85,

MGH. Auct. Ant. XI. p. 300.

Aera CCCXLVI Suevi principe Hermerico /duce h. rege P/ cum Alanis et Wandalis simul Spanias ingressi sunt atque /hi P/ omnem /om. P/ Galliciam cum Wandalis occupant.

CCCXLVI aera. Hermericus vezetásával a svévek az alánokkal és vandálokkal együtt betörték Hispániába és elfoglalták egész Galaeciát.

58. ADDITAMENTUM, I. ad Isidori Historiam.

MGH. Auct. Ant. XI. p. 304.

Quia de origine Gothorum Hispanorum Svevorum, Vandalorum et Alanorum et qualiter rexerunt Hispaniam tibi fieri notitiam postulasti, in huius parte duximus laborandum atque tuae karitati prout possumus id scribendo breviter explanare.

Mint hogy az volt a kívánságod, hogy a hispániai gótok, svévek, vandálok és alánok eredetét, valamint Hispániában való uralkodásuk történetét megismerd, úgy éreztük, hogy ezen kell most munkálkodnunk. Mondandónkat csak röviden fejthetjük ki, bár nagyrabecsülésünk irántad nagy.

59. ADDITAMENTUM VII.

MGH. Auct. Ant. XI. p. 376.

Et ex Alanis fuere in Hispania reges.

Hispániában az alánok közül is kerültek ki királyok.

60. OROSIUS, Hist. adv. pag. VII. 41,7

CSEL V. p. 554.

Quamquam et post hoc quoque continuo barbari exsecrati gladios suos ad aratra conversi sunt residuosque Romanos ut socios modo et amicos foverent, ut inveniantur iam inter eos quidam Romani, qui malint inter barbaros pauperem libertatem, quam inter Romanos, tributariam sollicitudinem sustinere.

Ezután a barbárok is elátkozták kardjukat és ekére cserélték fel, s a hátramaradt rómaiaknak szövetségesek és barátok gyanánt olyanmennyire a kedvében jártak, hogy akadt néhány római, aki inkább a barbárok között akart élni szegényen, de szabadon, mintsem a rómaiak közt az adóterheket tűrve.

61. HYDATIUS, Chronicon 49.

MGH. Auct. Ant. XI. p. 18.

/Aera CCCCLVII./ subversis memorata plagarum grassatione Hispaniae provinciis barbari ad pacem ineundam, domino miserante conversi sorte ad inhabitandum sibi provinciarum dividunt regi-

Miután a barbárok a hispániai provinciákat a már említett portyázásaikkal feldúlták, békebbre utra tértek, és a tartományok földjeit - a tulajdonosok fájdalmára - egymás között sorsolással felosztot-

ones. "Gallaeciam Vandali occupant et Suevi sita in extremitate oceani maris occidua : Alani Lusitaniam et Carthaginiensem provincias et Vandali cognomine Silingi Baeticam sortiuntur." Hispani per civitates et castella residui a plagis barbarorum per provincias dominantium se subiciunt servituti. / ann. 411./

ták, hogy ott megtelepedjenek. Az óceán nyugati partjánál fekvő Galaeciát a vandálok és svévek szállták meg, az alánok Lusitaniát és Carthaginiensis provinciákat, a siling vandálok pedig Baeticát nyerték el. Azokon a területeken, ahol a barbárok uralkodtak, a városokban és erődítményekben visszamaradt hispaniai lakosok provincia szerte szolgaságba kerültek.

62. CHRONICA GALLICA, anni DXI. 557.

MGH. Auct. Ant. IX. p. 655.

/Alani Carthaginiensem et Lusitaniam sortiuntur: et pars Wandalorum qui Silingi dicebantur Baeticam insederunt : reliqui vero Vandali cum Suevis Gallaeciam sortiunt sunt./

Az alánok Carthaginiensist és Lusitaniát kapták meg, a vandálok közül azok, akiket silingeknek hívnak, Baeticában telepedtek le, más vandáloknak és a svéveknek pedig Galaecia jutott.

63. FREDEGARIUS, Chronica II. 50.

MGH. Scriptorum rerum Merov. vol. II. p. 71.

An. 16. Honoriae regni Gallicia Vandali occupant, et

Honorius uralkodásának 16. évében a vandálok Galaeciát

Suaevi in stremitate succedunt. Alani Lusitania et Chartageniense provincias, Wandali coinomento Silingi Beticas sorciuntur.

foglalták el, s követték őket a svévek. Az alánok Lusitania és Carthageniensis provinciákat, a siling vandálok Baeticát kapták meg.

64. ISIDORUS, Historia Wandalorum 73.

MGH.Auct.Ant. XI. p.296.

Galliciam enim /om.P/ Wandali et Svevi occupant. Alani Lusitaniam et Carthagenensem provincias, Wandali autem cognomine Silingi Baeticam sortiuntur.

Galaeciát ugyanis a vandálok és svévek foglalták el. Az alánok Lusitaniát és Carthageniensis provinciákat, a siling vandálok Baeticát kapták meg.

65. OROSIUS, Hist.adv.pag. VII. 43, 13-15

CSEL V. p. 562.

....Romanae securitati periculum suum obtulit, ut adversus ceteras gentes, quae per Hispanias consedissent, sibi pugnaret et Romanis vinceret. Quamvis et ceteri Alanorum Vandalorum Sveborumque reges eodem nobiscum placito depacti forent mandantes imperatori Honorio : tu cum omnibus pacem habe

/Vallia/ a rómaiak nyugalmaért vállalta a veszélyt, hogy a Hispániában letelepedő többi néppel saját kárára háboruzzon, és a rómaiak javára győzzön. Jóllehet ugyanilyen szándékkal kötöttek szövetséget velünk az alán, vandál és svév királyok is, meghagyva Honorius császárnak : te élj mindenkivel békekészségben és

omniumque obsides accipe :
nos nobis conflagimus, nobis
perimus, tibi vincimus, im-
mortali vero quaestu rei-
publicae tuae, si utrique
pereamus. Quis haec crederet,
nisi res doceret? Itaque
nunc cottidie apud Hispani-
as geri bella gentium et agi
strages ex alterutro barba-
rorum crebris certisque nun-
tiis discimus, praecipue
Valliam Gothorum regem in-
sistere patrandae paci fe-
runt.

fogadd el a tuszokat, mi a
saját vesztünkre háboruzunk,
pusztulunk, győzni viszont
a te érdekedben győzünk, bár
a birodalomnak örök nyereség
lenne, ha mindkét küzdőfél
megsemmisülne. Ki hinné mind-
ezt, ha maguk a tények nem
bizonyítanak? Megbízható hi-
rekből gyakran most is arról
értesülünk, hogy Hispaniában
naponta csatáznak egymással a
népek, s közülük az egyik el-
pusztul. Ugy hírlik különösen
a gótok királya, Vallia tart-
ja magát állhatatosan a szer-
ződéshez.

66. HYDATIUS, Chronicon 60.

MGH.Auct.Ant. XI. p. 19.

Ataulfus a patricio Con-
stantio pulsatus, ut relicta
Narbona Hispanias peteret,
per quendam Gothum apud
Barcilonam inter familia-
res fabulas iugulatur. Cui
succedens Vallia in regno
cum patricio Constantio pa-
ce mox facta Alanis et Van-

Constantius patricius legyőz-
te Ataulfust, úgyhogy az Nar-
bonát elhagyva Hispaniába ment,
s ott Barcilonában egy gót
ember bizalmas beszélgetés
közben leszurta. Utóda az
uralkodásban Vallia lett, aki
békét kötött Constantius pat-
riciussal, majd pedig a

- dalis Silingis in Lusitania et Baetica sedentibus adversatur. /ann.416./
- Lusitaniában és Baeticában megtelepedő alánok és siling vandálok ellen fordult. /416-ban/
67. CHRONICA GALLICA, anni DXI. 562.
MGH. Auct. Ant. IX. p. 655.
Occiso Ataulfo apud Barcilona Valia regnat Gothis : qui mox pace cum Constantio patricio facta Alanis et Wandalis, qui Lusitaniam et Baeticam tenebant, bellum infert.
- Miután Ataulfust Barcilona mellett meggyilkolták, Vallia uralkodott a gótokon : ő csakhamar békét kötött Constantius patriciussal, és a Lusitaniát és Baeticát megszállva tartó alánok és vandálok ellen háborút indított.
68. FREDEGARIUS, Chronica II. 50.
MGH. Scriptorum rerum Merov. vol. II. p. 71.
An. 22 imperiae Honoriae Adaulfus a patricio Constantio pulsatur, ut, relicta Narbona, Spanias petiret. A quendam Gotho Barcilona iugulatur, cui successit Vallia in regno. Cum patricio Constantio pax mox facta, Alanis et Wandalis coinomento Sylingis in Lu-
- Honorius uralkodásának 22. évében Constantius patricius legyőzte Adaulfust, úgy hogy az Narbonát elhagyva Hispániába ment. Barcilonában meggyilkolta őt egy gót ember. Vallia követte az uralkodásban. Constantius patriciussal csakhamar békét kötött, és a Lusitaniában és Baeticában letelepedő

sitania et Beteca sedentibus adversatur.

alánok és siling vandálok ellen fordult.

69. HYDATIUS, Chronicon 68.

MGH. Auct. Ant. XI. p. 19.

Alani, qui Vandalis et Suevis potentabantur, adeo caesi sunt a Gothis, ut extincto Addace rege ipsorum pauci, qui superfuerant abolito regni nomine Gundericis regis Vandalorum, qui in Gallaecia resederat, se patrocínio subiugarent.

Az alánokat, akik a /siling/ vandálokon és svéveken uralkodtak, annyira szétverték a gótok, hogy Addax királyuk eleste után, azon kevesek, akik közülük megmaradtak, a Galaeciában letelepedett vandálok uralkodójának, Gundericusnak a védelme alá helyezték magukat, minthogy saját királyságuknak még a neve is kiveszett.

70. STIDONIUS APOLLINARIS, Carm. 2, 362-365.

MGH. Auct. Ant. VIII. p. 182.

....Simul et reminiscitur
illud,
quod Tartesiacis avus
huius Vallia terris
Vandalicas turmas et
iuncti Martis Halanos
stravit et occiduum texere
cadavera Calpen.

Az is emlékezetes, hogy ennek nagyapja, Vallia tartessusi földön egyesített harcban verte a vandál csapatokat és az alánokat. A Calpe nyugati oldalát holttestek borították.

71. CHRONICA GALLICA anni DXI. 564.

MGH. Auct. Ant. IX. p. 655.

Valia extinguit Alanos cum rege eorum Addace et Silinguos qui erant Baetica Wandali.

Vallia az alánokat Addax királyukkal együtt, valamint a Baeticában élő siling vandálokat megsemmisítette.

72. FREDEGARIUS, Chronica II.50.

MGH. Script. rerum Merov. vol. II. p. 71.

An. 27. Honoriae regni Wandali in Beteca per Valliam regem plurimae sunt extincti. Alani adeo caesi a Gothis fortiter vallati Addacher regem ipsorum, pauci qui superfuerant, oblito regni nomine, Gunderico regi Wandalorum, qui in Gallicias resedeat, se patrocínio subiugaverunt.

Honorius uralkodásának 27. évében igen sok vandál pusztult el Baeticában Vallia miatt. Az alánokat, akik bátran védték királyukat, Addachert, a gótok annyira kiirtották, hogy néhányan, akik megmaradtak, elfelejtve királyságuk nevét, a Galaeciában letelepedő vandálok királyának, Gundericnak a védelme alá helyezték magukat.

73. ISIDORUS, Historia Gothorum 22.

MGH. Auct. Ant. XI. p. 276.

Romani /quoque ins.P/ nominis causa /intra Hispanias ins.P/ caedes magnas barbaris intulit: Wandalos Silingos in Baetica omnes bello

/Vallia/ a római nép érdekében a barbárok között nagy vérontást vitt véghez: a Baeticában élő siling vandálokat háboruban megsemmisítette; az

extinxit: Alanos, qui Wandalis et Suevis potentabatur, adeo cecidit, ut extincto Atace rege ipsorum pauci qui superfuerant oblito regni nomine Gunderici regis Wandalorum, qui in Gallicia resederant, se regimini /patrocínio P/ subiugarent. alánokat, akik a /siling/ vandálokön és svéveken uralkodtak, annyira szétverte, hogy Atax királyuk halála után azon kevesek, akik közülük megmaradtak a Galaeciában letelepedett vandálok uralkodójának, Gundericnak uralma alá helyezték magukat, minthogy saját királyságuknak még a neve is elveszett.

74. ISIDORUS, Historia Gothorum 68.

MGH. Auct. Ant. XI. p. 294.

Wandalica et ipsa crebro opinata barbaries non tantum praesentia eorum exterrita quam opinione fugata est. Gothorum vigore Alani extincti sunt.

A hirhedt barbár vandálok is gyakran, nem annyira a /gótok/ jelenlététől, mint inkább hírétől megrémülve futamodtak meg. A gótok ereje az alánokat is megsemmisítette.

75. FREDEGARIUS, Chronica II. 60.

MGH. Script. rerum Merov vol. II. p. 84.

Victusque Trasemundus et Wandali secundum placetum cum Wandalis, Suevis et Alanis de Gallias praetermissis Spanias adpetivit, ibique multos christianorum pro fide catholica interfecit.

A legyőzött Trasemundus meggyőződés szerint elhagyván Galliát a vandálokkal, svévekkel és alánokkal együtt Hispaniába ment és ott sok keresztényt katolikus hitük miatt meggyilkolt. Kevéssel ké-

Post paucum tempore mare
traducta in Maurittania,
credo divino noto fera du-
cente, cum Wandalis vadan-
do transivit; fertur mare
ibi septe milia passum la-
titudinem esse....

sőbb, azt hiszem szinte is-
teni jeltől vezetve a vandá-
lokkal együtt átkelt a tenge-
ren Mauritaniába; állítólag
a tenger ott 7 ezer lépés
széles.

76. BEDA, Chronica 480.

MGH. Auct. Ant. XIII. p. 302.

Effera gens Vandalarum, Ha-
lanorum et Gothorum ad Hi-
spaniis ad Africam transiens
omnia ferro flamma rapinis,
simul et Arriana impietate
foedavit.

A Hispániából Afrikába átván-
dorló vad népek, a vandálok,
alánok, és gótok tüzzel, vas-
sal, rablással és ariánus is-
tentelenséggel mindent meg-
gyaláztak.

77. PROSPER, Epitome chron. 455.

MGH. Auct. Ant. IX. p. 487.

Rex Vandalarum et Alanorum
Geisericus regn. post mor-
tem Valentiniani imperato-
ris annis XXI.

Valentinianus /III./ császár
halála után Geiseric, a van-
dálok és alánok királya még
21 évig uralkodott.

78. VICTOR VITENSIS, Hist. persec. Vand. 2.39

MGH. Auct. Ant. III. p. 22.

Rex Hunirix Vandalarum et
Alanorum universis episco-
pis homousianis. "Non se-
mel, sed saepius constat

Hunirix, a vandálok és alánok
királya minden homousianus
püspökhöz: "Köztudott dolog,
hogy nem egyszer, de igen sok-

esse prohibitum, ut in sortibus Wandalorum sacerdotes vestri conventus minime celebrarent, ne sua seductione animas subverterent Christianas...."

szor megtiltottam, hogy a ti papjaitok a vandálok gyűlekezeteit akár a legkisebb mértékben is látogassák, ne hogy megfertőzzék eretnekségükkel a keresztény lelkeket...."

79. VICTOR VITENSIS, Hist. persec. Vand. 3,3.

MGH. Auct. Ant. III. p. 40.

Rex Hunirix Wandalorum et Alanorum universis populis nostro regno subiectis....

Hunirix a vandálok és alánok királya minden uralmunk alá igazott népéhez:.....

80. CIL, VIII. 17 412.

Geilamir rex Wandalorum et Alanorum.

Geilamir a vandálok és alánok királya.

VI. AZ ALÁNSÁG TOVÁBBI SORSA GALLIÁBAN

/409 - 453/

81. GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II.9.

MGH. *Scriptores rerum Merov.* vol.I. p.76.

Vixdum quartus obsidionis	Constantinus még alig volt
Constantini mensis agebatur,	négy hónapja ostromzár alatt,
cum repente ex ulteriore Gal-	amikor váratlanul Gallia
lia nuntii veniunt, Iovinum	Ulteriorből hírnökök jöttek,
adsumpsisse ornatus regius	hogy Iovinus magának követe-
et cum Burgundionibus, Ala-	li a császári bibort és a
mannis, Francis, Alanis om-	burgundokkal, alemannokkal,
ni-que exercitu inminire ob-	frankokkal, alánokkal, s
sedentibus. Ita adceleratis	egész hadseregével az ost-
moris, reserata urbe, Con-	romlókat fenyegeti. Minthogy
stantinus deditur, confe-	az idő így sürgetett, a vá-
stimque ad Italiam directus,	rost megnyitották, Constan-
missis a principe obviam	tinus pedig visszanyervén
percussoribus, supra Minti-	szabadságát, tüstént Itáliá-
um flumine capite truncatus	ba ment, a Mintius folyón tul-
est."	azonban a caesar által kül-
	dött gyilkosok utját állták
	és megölték.

82. PAULINUS PELLAEUS, *Eucharisticos* v.343-352, 372-385.,
395-398.

CSEL XVI. p.304-306.

Sed mihi tam subiti concusso	De a számomra oly váratlan
sorte pericli,	veszedelem megijesztett, mert

quo me intra urbem parcelli
 posse viderem,
subrepsit, fateor, nimium
 trepido novus error,
ut me praesidio regis dudum
 mihi cari,
cuius nos populus longa
 obsidione premebat,
urbe ab obsessa sperarem
 abscedere posse
agmine carorum magno
 comitante meorum,
hac tamen hos nostros spe
 sollicitante paratus,
quod scirem imperio gentis
 cogente Gothorum
invitum regem populis
 incumbere nostris.

Quae non sero probans vir
 prudens ipse secutus,
ilico consultis per se
 primatibus urbis
rem coeptam adcelerans una
 sub nocte peregit
auxiliante deo, cuius iam
 munus habebat,

ugy tűnt, hogy a városon be-
lűl engem is megűlhetnek; be-
vallom, ez az új tűvedés tűl-
sűgosan is nyugtalanított,
azt reműltem, hogy a kűrűlzűrt
vűrosbűl űltűvozhatok sok drű-
ga barűtommal egyűtt, s a szű-
momra rűgűta kedves kirűly,
akinek nűpe minket most hosz-
szu ostrommal szorongatott,
vűdelmet nyűjt nekűnk; ettűl
a reműnytűl indítva tehát hoz-
zűjuk kűszűltem, mert tudtam,
hogy a gűtok kűnyszerítű ere-
je miatt a kirűly vonakodva
bűr, de megtűmadja majd a mi
nűpűnket.

A bűlcs fűrfű helyessűgűkrűl
meggyűzűdve hamarosan kűvette
/tanácsaimat/; miutűn megtűr-
gyalta a vűros vezetű emberei-
vel sietve, isten segűtsűgű-
vel, akinek kegyelműt hívta,
egyetlen űjszaka vűgrehajtot-
ta, amibe belekezdetű, hogy

quo nobis populoque suo
succurrere posset.
Concurrit pariter cunctis
ab sedibus omnis
turba Alanarum armatis
sociata maritis.
prima uxor regis Romanis
traditur obses,
adiuncto pariter regis caro
quoque nato,
reddor et ipse meis pactae
inter foedera pacis
communi tamquam Gothico
salnatus ab hoste,
vallanturque urbis pomeria
milite Alano,
acceptaque dataque fide
certare parato
pro nobis, nuper quos ipse
obsederat hostis.

.....Cuius non sero secuti
exemplum et nostri, quos
diximus, auxiliares
discessere, fidem pacis
servare parati
Romanis, quoquo ipsos sors
oblata tulisset.

ezáltal segítsen nekünk és
saját népének. Az alán nők
egész tömege felfegyverzett
férjükkal mindenfelől egyszerre
sereglett össze, elsőként
a király feleségét adják át
tuzsként a rómaiaknak, vele
van a király legkedvesebb fia
is. A békeszerződés alapján
még engem is visszaadnak bará-
tainak, mintha közös ellen-
ségeinktől, a gótoktól szaba-
ditottak volna meg. Az alán
katonaság körülsáncolja a vá-
rosszéleket, s az adott és ka-
pott szó alapján kész harcolni
értünk, akiket nemrég még
ellenségként tartott megszáll-
va.

És nem sokkal ezután a fent
említett szövetségeseink is
követték az ő példájukat, s a
segédcsapatok eltávoztak, bár
készek voltak arra, hogy a
rómaiakkal kötött békéhez hűek
maradjanak, bárhova viszi is
őket a sors adta véletlen.

83. CHRONICA GALLICA, anni CCCCLII, 124.

MGH. Auct. Ant. IX. p.660.

Deserta Valentinae urbis rura Alanis, quibus Sambida praeerat, partienda traduntur. /a.440./

A Sambida vezetése alatt álló alánok megkapták Valentia város elhagyott földjeit, hogy megosztózzanak rajta /440.év/.

84. CHRONICA GALLICA, anni CCCCLII, 127.

MGH. Auct. Ant. IX. p.660.

Alani, quibus terrae Galliae ulterioris cum incolis dividendae a patricio Aetio traditae fuerant, resistentes armis subigunt et expulsis dominis terrae possessionem vi adipiscuntur. /a.442./

Az alánok Aetius patricius-tól Gallia Ulterior földjét kapták meg, hogy osztozzanak rajta a lakossággal; az ellenszegülőket ők fegyverrel kényszerítették megadásra és a tulajdonosok elűzése után erőszakkal vették birtokba a földet. /442.év/

85. CONSTANTIUS, Vita Germani 28.

MGH. Scriptores rerum Merov. vol.VII.1. p.271.

Vixdum domum de transmarina expeditione remeaverat, et iam legatio Armorici tractus fatigationem beati antistitis ambiebat. Offensis enim superbae insolentia regionis vir magnificus Aetius,

Még alig tért haza tengerentuli utjáról a szentéletű főpap, máris közbenjárását kérték az aremorikai kerület követei. Aetius vir magnificus ugyanis, aki ekkor az államot igazgatta, felhábo-

qui tum rem publicam gubernabat, Gochari ferocissimo Alannorum regi loca illa inclinanda pro rebellionis praesumptione permiserat, quae ille aviditate barbaricae cupiditatis inhiaverat. Itaque genti bellicosissimae regique idolorum ministro obicitur senex unus, sed tamen omnibus Christi praesidio maior et fortior. Nec mora, festinus egreditur, quia imminebat bellicus apparatus. Iam progressa gens fuerat, totumque iter equis ferratus impleverat, et tamen sacerdos noster obvius ferebatur, donec ad regem ipsum qui subsequabatur accederet. Occurrit in itinere iam progresso, et armato duci inter suorum catervas opponitur medioque interprete primum precem supplicem fundit, deinde increpat differentem, ad extremum, manu iniecta, freni habenas invadit atque in eo loco universum sistit exercitum. Ad haec rex ferocissimus

rodva a vidék dölyfös elbizakodottságán, az alánok igen vad királyát, Goart bizta meg, hogy törje be ezt a területet, még mielőtt egy lázadás kirobbanna. Barbár kapzsisággal ő ezen mohón kapott. Tehát az igen harcias néppel és királlyal, bálványok imádójával egyedül száll szembe az öreg, aki Krisztus oltalmával mégis mindenkinél nagyobb és erősebb. Késlekedés nélkül, sietve indul, mert a hadi készülődés már fenyegetett. /Az alán/ nép már előrenyomult, s az egész utat vértés lovasok foglalták el. A mi papunk azonban csak ment szemközt velük, mignem magához a királyhoz nem ért, aki katonái mögött haladt. Odalépett az uton kísérettel vonuló fegyveres vezérhez, először tolmács segítségével kérlelte, aztán rákiabált az őt feltartóztatóra, végül kezét rá-

admirationem pro iracundia,
deo imperante, concepit;
stupet constantiam, veneratur
reverentiam, auctoritatis
pertinacia permovetur.
Apparatus bellicus armorum-
que commotio ad consilii ci-
vilitatem, deposito tumore,
descendit, tractaturque,
qualiter non quod rex voluerat,
sed quod sacerdos petierat
compleretur. Ad stationis
quietem rex exercitusque se
recipit; pacis securitatem
fidelissimam pollicetur, ea
conditione, ut venia, quam
ipse praestiterat, ab impe-
ratore vel ab Aetio petere-
tur. Interea per intercessi-
onem et meritum sacerdotis
rex compressus est, exerci-
tus revocatus, provinciae
vastationibus absolutae.

téve megragadta a kantár-
szárat és ostorokat és ott,
azon a helyen megállította
az egész sereget. Ekkor a
vad király isteni parancsra
harag helyett csodálatot é-
rez iránta, bámul határozott-
ságán becsüli tiszteletre-
méltóságát, állhatatos pél-
damutatásán megindul. Ami-
kor megszűnt az izgalom, a
harci készülődés, a fegyve-
rek lárámája békés tanácsko-
zássá változik; tárgyalnak,
nem ahogy a király akarta,
hanem ahogy a pap kérte. A
király és a hadsereg vissza-
vonult a pihenő állásba, meg-
ígérte a béke becsületes meg-
tartását, azzal a feltétellel,
hogy kegyelmet kérnek a csá-
szártól vagy Aetiustól, ame-
lyért ő maga /a főpap/ ke-
zeskedik. A pap közbenjárása
és érdeme folytán a király
megállt, a hadsereget vissza-
hívta és a provincia dulásá-
val felhagyott.

86. HERICUS AUTISSIODORENSIS, Vita metrica Germani 120.

Migne PL 124. pp. 1183-84.

Gens inter geminos notissima	Két folyó zárja körül a már
clauditur amnes	említett, régi, jól ismert
Armoricana prius veteri	aremorikai népet, amely vad,
cognomine dicta;	vakmerő, dölyfős, szentelen,
torva, ferox, ventosa, procax,	gondatlan, lázadó, állhatat-
incauta, rebellis,	lan, maga magával sem egyezik
inconstans, disparque sibi	az újdonságok kedvelésében,
novitatis amore,	szavakban odaadó, de nem a
prodiga verborum; sed non	tettekben! többet mondani,
et prodiga facti:	kevesebbet cselekedni - ezt
dicere plus, fecisse minus,	tartja erénynek. Királyi ura-
taxatur honestum,	lom alatt sohasem próbálta az
Regibus hanc fidei nunquam	állhatatos hűséget. Aetius te-
servasse tenorem	hát, akinek vezetése alatt az
saepibus expertum. Quare	állam régi dicsőségében vi-
quo principe felix	rágzott, s a haza jóléte nagy
tunc quoque florebat titulis	volt, megelégtelve e lázongó
respublica priscis,	nép bűneit, végül a kemény
magna salus patriae, nomen	alánokat bizta meg, hogy puszt-
fuit Aetius illi,	títsák el őket.
pertaesus tumidae mores et	
crimina gentis,	
vastandam rigidis tandem	
permisit Alanis.	

87. HERCIUS AUTISSIODORENSIS, De miraculis Germani, 24.

Migne PL. 124. pp.1218-19.

Vir magnificus Aetius ea tempestate reipublicae patricius ac rector datus, Armoricani provocatus insolentia populi, cuius leves et indisciplinati animi raro unquam erga principes fidei servarere constantiam, Eochari Alanorum regi ferocissimo regionem illam pro rebellionis ultione invadendam, subiugandam, vastandamque permiserat. Quam cum barbarus crudelissime invasisset, non tam praedae congerie, quam caede allectus et Sanguine; beatissimus.

Aetius, vir magnificus, aki patricius és kormányzó volt az államnak e viharos időszakában, felháborította az armoricai nép dölyfössége; e nép megbizhatatlan és fegyelmezetlen jelleme miatt ritkán őrizte meg a császárok iránt az állhatatos hűséget. Aetius az alánok igen vad királyát, Eochart biztatta meg, hogy még a lázadás előtt támadja meg, foglalja el, dulja fel ezt a területet. A barbár igen kegyetlen módon támadott, nem annyira a nagy zsákmány, mint inkább a gyilkolás és vér csábitotta. A szent életű Germanus az ellenség támadása közben eléje ment a fegyveresen közeledő vezérnek, - úgy vélem el kell mondani egész csodálatos példamutatásával rávette, hogy felhagyjon kegyetlen szándékával, a hadsereget visszahívja, álljon

el a provincia pusztításától; azzal a feltétellel, amelyért a barbár kezeskedett, hogy a császártól vagy Aetiustól kegyelmet kér.

88. VEGETIUS, Epit. rei militaris 3,26

ed. C. Lang 1869. p.21.

Digesta sunt, imperator in -
victis, quae nobilissimi auc-
tores diversis probata tem-
poribus per experimentorum fi-
dem memoriae prodiderunt, ut
ad peritiam sagittandi, quam
in serenitate tua Persa mi-
ratur, ad equitandi scienti-
am vel decorem, quae Hunno-
rum Alanorumque natio velit
imitari, si possit, ad curen-
di velocitatem, quam Sarace-
nus Indusque non aequat, ad
armaturae exercitationem, cui-
us campidoctores vel pro par-
te exempla intellexisse gau-
dent, regula proeliandi, immo
vincendi artificium iungere-
tur; quatenus virtute pari-
ter ac dispositione mirabi-
lis reipublicae tuae et im-
peratoris officium exhiberes

Előadtuk sorjában mindazt, ó
legyőzhetetlen császár, amit
a különböző korokban a tapasztalat igazolt, s amikről kiváló szerzők is irtak, hogy az
ijjazásban való jártassághoz, amit Felségedben a perzsa megcsodál, a lovaglásban való ügyességedhez és rátermettséghez, amelyet a hunok és alánok népe utánozna, ha tudna, a futásban való gyorsasághoz, amellyel a szaracén és indus nem mérkőzik, gyakorlottsághoz a fegyverforgatásban, amelyeknél a tábornesterek örülnek, mert példát láttak maguk előtt, a harc szabályait, sőt a győzni tudás fortélyait is felsorakoztassuk, minthogy vítézségeddel éppugy, mint csodálatraméltó államod igazgatá-

et militis.

sával egyszerre teljesítet a császár és a katona feladatát.

89. SALVIANUS, De gubernatione dei IV.68.

MGH. Auct.Ant. I. p.49.

Sed numquid eundem reatum habent illorum vitia quem nostra, numquid tam criminosa est Chunorum impudicitia quam nostra, numquid tam accusabilis Francorum perfidia quam nostra, aut tam reprehensibilis ebrietas Alamanni quam ebrietas Christiani, aut tam damnable rapacitas Alani quam rapacitas Christiani?

Dehát ugyanaz a vád illeti-e meg a /barbárok/ vétkeit is, mint a mienket? a hunok bűnös szemérmertlensége oly nagy-e, mint a miénk? a frankok elítélendő álnoksága akkora-e, mint a miénk? van-e az alemannoknál részegeskedés oly mértékben, mint a keresztényeknél, az alánok megvetendő rablószenvedélye oly nagy-e, mint a keresztényeké?

90. SALVIANUS, De gubernatione dei VII. 64.

MGH. Auct.Ant. I. p.95.

Gothorum gens perfida, sed pudica est, Alanorum impudica, sed minus perfida, Franci mendaces, sed hospitales, Saxones crudelitate efferi, sed castitate mirandi: Omnes denique gentes habent, sicut peculiaris mala, ita etiam quaedam bona.

A gótok népe álnok, de tiszta erkölcsű; az alánok erkölcstelenek, de kevésbé szószegők; a frankok hazugok, de vendég-szeretők, a saxonok kegyetlenül vadak, de csodálatraméltóan önzetlenek; egyszóval minden népnek éppugy vannak különböző hibái, mint ahogy vannak jó tulajdonságai is.

91. CLAUDIUS MARIUS VICTOR, Alethia 188-193 v.

CSEL XVI. p. 413.

Ille palam furiis reus est
et mente profana,
hic pietate nocens. facinus
plus inquinat istud,
quod speciem virtutis habet;
nam protinus omnes
amplexae gentes scelus hoc
sine fine litantes
manibus inferias, uti nunc
testantur Alani,
pro dis quaeque suis caros
habuere parentes....

Amaz nyilvánvalóan őrülden és
istentelen lélekkel bünös,
emez a jámborság képében vét-
kezik. Az a tett jobban be-
mocskol, mert az erény képét
viseli; miként most az alánok
tanusítják, ez a bün ugyanis
állandóan megvult a nem hatá-
rok között élő népeknél, akik
a megholtak szellemeinek is-
teneik előtt halotti áldozat-
tot mutatnak be....

92. JORDANES, Getica. 194. /37/

MGH. Auct. Ant. V.1. p.108.

Sangibanus namque rex Alano-
norum metu futurorum perter-
ritus Attilae se tradere pol-
licetur et Aurelianum civi-
tatem Galliae, ubi tunc con-
sistebat, in eius iura trans-
ducere. Quod ubi Theodoridus
et Aetius agnoverunt, magnis
aggeribus eandem urbem ante
adventum Attilae struunt, su-
spectumque custodiunt Sangi-
banum et inter suos auxilia-
res medium statuunt cum pro-

Mert az alánok királya, San-
giban, rettegve a jövőtől,
megigérte, hogy átáll Attilá-
hoz és Aurelianumot, Gallia
városát, ahol akkor éppen tar-
tózkodott, az ő hatalmába jut-
tatja. Mihelyt ezt Theodoridus
és Aetius megtudták, még Atti-
la megérkezése előtt nagy sán-
cokat emeltek a város körül,
a gyanus Sangibant őrizet alá
vették és népével együtt a se-
gédcsapatok között közép-
pre

pria gente.

állították.

93. PAULUS DIACONUS, Historia Romana XIV.4.

MGH. Auct. Ant. II. p.202.

Fuere interea Romanis auxilio Burgundiones Alani cum Sangibano suo rege, Franci Saxones Riparioli Briones Sarmatae Armoriciani Liticiani ac paene totius populi Occidentis, quos omnes Aetius, ne in par Attilae occurreret, ad belli adsciverat societatem. Convenitur ex utraque parte in campos Catalaunicos, qui centum in longitudinem leuvas et ex latitudine septuaginta leuvis, ut Gallis mos est metiri, feruntur.

Eközben a rómaiaknak segédc csapatként szolgáltak a burgundok, Sangiban királyukkal együtt az alánok, a frankok, a saxonok, a ripariak, a brionok, a szarmaták, az armoricumiak, a liticianok és az egész Nyugat majdnem minden népe, akiket mind Aetius fogadott a hadjárat szövetségésévé, hogy a nála nem gyengébb Attilával szembeszálljon. Mindkét részről a catalaunumi mezőn gyűltek össze, amely állítólag 100 leuca /1500 lépés/ hosszúságú és 70 leuca szélességű - ahogy azt Galliában mérni szokták.

94. JORDANES, Getica 197 /38/

MGH. Auct. Ant. V. 1. p.109.

Dextrum itaque cornum cum Vesegothis Theodoridus tenebat, sinistrum Aetius cum Romanis, conlocantes in medio

A jobbszárnyat a vizigóttokkal Theodoridus, a balszárnyat a rómaiakkal Aetius tartotta; Sangibant, akiről a fentiek-

Sanguibanum, quem superius
rettulimus praefuisse Alanis,
providentes cautioni militari,
ut eum, de cuius animo minus
praesumebant, fidelium turba
concluderent. Facile namque
adsumit pugnandi necessitatem,
cui fugiendi inponitur diffi-
cultas.

ben már mondtuk, hogy az
alánokat vezette, katonai
óvatosságból előre gondoskod-
va középre állították, hogy
őt - akinek jellemében nem-
igen biztak, - hiveik töme-
gével vegyék körül. Könnyen
vállalja a harcot ugyanis az,
akinek a menekülés nehéz.

95. JORDANES, *Getica* 205 /39/

MGH. Auct. Ant. V. 1. p.110.

"....Nota vobis sunt quam
sint levia Romanorum arma:
primo etiam non dico vulne-
re, sed ipso pulvere gravan-
tur, dum in ordine coeunt et
acies testudineque conectunt.
vos confligite perstantibus
animis, ut soletis, despicien-
tesque eorum aciem Alanos in-
vadite, in Vesegothos incum-
bite....."

"...Ismeritek, hogy mennyire
gyengék a rómaiak fegyveresei:
nem azt mondom, hogy az első
sebtől, de magától a portól
elnehezülnek, amidőn hadirend-
be állnak és soraikat pajzs-
fedelekkel összekötik. Szilárd
lélekkel támadjatok, ahogy
szoktátok, megvetve azoknak
hadsorát, rohanjatok az alánok
ra, törjetekek a vizigótokra...."

96. JORDANES, *Getica* 210. /40/

MGH. Auct. Ant. V.1. p.111.

Tunc Vesegothae dividentes
se ab Alanis invadunt Hunno-
rum caterva et pene Attilam

Ekkor a vizigótok az alánoktól
elválva a hunok csapataira tá-
madtak, és talán magát Attilát

trucidarent, nisi providus prius fugisset et se suosque ilico intra septa castrorum, quam plaustris vallatum habebat, reclusisset; quamvis fragili munimine eo tamen quaesierunt subsidium vitae, quibus paulo ante nullus poterat muralis agger obsistere.

is megölték volna, ha el nem menekül előrelátóan már előbb, s társaival tüstént vissza nem vonul a tábor sáncái mögé, amelyet szekerekkel vett körül. Jóllehet gyenge volt ez az erődítmény, mégis itt kerestek menedéket azok, akiknek kevésse azelőtt semmiféle sánccal nem tudott ellenállni.

97. JORDANES, *Getica* 226-228. /43/

MGH. Auct. Ant. V.1. p.115.

Nam per dissimiles anteriores vias recurrens, Alanorum partem trans flumen Ligeris conaidentem statuit suae redigere ditioni, quatenus mutata per ipsos belli facie terribilior immineret: Igitur ab Dacia et Pannonia provinciis, in quibus tunc Hunni cum diversis subditis nationibus insidebant, egrediens Attila in Alanos movit procinctum. Sed Thorismud rex Vesegothorum, fraudem Attilae non in pari subtilitate presentiana, ad

Attila az előbbiektől eltérő utakon tért vissza, s elhatározta, hogy az alánoknak a Loire folyón túl letelepedett népét hatalma alá hajtja, hogy ezáltal a háboru menetét megváltoztatva, még fenyegetőbben támadhasson. Tehát Dacia és Pannonia tartományokból, ahol a hunok együtt laktak a különféle leigázott népekkel, elindult és az alánok ellen vitte seregét. Thorismund, a vizigótok királya azonban nem kevésbé éles elmével észrevette Attila cselét, nagy

Alanos tota velocitate prius advenit, ibique supervenientis Attilae iam motibus preparatus occurrit, consertoque proelio pene simili eum tenere, ut prius in campos Catalaunicos, ab spe removit victoriae fugatumque a partibus suis sine triumpho remittens in sedes proprias fugire compulit...

Thorismud vero repulsis ab Alanis Hunnorum catervis sine aliqua suorum lesione Tolosa migravit suorumque quiete pace composita tertio anno regni sui egrotans, dum sanguinem tollit de vena, ab Ascale suo clienti inimico muntiante arma subtracta peremptus est.

gyorsasággal hamarabb érkezett az alánokhoz és ott a közeledő Attila hadmozdulatait már felkészülve fogadta. Mikor pedig harcra került a sor, majdnem hasonló módon, mint korábban a catalaunumi sikon, elütötte még a győzelem reményétől is és megfutamitván viasszaszorította háttáiról és arra kényszerítette, hogy diadal nélkül meneküljön tartományaiba.

Thorismund pedig, miután az alánoktól elüzte a hunok csapatait, minden veszteség nélkül Tolosába vonult és népének nyugodt békét szerzett; uralkodásának harmadik évében betegen, amig ereiből vért bocsájtott, Ascala nevű elleneséges kliense közölvén vele, hogy már fegyvereitől is megfosztotta, megölte őt.

98. GREGORIUS TURONENSIS, Hist. Franc. II.7.

MGH. Scriptores rerum Merov. vol.I. p.70-71.

Attila vero cum paucis re-
versus est, nec multo post

Attila pedig kevés zsákmánnyal tért vissza; nemsokkal

Aquileia a Chunis capta, incensa atque deruta, Italia pervagata atque subersa est. Thorismodus cui supra meminimus, Alanos bello edomuit, ipsi deinceps post multas lites et bella a fratribus oppraessus ac ingulatus interiit. később a hunok elfoglalták Aquileiát, felégették és rombadöntötték; Itáliát végigdúlták és felforgatták. Thorismodus, akit feljebb már említettünk, az alánokat háboruban leigázta; ő maga később sok viszály és harc után testvérei által legyőzve pusztult el.

99. CONSULARIA ITALICA /Additam. ad. Prosp.Havn./ ann. 453.

MGH. Auct. Ant. IX. p.302.

"Thorismotus rex Gothorum post mortem patris Alanos /Salanos H/ bello perdomuit. Thorismotus a gótok királya atyjának halála után az alánokat háboruban leigázta.

VII. NÉHÁNY ADAT A KELETI BIRODALOMBAN ÉLŐ ALÁN
NÉPTÖREDÉKEKRŐL

100. JORDANES, *Getica* 261. /50/.

MGH. Auct. Ant. V. 1. p. 125.

Illic concursus factus est
gentium variarum, quas Attila
in sua tenuerat dicione....

Nam ibi admirandum reor fuis-
se spectaculum, ubi cernere
erat contis pignantem Gothum,
ense furentem Gepida, in vul-
nere suo Rugum tela frangen-
tem, Suavum pede, Hunnum sa-
gitta praesumere, Alanum gra-
vi, Herulum levi armatura
aciem strui.

Itt gyülekeztek a különféle
népek, amelyek Attila uralma
alatt álltak

Mert úgy vélem, csodálatos
látvány volt, ahol látni le-
hetett a lándzsával harcoló
gótot, a karddal dühöngő ge-
pidát, a nyilat sebében ket-
tétőrő rugot; a svévet, aki
lábában, a hunt, aki nyilá-
ban bizott; az alánt, aki
nehéz, a herult, aki könnyű
fegyverzettel állt csatasorba.

101. JORDANES, *Getica* 265-266. /50/

MGH. Auct. Ant. V. 1. p. 126.

Scyri vero et Sadagarii et
certi Alanorum cum duce suo
nomine Candac Scythiam mino-
rem inferioremque Moesiam ac-
ceperunt. Cuius Candacis Ala-
noviamuthis patris mei ge-
nitor Paria, id est neus avus,
notarius, quosque Candac ipse

A scyrek, a sadagarok, s né-
mely alánok Candac vezérükkel
Scythia-Minort és Moesia In-
feriort foglalták el. Nagy-
apám, Paria, az én Alanovi-
iamuthis nevű atyámnak apja,
ennek a Candacnak volt jegy-
zője, amíg Candac élt.

viveret, fuit, eiusque germanae filio Guthicis, qui et Baza dicebatur, mag. mil. filio Andages fili Andele de prosapia Amalorum descendente, ego item quamvis agramatus Iordannis ante conversionem meam notarius fui.

Candac nővérének fiánál, Gunthigis magister militum-nál, akit Bazanak is neveztek - s aki Andagesnek, az Amalok nemzetségéből származó Andele fiának volt fia - teljesítettem én, Jordanes megtérésem előtt irnoki szolgálatot, bár nem vagyok tudós.

102. ACTA Synhodorum habitarum Romae ann.DI. /5/

MGH. Auct.Ant. XII. p.425.

Aliquando Aspari a senatu dicebatur, ut ipse fieret imperator: qui tale referatur dedisse responsum: "timeo, ne per me consuetudo in regno nascatur." ita dico, ut modo ne irascantur sancti patres nostri: ne per eos, cum non discuterint et ita iudicaverint, consuetudo peccandi omnibus sacerdotibus generaliter detur.

Egyszer állítólag a senatusban azt mondták Asparnak, hogy legyen ő az imperator: ő azonban ilyen választ adott: "félek, hogy ez a szokás miatt meghonosodik a birodalomban." Így mondom, - a szent atyák ne nehezteljenek ezért miattuk, mert nem tárgyalják meg a dolgot és úgy döntenek, ne legyen a tévedés minden pap szokásává.

VIII. ALÁNOK AZ ANTIK RÓMA VÉGNAPJAIBAN

103. SIDONIUS APOLLINARIS, Carmina V. 472-479.

MGH. Auct. Ant. VIII. p. 199.

.....Nam quicquid languidus
axis
cardine Sithonio sub Parrhase
parturit ursa,
hoc totum tua signa pavet;
Bastarna, Suebus,
Pannonius, Neurus, Chunus,
Geta, Dacus, Halanus,
Bellonothus, Rugus, Burgundio,
Vesus, Alites,
Bisalta, Ostrogothus, Pro -
crustes, Sarmata, Moschus
post aquilas venere tuas;
tibi militat omnis
Caucasus et Scythicae poter
Tanaiticus undae.

Mert bármit szül is a Sitho-
ni határvonalnál a Medve
csillagkép alatt az enyhe ég-
bolt, az mind a te hadijel-
vényeidtől retteg; a bastar-
na, a svév, a pannon, a neu-
rus, a hun, a geta, a dák, az
alán, a bellonotus, a rug, a
burgund, a vesus, az alis, a
bisalta, az ostrogót, a proc-
rustes, a sarmata és a mosc-
hus nép, mind a te légiósjel-
vényeidet követi, neked ka-
tonáskodik az egész Caucasus
és a Scythia vizét ivó Tana-
iticum.

104. JORDANES, Getica 236 /45/.

MGH. Auct. Ant. V.1. p.118.

Post quem iussu Marciani im-
peratoris Orientalis Maiuri-
anus Occidentale suscepit im-
perium gubernandum, Sed et
ipse non diu regnans, dum
contra Alanos, qui Gallias
infestabant, novisset pro-

Maximus után a keleti császár,
Marcianus rendelete szerint
Maiurianus vette át a nyugati
birodalom kormányzását. De ő
sem uralkodott sokáig, mert
amidőn az alánok ellen indult,
akik Galliát háborgatták,

cinctum, Dertona iuxta fluvium Hyra cognomente occiditur. Cuius locum Severus invasit, qui tertio anno imperii sui Romae obiit. Quod cernens Leo imperator, qui in Orientali regno Marciano successerat, Anthemium patricium suum ordinans Romae principem destinavit. Qui veniens ilico Ricimerem generum suum contra Alanos direxit, virum egregium et pene tunc in Italia ad exercitum singularem. Qui et multitudine Alanorum et regem eorum Beorgum in primo statim certamine superatos intermicioni prostravit.

Dertonában, a Hyra nevű folyó mellett megölték. Helyét Severus foglalta el, aki uralkodásának harmadik évében halt meg Rómában. A keleti birodalomban a Marcianust követő Leo császár mindezt látván, rendeletével Anthemius patriciust tette Róma princepsévé. Ő megérkezvén tüstént elküldte az alánok ellen vejét, Ricimert, ezt a jeles férfiut, aki akkor Itáliában majdnem egyedülállóan kiváló volt hadvezetés dolgában. Ricimer az alánok sokaságát és királyukat Beorgort mindjárt az első ütközetben legyőzte és elpusztította.

105. MARCELLINUS COMES, Chron. ann. 464.

MGH. Auct. Ant. XI. p.88.

Beorgor rex Halanorum a Ricimere rege occiditur.

Beorgort, az alánok királyát Ricimer kormányzó megölte.

106. CASSIODORUS, Chronica 1278.

MGH. Auct. Ant. XI. p.158.

Ann. 464. Rusticius et Olybrius. His cons. rex Halanorum Beorgor apud Pergamum a

464. év. Rusticius és Olybrius. E consulok alatt Beorgort, az alánok királyát

patricio Ricimere peremptus Ricimer patricius Pergamum-
est. nál megölte.

107. CONSULARIA ITALICA, ann. 464.

MGH. Auct. Ant. IX. p.305.

His cons. occisus est Be-
orgor rex Alanorum Bergamo
ad pede montis VIII. idus
Februarias.

E consulok alatt február
Idusa előtti 8. napon Beor-
gort a Pergamo hegy lábánál
megölték.

108. DRACONTIUS, Romulea carm. V. 33-37.

MGH. Auct. Ant. XIV. p. 140.

"reddite bella, duces,
inimicas reddite gentes:
barbarus omnis eat, rapiant
simul arma Suevus
Sarmata Persa Gothus
Alamannus Francus Alanus
vel quaecunque latent gentes
aquilone remotae
in nos tela parent...."

„Hozzátok vissza a háborukat,
a hadvezéreket, hívjátok
vissza az ellenséges népeket,
vonuljanak mind a barbárok,
raboljon a svév, a sarmata,
a perzsa, a gót, az alemann,
a frank és az alán, s minden
távoli nép készítse ellenünk
fegyverét

K O M M E N T Á R

I. A DUNAI LIMES ÁTSZAKÍTÁSA, A HADRIANOPOLISI CSATA
ÉS KÖVETKEZMÉNYEI /375-380./

1-2. Ammianus Marcellinus, Res gestae XXXI. 2,12-13; 16-25.

A nyugatra vándorló alánok korai történetére elsősor-
gu forrás Ammianus Marcellinus /kb.330-400/. 31 könyvre
terjedő munkájának nagy része elveszett, de a legértéke-
sebb, saját kora eseményeit tárgyaló fejezetek /a
353-378 közötti évek története/ fennmaradtak. Többnyi-
re megbízható szóbeli és írott forrásokra támaszkodik,
a földrajzi leírásoknál azonban irodalmi hagyományokat
követ. ¹ Az alánok lakóhelyéről művében több helyen tesz
említést /XXII.8,31; 8,38; XXIII.5,16/, de ezek az adatok
földrajzilag nehezen körülhatárolhatók, olykor egymásnak
ellentmondanak. Az idézett passzusban viszont, ahol
Ammianus részletes leírást ad az alánok szállásterületéről,
életmódjáról, már helyesen értesít arról, hogy a hunok
által megtámadott alánok a Tanais /Don/ alsó szakaszánál
élnek. A szarmata - alán törzsszövetség - valaha Ázsiában
élő számos törzséről Ammianus is tud - a III-IV. század-
ban már valóban birtokba vette a Kaukázustól északra fek-
vő steppés vidéket. Rontja azonban szerzőnk hitelességét,
hogy az alánok szomszédai közé mythikus népeket /pl. ama-
zonok/ is vegyít. Általában véve a kép, amit az alánokról
fest, eléggé sematikus. Ammianus a nomád lovasnépek antik
irodalomban meghonosodott jellemzését alkalmazza rájuk,

amely szerint az alánok igen alacsony kulturával rendelkező, harcias szellemű, bátor, de kegyetlen nép. Ugyanakkor a leírás bizonyos pontjai az alánság valódi ismeretéből meritenek. Erről tanuskodik a steppe korábbi iráni nyelvű népeihez való kapcsolásuk,² vagy a mongolos külsejű hunoktól való megkülönböztetésük. Egyébként a nomádokról szóló sablonos ismertetés több színfoltja bizonyára ténylegesen is ráillett a valóban nomadizáló alánságra.

3. Ammianus Marcellinus, Res gestae XXXI. 3.1.

Ammianus e tudósítása szerint a hunok megtámadták az un. tanaisi alánokat és ellenfeleik többségét szövetségszövetésre kényszerítették. Ez az esemény szerves része az ázsiai hun birodalom összeomlását követő nagy steppei népvándorlásnak. A Kazak-steppe hunjai 350 táján keletről jövő támadások hatására megindultak hazájukból. Egy részük az un. uar-hunok a Szir-Darja környékén és Irán északkeleti határán élő iráni nyelvű nomádok szállásterületeit foglalták el. A nagy népmozgalom i.sz. 370 körül áttért a steppe délkelet-európai szakaszára is, amely során egy másik hun törzscsoport a kaukázusi alánok uralmát semmisítette meg, majd a keleti gótokra támadt.³ Az ammianusi szövegben szereplő Ermenrich neve a keleti gótok királyára utal, akinek hatalmát a hunoknak behódolt alánok is segítettek megtörni. A steppei történelem jól ismert, tipikus mozzanata, hogy a nomád törzsek a vesztett háború után többnyire a győztes néphez csatlakoznak, mint ahogy az alánság nagy része is tette. Más részük viszont majd nyugat felé húzódva kitér a támadás elől.

A hunoknak a tanaisi alánok és gótok ellen intézett támadása indította meg a nagy európai népvándorlást, amely következményeiben világtörténelmi jelentőségű volt. ⁴

4. Iordanes, *Getica* 126 /24/.

E korszakra másik számottevő forrásunk Iordanes történeti munkája. A *De origine actibusque Getarum* vagy röviden *Getica* c. művét 551-ben írta, s benne a legrégebb időktől saját koráig tárgyalja a gótok történetét. Fő forrása Cassiodorus és Priskos volt, de művében más írók⁵ től vett részleteket is felhasznált. A gót történelem kapcsán részletesen tárgyalja a hunok eredetét, maeotisi átkelését, s így kerül sor az alánok rövid jellemzésére is. A jellemzés szinte szó szerint megegyezik Ammianuséval, amely szerint a szelidebb életmód és külső különbözteti meg az alánokat a hunoktól. Az idézett passzusban Iordanes az alánok elleni invázióra, a hun támadás időpontjára sem mond többet Ammianusnál.

5. Ammianus Marcellinus, *Res gestae* XXXI. 3,3.

A hiradás szerint Ermenrich és utóda Vithimir áldozatul estek a hun-alán támadásoknak. Haláluk után a keleti gót népesség nagy része szintén a hunok igájába tört, más csoportjaik pedig bizonyos hun és alán elemekkel bővülve a nagy hun nyomás elől nyugatra huzódtak a Dnyeszterhez, majd röviddel később a folyón túlra. E forráshely értelmezése egy sor problémát vet fel, amelyeket a kutatásnak máig sem sikerült egyértelműen tisztázni.

Kérdés, hogy a Vithimir által zsoldba fogadott hun törzs a nagy ázsiai néptömből korábban leszakadt és nyugatra vándorolt néptöredék-e, amely Ptolemaios Geographiája szerint már az i.sz. II. században Európában élt,⁶ vagy a kelet felől ujonnan támadó hun főnép egy portyázó töredéke, amely a keleti gótok szolgálatába állt.⁷ Nyelvészeti megfontolások alapján Saphrac nevét, s valószínűleg őt magát is alán származásának tekinthetjük, aki egy, az Alatheus keleti gótjaival és hunokkal nyugatra vándorló alánréprész élén állt.⁸ Ha elfogadjuk ezt a feltevést, akkor Saphrac neve már önmagában is alánok jelenlétét bizonyítja a további eseményekben.

5/a. Ammianus Marcellinus, Res gestae XXXI. 4,12; 5,3-4.

Ammianus ezen a helyen a keleti gótok, azaz pontosabban az Alatheus-Saphrac csoport Dunán való átkeléséről tudósít. Nem említi ugyan névszerint az alánokat, de Saphrac neve és a további események alapján feltételezhetjük jelenlétüket. Miután a Fritigern vezetése alatt álló nyugati gótok bebocsájtást kértek és kaptak a római birodalom területére, a Dunához érkező keleti gótok - s velük együtt alánok és hunok is - hasonló kéréssel fordultak a császárhoz /...ut simili susciperetur humanitate.../.

Bár a római kormányzat visszautasította őket, akadálytalanul keltek át a Dunán és léptek a birodalom területére 376 telén, kihasználva azt a körülményt, hogy a római csapatok figyelmét a nyugati gótok továbbindítása kötötte le.

A csoport minden valószínűség szerint Durostorum /Szilisztna/ térségében, ugyanazon a folyószakasznál lépte át a limest, mint Fritigern népe. A szövegösszefüggésből az is kiderül, hogy Fritigern nagyon körültekintően igyekezett összeköttetésben maradni a "gót királyokkal" /ez esetben nyilván Alatheusszal és Saphrackal/, hogy szükség esetén segítséget kérhessen tőlük.⁹

6. Ammianus Marcellinus, Res gestae XXXI. 8,4.

A barbár elnevezéssel elsősorban Fritigern nyugati gótjaira gondolt itt Ammianus, akiket a császár Moesia II provinciában telepített le, arra számítva, hogy erősítést nyerhet belőlük serege számára. Elrendelte, hogy élelmezzék őket, amíg be nem rendezkednek, de a római hatóságok hirhedt élelmiszeruzsorája, rabszolgaéhsége miatt a gótok súlyos helyzetükben hamarosan az imperium ellen fordultak.¹⁰ A hiradás szerint alánok és hunok nyújtottak segítséget a Haemus /Balkán/ hegység völgyeiben a római csapatok által körülsáncolt nyugati gótoknak 377 őszén. Ez az alán-hun csoport valószínűleg azonos Alatheus és Saphrac keleti gót-hun - alán.népével, akiknek a Dunán való átkelését Fritigern nagy stratégiai éleslátással bevárta, s akik egyelőre szilárd "sedes" nélkül portyáztak a thráciai provinciákban.¹¹ Az alánoknak, hunoknak a nyugati gótok oldalán való fellépése tette lehetővé, hogy a barbárok a körülsáncolás gyűrűjéből kiszabadulva újra

támadóan lépjenek fel a Balkánon. Csatlakoztak hozzájuk a nagyrészt gót nemzetiségű rabszolgák, a súlyos adóterhek miatt elégedetlenkedő colonusok, bányászok, kézművesek, s így a gót lázadás a félsziget elnyomott és kiszákmányolt tömegeinek hatalmas felkelésévé szélesedett. A dunai limes átszakítása, a barbárok beözönlése a birodalom területére egymagában még nem okozta a birodalom azonnali bukását, de társadalmi kihatásaiban súlyos következményekkel járt. A rabszolgák és colonusok a háborus helyzetben egyre gyakrabban álltak a barbárok oldalára, s ez oly mértékben gyengítette a belső erőket, hogy végül is az imperium felbomlásához vezetett.

6/a. Iordanes, *Getica* 134. /26/.

Iordanes e passzusában név szerint nem szerepelnek ugyan az alánok, de Saphrac neve miatt e forráshely is ide kívánkozik. Iordanes azonban a nyugati gótokat sujtó éhínségről beszélve több szempontból is összekeveri az adatokat. Egyrészt téved amikor Alatheust és Saphracot Fritigern mellett a nyugati gótok vezéreinek mondja, másrészt Alatheus és Saphrac népe nem a gót mozgalom kezdetén csatlakozott a nyugati gótokhoz, amikor Fritigern még egyezkedni próbált a császári tisztviselőkkel, hanem később. Alatheus és Saphrac keleti gót-alán-hun népének együttműködése Fritigernnel a fegyveres felkelés kibontakozása idején Iordanes ismereteiben már úgy szerepel, mintha ők is nyugati gót vezetők lennének.

7. Ambrosius, Expositio evangelii sec. Luc. X.10.

Aurelius Ambrosius /340 k.-397/ milánói püspök, egyházi író. Apja Gallia kormányzója volt, ő maga az egyházpolitikai harcok aktív résztvevője, a császár tanácsadója, diplomatája. Az Expos. Evang. sec.Luc. c. művét 385-389 között állította össze a milánói egyházközségben elmondott prédikációiból. Az evangélium egyes részeihez a kommentárok különböző időben keletkeztek, attól függően, ahogy az alkalom, az egyház érdeke kívánta.¹² Az idézett sorokat 378 körül írta Ambrosius, és a szerinte "világ végét" jelentő harcokról beszélve emlékeztet a hunok, alánok, gótok egymás elleni támadásairól, amelyek következménye a limes átszakítása és a jelen szörnyű háborúi. A taifalok és szarmaták ellen fegyvertfogó gótok minden valószínűség szerint Athanaric nyugati góttjai, akik szintén a hunok elől vonultak Kaukaland /Erdély/ erdős, hegyes területeire.¹³

8. Ammianus Marcellinus, Res gestae XXXI. 11,6.¹

A Thráciában lejátszódó események, a barbárok dúlása, fosztogatása s az egyre veszélyesebbé váló felkelés arra készítette Gratianust, a nyugati császárt, hogy Valens segítségére sietve ellenakciót indítson és csapatokat irányítson keletre. Csak 378 nyarán a Rajna menti alemannokkal viselt háború sikeres befejezése után kerülhetett sor arra, hogy Gratianus személyesen is a thráciai hadszíntérre vonuljon.¹⁴ A Dacia Ripensis provinciában levő Castra Martis erődjénél, nem messze a mai Vidintől, a császárt hirtelen megtámadó alánok feltehetően Saphrac népének nyugat felé portyázó lovasosztagával azonosak.

9. Ausonius, Ephemeris IV. 7,17-18.

A burdigalai származású Decimus Magnus Ausonius, korának ismert, ünnepeelt költője /310-395/, Gratianus császár egykori nevelője. Ephemeris "Napló" c. kis versciklusában egy napi tevékenységéről, reggeltől estig tartó teendőiről számol be. A ciklus utolsó darabja, amely már a költő késő esti álmát idézi 377 után keletkezett.¹⁵ Ausonius az álomlátás leírásába beleszövi a birodalom új ellenségeinek legyőzését is, s hogy közülük éppen az alánokat említi, nem lehet pusztán véletlen, vagy csak a költői fantázia játéka. Az alánok fosztogató portyázásairól a kortárs költőnek nyilván voltak konkrét értesülései is. Álmában az oly nagyon vágyott győzelem jelenik meg.

10. Ammianus Marcellinus, Res gestae XXXI. 12,10-17.

Ammianus, mint tapasztalt katona nagyon részletesen számol be arról a sorsdöntő ütközetről, amely a Thráciát előzőnlő barbárok és római csapatok között folyt le Hadrianopolis /Drinápoly/ közelében, s amely végül is jóvátehetetlenül aláásta a birodalom katonai erejét. Valens, a keleti császár Gratianus seregének bevárása nélkül bocsájtkozott harcba, míg a gót Fritigern római tust kérve ravaszul időthuzó egyezkedésbe kezdett, s így sikerült bevárnia Alatheus és Saphrax vezetése alatt egy keleti gót- alán lovascsapat megérkezését. Saphrax gót- alán lovasainak mindent elsőpró rohama már a csata első fázisában eldöntötte a harc kimenetelét, támadásra lendítette az egész gót tábort. Az ütközet a rómaiak súlyos vereségével végződött. Már Ammianus is Cannaehez hasonlította a hadrianopolisi katasztrófát,¹⁶

amelynek során a császári hadsereg kétharmada elpusztult, s maga Valens is elesett a csatában. A hadrianopolisi vereség bebizonyította, hogy a hagyományos római haderők a lovasnomád hadművészettel nem igen tudják felvenni a versenyt. A barbár harcmodor, amely mozgékonyabb, kezdeményezőbb, a különböző lovassági manőverekre, több oldali megrohanásra alkalmas, harci értékben felülmulta a nehézkes római harcrendet. Nem véletlen, hogy a hadrianopolisi csata után a rómaiak minden jelentősebb európai hadműveletnél igénybe vették a foederati lovasság segítségét is. ¹⁷

11. Ammianus Marcellinus, Res gestae XXXI. 16,3-4.

A hadrianopolisi csata után további területek váltak szabaddá déli irányban a barbárok előtt, akik késedelem nélkül igyekeztek kihasználni a nagy hadműveleti sikert, és az utjukban egyre szélesebben kibontakozó népmozgalmat. A híradás szerint a gótokkal együtt az alánok is továbbvonultak előbb Perinthos, majd Bizánc falai alá, ahol módszeres ostromra készültek. A város erős védelme, a gyorsan befutó szaracén lovasság láttán azonban elálltak tervüktől, de a környéket kiméretlenül végigdulták és rabolták.

12. Pacatus, Paneg. Theod. Aug. XII. 11,4.

A dicsőítő ének 389 nyarán hangzott el I. Theodosius császár tiszteletére, uralkodásának 10. évfordulóján. A hadrianopolisi vereség után Gratianus nem volt képes egyedül szembeszállni a fosztogató barbárokkal, felkelőkkel. Ezért legfőbb gondja volt, hogy az ütközetben elesett Valens császár utódját kijelölje. A hispániai származású, tapasz-

talt hadvezért, Theodosiust nevezte ki társuralkodónak 379. január 19-én, és rábizta a barbároktól előzőnlött balkáni tartományokat.¹⁸ Theodosius úgy látszik vonakodott elfogadni a bibort, s vele együtt magára vállalni az uralkodás súlyos terheit. Erre a mozzanatra utalnak az idézett sorok, amelyekben a megszemélyesített Respublica az utókort is sujtó barbár dúlásról, a birodalom siralmas helyzetéről panaszkodik, mintegy sürgetve Theodosius trónralépését. A gótok, hunok, alánok említése Theodosius fiának, Arcadiusnak majdani birodalmában nyilvánvalóan Fritigern nyugati gótjainak és a velük együtt vonuló Alatheus és Saphrac-féle csoportnak a fosztogatásaira utal 378 őszén Thracia provinciában. Pacatus az üdvözlő beszédek hagyományos hangvétele szerint igyekezett a birodalom helyzetét minél reménytelenebbnek feltüntetni, hogy Theodosius uralkodása annál dicsőségesebbnek tűnjön. Így kerül sor a valóban súlyos csapásokat szenvedő kelet-római területek után a nyugati provinciák fenyegetett helyzetére, természetesen némi szónoki túlzással. Pannonia és Illyricum elvesztésével valószínűleg a szarmaták és taifálok 378 évi megmozdulásaira, esetleg a 378 legvégén Moesia I. és dél-Pannoniai provinciákat fenyegető gót-hun-alán csoport kalandozására emlékeztet a szerző. Gallia "romlását" nyilván a frank és alemann veszély jelenti.¹⁹

13. Epitome de caesaribus, 47,3.

Ez a történeti munka, amely az eseményeket Theodosius haláláig tárgyalja, valószínűleg 400 körül keletkezhetett. Szerzője ismeretlen.

Az idézett passzus a barbárok 378 végi- 379 eleji elhelyezkedéséről tudósít. Még Ammianustól tudjuk, hogy Fritigern nyugati gótjainak és Alatheus-Saphrac keleti gót- alán- hun népének szövetsége 378 őszén felbomlott.²⁰

A Bizánc falai alól visszaforduló nyugati és keleti gótok, hunok, alánok mozgásiránya észak- északnyugat lehetett. A Thraciában és Daciában pusztító gótok említésével bizonyára Fritigern nyugati gótjaira gondol a szerző. Az alánok és hunok, akikről azt állítja a krónikás - nem is minden alap nélkül -, hogy végveszéllyel fenyegetik a birodalmat, Alatheus és Saphrac népével lehetnek azonosak. Ez a csoport 378 legvégén a szarmata megmozdulásokhoz csatlakozva Moesia I. provinciában kalandozott.

14. Ausonius, *Precatio cons. designati* VI. vers. 28-35.

Trierben, a császári udvar közelében élő Ausonius 376 és 380 között a legmagasabb állami hivatalokat töltötte be. 378-ban praefectus Galliarum, 379-ben pedig megkapja a consuli titulust is, igaz ugyan, hogy ez már inkább csak kitüntetés, mint valódi hatalom. Consullá jelölésének alkalmára írta a *Precatiót*, valószínűleg 378 végén.²¹

Az idézett sorok, amelyekben a szerző ellenséges népek, köztük alánok legyőzése felett örvend, Gratianus illyricumi haderőinek sikereire vonatkoznak a 378-as év utolsó hónapjaiban. A hunok - gótok - alánok feltehetően ez esetben is az Alatheus-Saphrac csoportot jelentik, amely csoport a Dunán túlról egyre sűrűsödő szarmata betörésekhez rövid időre csatlakozva Moesiát és Dél-Pannoniát pusztította.²²

15. Orosius, Hist. adv. pag. VII. 34,5

Orosius, a hispaniai származású presbyter Szt. Ágoston indítására és hatása alatt írta meg nagy történeti művét 418 körül. A középkorban az egyetemes történelem tankönyveként használt munka hét könyvben tárgyalja az emberiség történetét Ádámtól i.sz. 417-ig. Munkájában Orosius többnyire a régi historiai irodalomra hagyatkozik, de az utolsó négy évtized eseményeire műve önálló értékkel bír. Szempontjai azonban eléggé egyoldalúak, hiszen művének célja: bebizonyítani, hogy a kereszténység előtti világ még többet szenvedett a háboruktól és nyomoruságtól. A jelen bajainak tehát nem a kereszténység az okozója, hanem azok egyéb bünökért sújtanak.²³ Ebbe a gondolatmenetbe ágyazódnak az idézett sorok a kereszténységet kizárólagos államvallássá tevő Theodosius császárról és a barbárok felett aratott győzelmeiről. Theodosius 379-ben császárrá választása után seregét megerősítve új hadjáratot készített elő, és sikerült győzelmet aratnia a dunai provinciákat dúló barbárok, így alánok felett is. Orosiusnak a 379. évi győzelmekről szóló híradását több korabeli és kora középkori krónika átvette.

16. Marcellinus Comes, Chron. ann. 379. 1,2

Marcellinus Comes illyriai származású történetíró, Justinianus császár bizalmasa 379-548-ig terjedő kort dolgozta fel krónikájában. Kelet-római lévén elsősorban a keleti eseményekkel foglalkozik, de művét latinul írta meg.

Kronológiájának alapját a konstantinápolyi consul-jegyzékek adták, de más forrásokat is felhasznált. Theodosius 379. évi gótok, hunok, alánok felett aratott győzelmével kapcsolatos értesülését Orosiustól vette. ²⁴

17. Beda, Chron. 452.

Beda Venerabilis latinul alkotó angolszász történetíró /kb. 673-735/. Időszámítási munkájának függeléke egy rövid világkrónika vázlat. Theodosius sikeres hadjáratáról szóló passzusának forrása Orosius, ill. Marcellinus Comes lehetett. ²⁵

18. Consularia Constantinopolitana, ann. 379,3

Az V. sz. végén keletkezett consuljegyzéket, minthogy Hydatius chronicájának függelékeként maradt ránk, Consularia Hydatianának is szokták nevezni. Mommsen a Consularia Constantinopolitana címet adta neki, ugyanis csak a puszta neveket tartalmazó, 395-468-ig terjedő, utolsó fejezet Hydatius munkája. ²⁶ A tömör, szűkszavú hiradásból arra következtethetünk, hogy Theodosiusnak még a 379-es év vége előtt sikerült viasszaszorítani a barbárokat, ha nem is hosszú időre.

18/a Iordanes, Getica 140-141 /27/.

E forráshely nem nevezi meg az alánokat, de fel kell tételni jelenlétüket ennél az eseménynél is, ha Saphracot alán származásának tekintjük és elfogadjuk, hogy egy alánokat is magába foglaló népcsoport élén állt. A rómaiak 379-ben szerzett győzelme nem volt tartós.

A barbárok kihasználva Theodosius betegségét, a következő évben újból támadásra lendültek. Fritigern nyugati gótjai Macedoniára, Alatheus és Saphrac keleti gót - alán - hun népe Pannoniára vetette magát. Theodosius kénytelen volt Gratianustól erősítést kérni, s ez a segítség tette lehetővé, hogy Fritigern nyugati gótjait a Balkán mögé szorítsák. Gratianus 380 nyarán személyesen jött Pannoniába, hogy Theodosiusszal találkozzon. Valószínűleg a sirmiumi konferencián került sor a barbárokkal való békekötés feltételeinek megbeszélésére. Az év végén sikerült a római kormánynak Alatheusszal és Saphrackal megegyezni, amelynek értelmében az alánok, keleti gótok, hunok jogot kaptak arra, hogy foederati minőségben Pannoniában letelepedjenek.²⁷ A források nem tudósítanak arról, hogy Pannonia mely részén és mekkora területen telepedtek meg az alánok, s egyelőre a régészeti leletanyag sem nyújt egyértelmű támpontot. A feltehetően gót és alán populációju Valcum - Fenékpusztai és Keszthely - Dobogói két temető leletanyaga alapján arra lehetne következtetni, hogy Gratianus a Balaton körül elterülő császári birtokon telepítette le az alánokat, gótokat. A legújabb régészeti kutatások pedig a Tolna megyei Regöly község határában - a IV. sz.-i Valeria provincia középső részén tártak fel valószínűleg alán etnikumhoz tartozó leleteket.²⁸ A 380-as foedust további békekötések követték, amelyek egy időre véget vetettek a barbár pusztításoknak. Előbb Athanaric, majd Fritigern nyugati gótjai vállalták, hogy a birodalom szövetségesei legyenek.

II. AZ ALÁN FOEDERÁTUSOK A IV. SZÁZAD UTOLSÓ

ÉVTIZEDEIBEN. /380-401/

19. Notitia Dignitatum, Occ. VI. 41-52.

A Notitia Dignitatum, azaz a "méltóságok jegyzéke" valószínűleg az imperium kettéválásának idejében keletkezett hivatalos összeállítás, amely a birodalom összes méltóságát és ennek keretében a nyugat- és kelet-római birodalomban levő katonai egységeket sorolja fel. Ezt a jegyzéket az időközben történt változásokkal kb. 410-ig kiegészítették.²⁹ A magister equitum praesentalis parancsnoksága alatt az elit gárda szerepét betöltő palatinusok között ott találjuk az alánokat is. Ez az alán kíséret nyilvánvalóan nem azonos az Alatheus - Saphrac keleti gót- alán- hun népevel, bár Gratianus valószínűleg közülük szervezte magának ezt a kis alán segédcsapatot, mint bucellarius alakulatot.

20. Epitome de caesaribus, 47,6

Aurelius Victor művének V.sz.-i kivonatolója és folytatója nem kis rosszállással említi az alánoknak fizetett magas aranyzsoldot, s azt, hogy a császár nemegyszer kedvenc alánjai ruháját öltötte magára. Ebből kitűnik, hogy Gratianus a hadseregbe felvett barbárok közül éppen az alánok szolgálatait becsülte legtöbbszörre, kedvezményekkel halmozta el őket. Ez a kivételezés leginkább a britanniai csapatok körében okozott lázongást, ami később elősegítette Maximus ellencsászár hatalomrajutását és hozzájárult Gratianus bukásához is.³⁰ Az a kis csapat, amellyel Gratianus 383 nyarán megkísérelt Galliából az Alpokon túlra menekülni, s

amely végsőkéig hű maradt hozzá, lehet, hogy éppen azokból az alánokból állt, akik a császár irántuk tanusított jóindulatát igyekeztek meghálálni.

21. Vegetius, Epit. rei militaris I.20.

Vegetius munkássága valószínűleg az V.sz. 30-as 40-es éveire esik. Epitome rei militaris c. műve az ókor hadtudományának a legrendszeresebb és legszélesebbkörű. reánk maradt összefoglalása, amelyet még a középkorban is a hadászat kézikönyveként használtak. Munkájához a korábbi hadtudományi írók /Cato, Celsus/ műveit bőségesen felhasználta, helyenként pedig saját korára vonatkozó aktuális megjegyzéseket találunk nála. Az idézett sorokból éppen arról kaptunk fontos értesülést, hogy a gót- hun- alán könnyűlovasság római szolgálatba állítása milyen hatást gyakorolt a római hadszervezésre, hagyományos fegyverzetre. Minthogy Vegetius célja az, hogy felelevenítse a régi római hadművészeti szokásokat, szemrehányással jegyzi meg, hogy Gratianus óta a rómaiak barbárokat, gótokat, hunokat, alánokat utánózva fejlesztik a lovasságot, s nem törődnek a gyalogsággal, elhanyagolják a fegyvergyakorlatokat. A lovasság előtérbe kerülését valóban a limes átszakítása, a nagy gót beözönlés, a hadsereg nagymérvű barbarizálódása gyorsította meg a IV. sz. végén, de ez a folyamat, valamint ezzel egyidőben a gyalogságnak, mint fő fegyvernemnek a hanyatlása már a feudalizmusba mutató fejlődés csiráit hordozta magában. ³¹

22. Ambrosius, Epistulae XXIV. 8-9.

Ambrosius, mint II. Valentinianus diplomatája 384 nyarán másodizben járt Trierben, hogy megegyezést eszközöljön a milánói udvar és Maximus ellencsászár között. A milánói püspöknek ez a levele, amelyet II. Valentinianushoz intézett nem más, mint követi jelentés a Maximus galliai udvarában lefolyt tárgyalásról.³² Az idézett rész tulajdonképpen saját szavainak citálása, amelyek a kihallgatáson hangzottak el. Ebből tudjuk, hogy Valentinianus magistere, a frank Bauto 384 tavaszán hun-alán csapatokat vetett be a Raetiát dúló alemann juthungok ellen. Ezek az alánok, hunok minden bizonnyal a letelepített pannoniai foderati körébe tartoztak, akik első izben teljesítették foederatus szolgálatot és ennek fejében a megállapított zsoldot aranyban kapták meg. Maximus - talán jogosan - őt fenyegető lépésnek fogta fel az alánok, hunok Gallia felé közeledését. Azt is Ambrosius szavaiból tudjuk meg, hogy Valentinianus - nem akarván nagyon kiélezni a helyzetet - visszafordította az alán- hun segédcsapatokat, kockáztatva, hogy megfosztja őket a győzteseknek kijáró hadizsákmánytól. Mindkét félnek voltak fenntartásai a barbárok belföldi alkalmazásával szemben, de a püspök urának védelmében nem mulasztja el hangsúlyozni, hogy Maximus barbárjai Italiát fenyegették.

23. Pacatus, Paneg. Theod. Aug. XII. 32.

Pacatus 389-ben elhangzó panegyricusának ezek a szavai azokra az előkészületekre, ill. harcokra vonatkoznak, amelyekben Theodosius tönkrevverte Maximus ellencsászár seregét 388-ban.

Amikor Maximus ugyanis nagylétszámú haderővel átkelt Itáliába, s emiatt II. Valentinianusnak Thessalonikába kellett menekülnie, végsőkig éleződtek az ellentétek. Theodosius bizonyos hadseregszervezeti reformok végrehajtása után a háborús előkészületek során barbárokat is nagyszámmal fogadott zsoldjába. A birodalom határsávjában, ill. a limesen túl élő barbárok mellett úgy látszik a pannoniai foederatusok is ott voltak a zsoldosok között. A provincia gazdasági életébe beilleszkedni nem tudó, ellátmányi nehézségekkel küszködő barbárok szívesen fogadták Theodosius ajánlatát, hisz az aranyban fizetett zsold nagyobb hasznot ígért, mint saját fosztogatásaik. A nemrég még Pannonia városait sanyargató gótok, hunok, alánok nyilvánvalóan Alatheus - Saphrac foederati csoportjával azonosak. A panegyrista szerző, hogy emelje urának érdemeit, még azt is fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy éppen az alánok, gótok, hunok álltak szemben egykor a csatatéren Theodosiusszal. A zsoldba fogadott barbárok alapos kiképzés után derekasan kivették részüket a Maximus ellen indított hadműveletekből. A sisciai csata leírásában a szerző nem említi ugyan névszerint az alánokat, de az idézett passzushoz egy nagyszabású hasonlat után egyértelműen csatlakoznak az ütközettről szóló sorok, s így fel kell tételeznünk, hogy alánok is részt vettek a csatában. Az a lovasság, amely Siscianál a döntő pillanatban érkezett észak-nyugat felől és lendületes roharral legázolta az ellenséget, valószínűleg az alán-hun haderő lehetett. Az ellenfél viharos lerohanása, a váratlan támadás átütő ereje Alatheus és Saphrac szokásos harcmódjára utal.

Röviddel később a Poetoviónál vívott csatában szintén nem jelentéktelen szerepe lehetett az alán, gót lovasságnak. Jelenlétüket azonban csak a sisciaihoz hasonló érvek alapján tételezhetjük fel. ³³

24. Claudius Claudianus, In Rufinum I.310-315.

Az alexandriai származású Claudius Claudianus /kb.

364-404/ korának ismert, ünnepeelt költője. Tehetsége bejuttatta a milánói császári udvarba is. Költészetével végig kíséri a kor jelentős eseményeit, bár egyetlen szempont vezérli: pártfogójának, Stilichonak, a nyugat római magister militumnak dicsérete. Szenvedélyes hangú invektívákban támadta a riválissá váló keleti császárság vezető embereit. ³⁴ Rufinus ellen írt verse 395 dec. és 396 jul. között keletkezett. Az idézett sorok valószínűleg azokra a 391-92-ben lezajlott eseményekre vonatkoznak, amikor is a Theodosiustól elpártoló nyugati gótok Thracia mocsarai közé huzódva összefogtak a Moesia Secunda és Dacia Ripensis Duna szakaszán összezsufolódott barbárokkal és azok a Dunamenti provinciákat dúlták. ³⁵ Claudianus képzelete kiszínezi ugyan az eseményeket, de az hihető, hogy a különböző barbár hordák között a nagy alán néptömb egyes elemei is ott voltak. A költő azzal vádolja Rufinust, a kelet-római praefectus praetoriot, hogy barbárokat szabadit a birodalomra. A két vetélytárs hatalmi versengése ugyanis oda vezetett, hogy Rufinus megakadályozta Stilicho barbárok elleni hadjáratának sikeres befejezését.

25. Claudius Claudianus, De cons. Stil. I.109-111.

Claudianus ezt a panegyricust Stilicho consulsága alkalmával írta 399 szept. után, talán 400. elején. A három liberre osztott mű első része Stilichot, mint katonát mutatja be, így a dicsőítés a haditettek köré csoportosul. A hadvezér barbárok ellen tanusított bátorságának említésével az előző passzushoz hasonlóan, valószínűleg szintén a 391-92-es harcokra céloz a költő, s az itt szereplő alánok a limesen túlról újonnan betörő barbár népcsoportot jelentenek.

26. Claudius Claudianus, In Rufinum II. 268-275.

Theodosius halála után Rufinus élesen felvetette a kérdést, hogy vajon az illyr praefecturának Dacia és Macedonia dioecesisei nem a keleti császárt illetik-e meg a nyugati helyett, és követelte a hadsereg két részre osztását is. Rufinus így elérte, hogy Arcadius, a kelet-római császár visszarendelte keletre a frigidusi csatában Stilicho parancsnoksága alatt harcoló kelet-római csapat egységeket. ³⁶

Claudianus a Rufinus ellen intézett invektívában is - miután a praefectus praetoriot teszi felelőssé a történetekért - Stilicho dicséretére tér át. Az udvari költő a katonák harci vágyának és vezérük iránti ragaszkodásának leírásával a panegyricus műfajban elterjedt toposszal él ugyan, de az alánok, hunok említésének nyilvánvalóan valóságalapja van. Claudianus olyan szavakat ad a Stilichotól elválni kényszerülő katonák szájába, mintha azok irtoznának odamenni, ahol barbár fegyveresek, köztük alánok az igazi urak. Alánok kerülhettek a birodalom területére a 391-92-es barbár betörés

alkalmával - ezek szerepelnek Rufinus "collecta manusá"-ban, de átkelhettek a Duna alsó, ill. középső vonalán más barbár népekkel együtt a hun előnyomulás idején, 395- telén is. Claudianus mindenesetre az "impacatus" jelzővel jól megkülönbözteti ezeket az alánokat a birodalomba másfél évtizede letelepített foederatus alánoktól, akikről az udvari költő tudhatta, hogy nemrég Theodosius oldalán harcoltak Eugenius trónbitorló ellen. ³⁷

27. Hieronymus, Epistulae 60,16

A dalmatai származású Hieronymus korának egyik legműveltebb egyházi szerzője /kb. isz. 340-420/. Galliától Palesztináig bejárta a világot, de figyelemmel kísérte hazája eseményeit is. Levelei, ha találunk is benne patetikus tulzásokat, nemcsak formailag kiválóak, hanem érdekes kortörténeti dokumentumok is. ³⁸ 396 nyarán írta Heliodorushoz ezt a levelét, s benne fájdalmas hangon ecseteli a rómaiakat ért csapásokat, a barbárok kegyetlenkedéseit, a keresztény egyház pusztulását. Bármennyire sablonszerű képekkel és fordulatokkal panaszkodik is a szerző, - minthogy egy általános visszatekintésről van szó - azok hosszú távon megfelelhettek a valóságnak. Hieronymus felsoroja azokat a barbár népeket, köztük alánokat, akiktől az utolsó negyedszázadban a Duna-menti provinciák szenvedtek. Jól érzi azt a fordulópontot, amit a barbároknak ezekbe a provinciákba való betelepítése jelentett. Abban, hogy az elmúlt kétévtized összképét ennyire pesszimista hangon fogalmazza meg a szerző, közrejátszhattak a közelmúlt, a 395-ös év eseményei is, amikor az illető provinciáknak ismét külső támadásoktól,

belső zavargásoktól kellett szenvedniök.

28. Claudius Claudianus, Paneg. de IV. cons. Honorii 484-487. Ezt a panegyricust 397 szept. és dec. között írta Claudianus Honorius consulságára. A költő ezt az alkalmat is felhasználja Stilicho dicsőítésére. Hosszu sorokon keresztül sorolja, hogy milyen hatással van a különböző barbár népekre Stilicho megjelenése, hogyan sietnek mind békét kérni és hódolatukat kifejezni Róma iránt. Ebben a felsorolásban a szarmaták és gelonusok mellett az alánok nevével is találkozunk. Nyilvánvaló, hogy nem a pannoniai foederatus alánságáról van itt szó, hanem a birodalom területére újonnan érkező népről. Bár Claudianus dicsőítő költeményei nem kizárólag a történeti hűségre igényt tartó alkotások, de az alánok említése itt talán nem csak a költői fantázia terméke. Feltételezhető, hogy a 390-es évek hun előnyomulásával a birodalomba újonnan került alánokból 397 nyarán vagy őszén Stilicho szolgálatába álltak bizonyos csoportok. ³⁹

III. A NAGY VÁNDORLÁS ELŐESTÉJE /401-406/

29. Paulinus Nolanus, Carmen 26,23.

A korai keresztény líra kiváló képviselője Paulinus /353-431/, nolai püspök Szt. Félix napját évről-évre ünnepi költeménnyel köszöntötte. A "Natalitia" címen ismert költemények közül való az idézett vers, amelyet 402. jan. 14-ére irt. ⁴⁰ A költő arra utal itt, hogy szent pártfogója napját akkor is az alkalomhoz illő örömteli hangulatban ünnepelné meg, ha ijesztő háborus hírek érkeznének hozzá. Így ünnepelne akkor is, ha éppen gótok vagy alánok által megszállt és rémületben tartott területen köszöntene is rá a nagy nap. Paulinus az előbbi nép nevével Alarich nyugati gót inváziójától fenyegetett Észak-Itáliára gondolhat, ahova 401 novemberében talán a bizánci kormányzat jóváhagyásával hatoltak be a barbárok. Az alánok említésével pedig minden bizonnyal azokra a tartományokra céloz a költő /Raetia, Noricum/, amelyeket Stilichonak a gót betörés pillanatában vandálokkal és más barbárokkal szemben kellett védelmeznie. A generalissimus csak ezeknek a támadóknak a megfékezése, az általuk elfoglalt területek pacifikálása után térhetett vissza a Pó-völgyébe, hogy a nyugati gótok által szorongatott Honorius császár felmentésére siessen. ⁴¹ Nyitott kérdés, hogy a Stilichoval az Alpokban egy ideig szembenálló alánok a birodalom földjére ujonnan érkező népcsoportot jelentenek-e, -ez a valószínűbb - vagy pedig az évtizedek óta foederatusi statusban levő pannoniai alánok fordultak-e átmenetileg ismét az imperium ellen.

29/a. Orosius, Hist. adv. Pag. VII. 37,2

Alarich nyugati gótjai dél felé vonulva miután Hasta városát nem sikerült bevenniük, Pollentia környékére húzódtak vissza. Itt került sor 402. április 2-án Alarich és Stilicho között arra az összecsapásra, amelynek következtében a gótok ereje jelentősen meggyengült.⁴² A kereszténységet védelmező Orosius elitélő hangon ír Stilicho félbarbár katonai uralmáról. A jelen bajainak forrását éppen az olyan "pogány" tettekben látja, mint amilyen a pollentiai csatakezdés is volt. Stilicho a barbár és pogány Saulusra bizta a főparancsnokságot, aki nem késlekedett megtámadni a gótokat a fegyvernyugvást kívánó husvét napján, s ily módon súlyosan megsértette a keresztény ünnepet. Bár Orosius nem mondja meg Saulus népi hovatartozását, csak barbárként emlegeti, mégis minden bizonynyal arról az alán származású vezérről van szó, akinek az alán foederatusok élén már 394-ben, a frigidusi csatában is fontos szerep jutott.⁴³

29/b. Paulus Diaconus, Historia Rom. XII,13

A longobárd származású Paulus /kb. 726-790/ Paviában tanult, majd évekig Desiderius király udvarában élt, talán, mint udvari nótarius. Desiderius lányának, Adalpergának kérésére írta "Historia Romana" c. művét, még jóval 774 előtt. A hercegnő ugyanis azon panaszkodott, hogy Eutropius munkája, amelyet Paulus ajánlott neki, túl rövid és nem tér ki a keresztény történetre. Paulus tehát kiegészítésekkel látta el Eutropius 10 könyvből álló történeti művét, a kérésnek megfelelően folytatta is Valens korától Justinianusig, sőt

uj bevezetőt is irt mellé. ⁴⁴ A folytatáshoz meglehetősen nagy forrásanyagot használt: korábbi krónikákat, szentek életét, stb. A minket érdeklő passzus egyik forrása Orosius munkája lehetett. Nemcsak az események leírását veszi Orosiustól, hanem mint keresztény író az események értékelésében is követi őt. A keresztény ünnep megsértése Paulus szemében is súlyos vétek, és a harcra kényszerített gótok erkölcsileg magasabb szinten állnak, mint a győztes római sereg.

30. Claudius Claudianus, De bello Pollentino 580-597.

Claudianus nagy költeményben örökitette meg Stilichonak a gótok felett aratott győzelmét. Az idézett sorokban az alánoknak a pollentiai csatában játszott döntő szerepéről olvashatunk. Claudianus nem nevezi ugyan meg név szerint az alán vezért, de kétségkívül Saulusról van szó, akiről Orosius is tudósít. Stilicho a fenyegető háborus helyzetben nagy katonai erőket vont össze. Igénybe vette a raetiai és noricum-i limesről a kisebb auxilia egységeket, és segítségül hívta a pannoniai foederatus alánokat is. ⁴⁵ Jelentőségüket mutatja, hogy Stilicho ideiglenesen az alán vezérré bizta főparancsnokságot, és a csatát is ők kezdték. Nyilván különleges szerepüknek köszönhető, hogy a tulajdonképpen Stilichot dicsőítő költő meglehetősen hosszú szakaszt szentel az alánok hősiességének, és valóságos költői jellemábrázolást ad az alán vezérről. A "male suspecta fides" és az "inmeritum crimen" kifejezések a nyugat-római vezető körökben mindig is meglevő - mégpedig nem is alaptalanul

meglévő - barbárellelenségére, bizalmatlanságra utalnak. Ha Claudianus a műfaj szabályai szerint kissé kiszinezi is a történetet, alapvető szavahihetőségéhez mégsem férhet kétség, hiszen kortárs költőként, kortárs közönségnek írta művét, néhány hónappal a pollentiai csata után, 402 nyarán vagy őszén. Szavaiból világosan kitűnik, hogy az alán vezér halála és katonái eleste végül is Stilicho győzelméért fizetett áldozat volt. A gótok ereje alaposan meggyengült, a gót tábor nagyrésze pedig - benne gyermekek és asszonyok, még Alarich családtagjai is - római kézre kerültek. A Róma irányába vonuló gót sereg kénytelen volt tehát visszafordulni.

31. Claudius Claudianus, Paneg. de VI. cons. Honorii 223-228. Claudianus 403 szeptembere és decembere között írta ezt a dicsőítő költeményt Honorius VI. consulságára. A panegyricus második részében látszólag a császár haditettét, azaz a gótok leverését énekli, valójában azonban több, mint száz soron keresztül szinte elfelejtkezik Honoriusról és helyette pártfogóját, Stilichot dicséri. Ebbe a Stilicho dicsőítésbe illeszkednek az idézett sorok, amelyek tulajdonképpen a veronai ütközetől tudósítanak. Alarich a pollentiai vereség után kénytelen volt ugyan egyezkedni, és Róma felől visszafordulni, de az ellenségeskedés csakhamar újrakezdődött. Stilicho 402 végén vagy 403 elején végül is bekerítette Verona mellett a gót sereget. Költőnk arról ír, hogy egy tulbuzgó alán óvatlansága hiusította meg Alarich fogságba ejtését. Az alánoknak tehát - hiszen jól beváltak Pollentiánál - fontos szerepük lehetett Stilicho seregében

Veronánál is. Bár a nyugati gótok súlyos vereséget szenvedtek, Stilicho kegyet gyakorolt irányukban - lehet, hogy a keleti kormány ellen akarta őket felhasználni - és foedust kötött Alarich-kal, utasítván őket, hogy a Száva vidékére térjenek vissza. ⁴⁶

32. Orosius, Hist. adv. Pag. VII.37,3

Orosius művében ez a mondat a pollentiai csata és Radagais 405-ös támadásának leírása között szerepel. ⁴⁷ Kérdés azonban, hogy történetileg is idetartozó eseményről van-e szó. Az azonban bizonyos, hogy a foederatusként letelepített barbárság sem volt veszélytelen eszköz a római hadvezetés kezében. A barbárokkal szemben a kormányzat a megosztás politikáját követte, amely néha tulságosan is jól sikerült. Így az érdeellentétekből fakadó egyenetlenség a különböző barbár csoportok között olykor véres, fenyegető tulzásba csapott. A barbárok féktelensége nem kevés gondot okozhatott a provinciális lakosságnak.

IV. A GALLIAI INVÁZIÓ /406-409/

33. Prosper Tiro, Epitoma chronicon 1230.

Az egyik legjelentősebb V. századi krónikairó Prosper Tiro. Műve sok eseményre egyetlen forrásunk. A "Chronicon"-t, amelynek első részében Hieronymus hasonló című munkáját kivonatolta, 433-ban fejezte be. Saját kora eseményeiről rövid, de értékes adatokat közöl. Krisztus halálától az éveket a consulok nevével jelöli, forrása a ravennai consuljegyzék lehetett. ⁴⁸

A 406-os évnél egy rövid mondatban az alánok és vandálok Galliába való betörését említi. Alarich nyugati gótjainak, majd Radagais népének itáliai támadása nagymértékben meggyengítette a Rajnai határvédelmet is. Stilichonak jelentős erőket kellett elvonni a galliai határról Itália védelmére. Talán ezt kihasználva vandálok, alánok és más barbár népek hatalmas tömege indult újra nyugat felé, áttört a Rajnán és pusztítva vonult végig Gallián. Nyilvánvaló, hogy az itt említett alánok nem azonosak a pannoniai feoderati gót- alán- hun hármass népcsoport alánjaival. Hogy a galliai invázióban résztvevő alánok mikor csatlakoztak a vandálokhoz, nem egyértelműen tisztázott kérdés. Az asding vandálok i.sz. II. század közepén húzódtak az Odera középső folyásának vidékéről délkelet felé, Marcus Aurelius pedig Dacia északi peremén telepítette le őket, ahol viszont a markomanokkal, majd a gepidákkal és gótokkal kerültek összeütközésbe. A hun előrenyomulás által determinált nagy germán népmozgás során a IV. század vége felé elhagyván Tisza-menti szállásterületeiket a Duna-völgyén át Raetiába és Noricumba vonultak, ahol 401-402 telén fegyveresen léptek fel az imperium ellen.⁴⁹ Ugyanebben az időben - mint láttuk - Paulinus Nolanus szerint az alánok is ellenségként dúlták az alpesi tartományokat.⁵⁰ Lehet, hogy ezek az alánok csatlakoztak a Galliát előzőnlő vandálokhoz, lehet, hogy már korábban is együtt vándoroltak - pontos adat nem áll rendelkezésünkre. Éppen úgy arra a feltevésre sincs kézzelfogható bizonyítékunk, de lehetséges, hogy a vandálokkal együtt Galliát megtámadó alánokban a

Duna-Tisza között megtelepedett roxolánok utódait láthatjuk viszont. A szarmata jazigok törzsi rokonai a roxolánok /Rukhs Alani, azaz "fényes alánok"/ nevükben az alán nevet őrizték meg. Az Al-Dunánál levő szállásterületükről a III. század közepén a gót nyomás elől éppen Dacián keresztül vonultak a Duna-Tisza közre. Lehet, hogy ők szorították a vandálokat nyugat felé és ők követték a vandálokat később Galliába.⁵¹ Prosper tudósítását az alánok galliai inváziójáról több történetíró és kora-középkori krónika átvette.

34. Chronica Gallica anni DXI, 547

A krónika keletkezési ideje valószínűleg 511, ameddig az eseményeket elbeszéli. Az ismeretlen szerző több későantik krónikát, consuljegyzéket, dél-galliai művet használt forrásul.⁵² A galliai invázióról többet mond, mint Procopius. A támadók között alánokon és vandálokon kívül felsorolja a svéveket is. A felsorolásban ő az alánokat emliti első helyen. Forrása ennél az eseménynél feltehetően Orosius munkája lehetett.

35. Cassiodorus, Chronica 1176-77.

Az előkelő családból származó Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus 490 körül született. Nagyapja még Itáliát védte a vandálok és hunok ellen, ő viszont már a rómaiak és gótok kiegyenlítési politikáját szolgálta. Theoderich udvarában magas hivatali rangot ért el, előbb quaestor, majd consul, magister officiorum, titkos tanácsos, a királyi rendeletek szerkesztője. Irodalmi működését valószínűleg a

"Chronica"-val kezdte, amelyet 519-ben ez év consuljának, Eutharichnak a kérésére írt. Forrásai Eusebius, Hieronymus, itáliai consuljegyzékek, a ravennai krónika.⁵³ A szöveg-egyezés világosan mutatja, hogy a minket érdeklő részben forrásul Prosper krónikáját használta.

36. Isidorus, Chronica maiora 368.

Isidorus /kb. 570-636/ tekintélyes római családból származott. 599-ben lett Sevilla püspöke. Jelentős könyvgyűjteménnyel rendelkezett, rendkívül olvasott volt. Világkrónikáját, amelynek a Chronica maiora címet adta 615-ben írta. Munkájához sok későantik szerző művét használta forrásul, igaz egy részét csak másod- vagy harmadkézből.⁵⁴ Gallia inváziójáról szóló tudósítását éppugy, mint Cassiodorus, ő is Prospertől vette át.

37. Consularia Italica, ann.406. /Addit.ad Prosp.Havn./

Ezt a 620 körül keletkezett összeállítást Mommsen nevezte el Consularia Italicanak. A mű nagy részének származási helyéről Ravennai Annalesnek is szokták nevezni. A császári udvar ugyanis 400 után a germán veszély miatt Milánóból Ravennába költözött, s itt adták ki időről időre kiegészítve a consulok jegyzékét, amely egyuttal a római állami naptár célját is szolgálta. Ezek a consuljegyzékek kezdetben csak rövid történeti megjegyzéseket tartalmaztak. Később, az V. századtól kezdve a tudósítások már gazdagabbak. A pontos időmegjelölésen kívül hirt adnak a császári család fontosabb eseményeiről, fontos állami ügyekről, természeti jelenségekről.⁵⁵

A minket érdeklő passzus nem csak arról tudósít, hogy Gunderic volt a támadó vandálok vezére, hanem a többi kora-középkori világkrónikával szemben az alánokról és a vandálokról tömör - bár sematikus - jellemzést is nyújt.

38. Beda, Chronica 465.

A galliai invázióról szóló hiradás Beda történeti művében szóról szóra egyezik Isidorus tudósításával. Forrása nyilván ő lehetett. /ld. 36.számú forráshelyet./

39. Orosius, Hist. adv. Pag. VII. 38,3.

A barbár néptömegek újabb és újabb megmozdulásának oka már a korabeli történetírókat is foglalkoztatta. Ez a passzus jól tükrözi az udvari papi köröknek azt a szüklátó-körü szellemét, amely végső soron Stilicho pusztulását is okozta. Orosius Stilichot teszi felelőssé a támadásért. Persze bizonyos szempontból érthető, hogy a keresztény kortársak javarésze nem a római kormányzatot, hanem a "félig barbár", egyébként sem minden szempontból kifogástalan fővezért hibáztatja a birodalomra szakadó szerencsétlenségért. A magister militum áruló kapcsolatait még hihetőbbé tette az, hogy ő maga apai ágon vandál származású volt. ⁵⁶

40. Marcellinus Comes, Chron. ann. 408,1.

Orosius munkáját használva forrásul egy évszázaddal később 518-ban Marcellinus is Stilichot vádolja a barbár pusztításért. Szerinte Stilicho árulásának nem kisebb indítéka volt, mint hogy a császári trónt saját fiának akarta megszerezni. Hangsúlyozza Stilichonak, ill. fiának "barbár"

keresztényellenességét is. Az ilyenfajta motiválásokat a római arisztokrácia Stilicho gyűlölete diktálta, és a kortárs irodalomból az évszázadokkal későbbi történeti munkák egy része /mint Marcellinus is/ kritika nélkül átvette.

41. Jordanes, Romana 322.

Jordanes valószínűleg Chalcedonban Vigilius pápa kérésére írta meg 551-ben a római nép rövid történetét, a "Summa temporum vel origine actibusque gentis Romanorum"-ot vagy röviden a "Romana"-t. A világ teremtésétől saját koráig beszéli el az eseményeket. Ez a műve történeti szempontból jelentéktelen kompiláció, elsősorban Hieronymus, Florus, Rufius Festus, Orosius, és Marcellinus Comes munkáit kivonatolta.⁵⁷ Stilichoról és a galliai invázióról szóló tudósítását szóról- szóra Marcellinus Comes Chroniconjából vette át.

42. Jordanes, Getica 161./31/.

Jordanes a gót történetben a "Romana"-val ellentétben egészen más okát adja a vandál-alán vándorlásnak, bár a két munkát egy időben írta és egyszerre adta közre. A Geticában, amely elsősorban Cassiodorus ma már elveszett gót történetére támaszkodik, Jordanes célja a gótok dicsőítése, hősiességének bemutatása. Így érthető elfogultsága a gótok iránt, s az, hogy az alánok- vandálok vándorlását e két népnek a gótoktól való félelmével indokolja.⁵⁸

43. Gregorius Turonensis, Historia Francorum II.9.

Az előkelő római családból származó Gregorius, vagy családi nevén Georgius Florentius, Tours püspöke 594-ben fejezte be 10 könyvből álló művét, a frankok történetét. Munkájához meglehetősen széleskörű ismeretekkel, nagy forrásanyaggal rendelkezett. Korábbi krónikák, annalesek, egyháztörténetek és szóbeli hagyományok mellett olyan forrásokat is használt, amelyek ma már csak az ő munkájából ismertek. Ilyen az idézett passzus is, amelyben szó szerint hozza Renatus Profuturus Frigiredus szavait a vandál- alán támadásról, a csata lefolyásáról. Profuturusnak, a valószínűleg VI. század elején élt bracarai püspöknek a frankokról szóló történeti munkája egyébként nem maradt ránk.⁵⁹ E híradás szerint a rajnai limes áttörésének sikerében jelentős szerep jutott az alánoknak. A szövegben szereplő Goar annak az elővédet alkotó alán csoportnak volt a vezére, amely a Rajnát elérve római szolgálatba állt. Nevével a későbbi eseményekben még találkozunk. Ugyanakkor más alán csapatok Respendiál királlyal az élen szinte az utolsó pillanatban vittek segítséget a frankokkal harcoló asding vandáloknak. A frankok ugyanis a Stilichoval kötött szerződés értelmében megkísérelték utját állni a támadásnak. Az alánok fellépése következtében a frankok súlyos vereséget szenvedtek, és a barbárok előtt megnyílt az út a gazdag gall provinciák felé. A Rajnán való átkelés helye feltehetően Moguntiacum /ma: Mainz/ vagy Vangiones /ma: Worms/ környéke lehetett.⁶⁰

44. Orosius, Hist. adv. pag. VII. 40,3.

Róma 410-ben került Alarich nyugati gótjainak a kezére. Orosius a város eleste előtt két évvel történt galliai eseményekről beszél. E forráshely szerint tehát a barbárok 408-ban már eljutottak a Pireneusokig. A Pireneusok hágójánál kibontakozó ellenállás miatt a támadások lendülete azonban egy időre elakadt, és a barbárok a gazdag dél-galliai földeket, Gallia Narbonensist dulták fel. A "multaeque cum his aliae" megjegyzés világosan mutatja, hogy az alánokon, vandálokon kívül még sokféle nép vett részt az invázióban. A modern szakirodalomban többféle nézet alakult ki a barbár vonulás utvonalaát illetően. L. Schmidt⁶¹ véleménye szerint a barbárok valószínűleg a római uthálózatot használták. Mainz elfoglalása után a vándorlók áradata először nyugat felé zudult Belgica I. és Belgica II. provinciákba, majd a déli irányba, Aquitaniába. Kifosztották Triert, majd Reims, Tournai, Arras, Amiens után egységesen haladtak Orleans, Tours, Bordeaux és Pamplone irányába.

Várady szerint a különböző népek, ill. néptörödékek egymással "operatív akcióegységben" hatoltak be Galliába, és határozott haditervet követtek.⁶² Ezzel szemben Ch. Courtois⁶³ összevetve a hagiografiai adatokat az archeológiai leletekkel és a helynévkutatás eredményeivel, arra a következtetésre jut, hogy a támadók csoportokra és alcsoportokra oszlottak. Nem lehetett szó a barbárok előzetes tervszerűségéről. A szükség, a városok gabonájának, a templomok aranyának kifosztása vezette őket. Amíg a Rajnáig való vándorlásukban egy agglomerációs törekvés nyilvánult meg, addig Galliában már az volt a cél, hogy egymást meg-

előzve szerezzék meg a szükséges javakat. A támadók egy csoportja Mainz vagy Worms irányából Reims felé haladt Trieren vagy Metzén keresztül, majd ismét három csoportra válva Amiens, Arras és Tournai felé vette útját. Egy másik csoportnak az utvonala általában a déli irány volt. Strasbourgon keresztül előbb a Rajna hosszában haladtak fentről lefelé, aztán követték a Saône - Rhône vonalat. Utközben csatlakozhattak hozzájuk keletről is, nyugatról is különböző fosztogató elemek.

44/a. Gregorius Turonensis, Historia Francorum II.9.

Ezen a helyen Gregorius névszerint nem nevezi ugyan meg az alánokat, de pontosan megmondja a forrást, Orosius fent idézett passzusát /VII. 40./, amely alapján a barbár inváziót ismerteti. A Stilicho által összegyűjtött népek, a "congregatis gentibus" kifejezés Orosius szövegének megfelelően nyilvánvalóan az alánokra is vonatkozik.

45. Isidorus, Historia Wandalorum 71.

A tudós sevillai püspök 624-ben adta közre Historiae c. munkáját, amely a gót történet mellett két rövid összefoglalást tartalmaz a vandálok és svévek történetéről is. A vandál történetet a 406-os évvel kezdi, tehát a galliai invázió évével.⁶⁴ A szövegegyezés mutatja, hogy az idézett rész megírásában Orosiust használta forrásul. A történelmet egyházi felfogásban tárgyaló püspök természetesen kritikátlanul átveszi Orosiusnak azt az állítását is, hogy Stilicho biztatta az alánokat és vandálokat Galliát megtámadni. A szövegben szereplő két nemes római, Didymus és

Verinianus Honorius császár rokona és hive volt. Egy rövid ideig valóban sikerrel szervezték meg a Pireneusok hátságjának védelmét nemcsak a barbárok ellen, hanem Constantinus ellencsászár seregével szemben is.

46. Chronica Gallica anni CCCCLIII. 63.

Ez a krónika, amelyet korábban tévesen Prospernek tulajdonítottak 452 után keletkezett Dél-Galliában, talán Marseille-ben. Szerzője ismeretlen. "Chronica imperiale" néven is ismert, mivel az eseményeket nem a consulok nevével, hanem a császárok uralkodásának évével jelzi. Tudósításai részben elveszett gall forrásokon alapszanak, részben a kortársak információiból származnak.⁶⁵ A szükszavu tudósítás arról ad hirt, hogy Constantinus trónbitorlása idején alánok és vandálok dúlták Galliát. III. Constantinust 407 telén éppen a ravennai udvar tehetetlensége miatt ruházták fel biborral az elégedetlenkedő britanniai légiók. Az ellencsászár hamarosan átkelt Galliába, hogy a hatalmat magához ragadja.⁶⁶

47. S. Paulinus, Epigramma 18-21v.

A provincia kiszolgáltatott helyzete természetesen nyomot hagyott a kortárs költészetben is. Ezt a költeményt első kiadója, Gagneius után sokáig tévesen Cl. Marius Victornak tulajdonították. Ugyancsak Gagneius fűzte hozzá a "de perversis suae aetatis moribus" alcimet is. Valódi szerzőjéről, S. Paulinusról azonban alig tudunk valamit, talán Bitterrae /ma: Béziers/ püspöke volt. A vers, amely tulajdonképpen egy hexameteres dialógus valószínűleg 408-ban

keletkezett.⁶⁷ A párbeszéd két szerzetes között folyik "koruknak fonák erkölcseiről". Az egyik, Salmon azt bizonygatja, hogy a fegyveres ellenségnél is veszedelmesebb ellenség a lélek bűnössége. Az emberek azonban, amíg a szemmel látható károkat helyreállítják, a lelkük művelésével nem törődnek. Ebbe a gondolatmenetbe illeszkednek az idézett sorok a vandálok pusztításáról, az alánok rablásáról. Az a mód, ahogy a szerző a haza helyzetéről /patriae status/, a mindent előzőnlő barbárokról beszámol, mutatja, hogy nagyon is közvetlen élményként élhette át az inváziót, Constantinus császárnak a barbárok felett aratott győzelme azonban némi bizakodással tölthette el a provinciális lakosságot. Erre utalhat a költő a háborus károk helyreállításának gondolatával.

48. Hieronimus, Epistulae 123,15. 2-4.

A tudós egyházatyja 409-ben írta ezt a levelet. Felsorolja azokat a népeket, amelyek Galliát fosztogatják. Bár ebben az időben távol élt Galliától,⁶⁸ a felsorolás nyilvánvalóan nemcsak patetikus tulzás, hisz kortársként reagált az eseményekre. A támadó sereg komplexitását egyébként más források is megerősítik. A sokféle nép között különös hangsúllyal említi a "hostes Pannonii"-t, azaz a pannon ellenséget. A vándorló és Galliára támadó barbárokhoz Pannonia provinciális lakosságából is /alán az alán foederatiból is?/ keveredhetett néhány csoport. A szerző az "o lugenda respublica" felkiáltással fejezi ki felháborodását, hogy a birodalomhoz tartozó népek is az imperium ellen fordultak.

49. Fredegarius, Chronica II. 60.

A VII. században keletkezett ez a történeti munka. Fredegarius művének szokták emlegetni, bár a kutatás szerint három különböző szerzőtől származó egységre választható szét. Az idézett alánokat is említő részt valószínűleg 642 körül fogalmazta meg egy dél-galliai, talán Loire vidéki történetirő. Forrása nagyrészt ismeretlen.⁶⁹ Maga az elbeszélés Chrocusra vonatkozóan kevés hitelességgel bír. Ilyen nevű vandál királyról a 406-os galliai invázió idején más források nem tudnak.⁷⁰ Amit azonban a barbár pusztításról, rablásról ír, - még ha van is benne némi tulzás - valóban megtörtént események késői reminiszcenciája.

50. Vita Sadalbergae 14.

Sadalberga a laudunumi /ma: Laon/ Mária kolostor első apátnője volt. Életrajzát, csodás tetteit nem sokkal halála után /VII. sz. vége, 680 körül/ irták meg.⁷¹ A szentek élettörténete általában nem tekinthető tulságosan hiteles forrásnak, hisz az események nagy része csak legenda, a kronológiát gyakran összekeverik. Ugyanakkor bizonyos utalásaik - más adatokkal összevetve - figyelemre méltóak. Talán hihetünk az ismeretlen szerzőnek, amikor a város multjáról beszélve azt a megjegyzést teszi, hogy alánok is ostromolták a várost. Bár nem mondja meg az időpontot, ez nyilvánvalóan a 406-409-es invázió idején lehetett.

V. AZ ALÁNOK HISPANIÁBAN, TOVÁBBVÁNDORLÁSUK

AFRIKÁBA /409-429/

51. Hydatius, Chronicon 42.

Hydatius Lemicensis a hispaniai Gallaecia provinciában, Aquae Flaviaeben volt püspök. Hieronymus krónikáját folytatta 468-ig. A korábbi évek eseményeit más történeti művekből, kortársak híradásaiból írta le, és csak 427-től, azaz püspökké avatásának évétől tudósít elsősorban saját értesülései alapján.⁷² A 409. évnél az alánok, vandálok és svévek Hispaniába való betöréséről beszél. Bár Hydatius az alánokat említi az első helyen, ez nem jelenti azt, hogy ők lettek volna többségben, hisz az alánok jelentős erői visszamaradtak Galliában. Maga a szerző utal arra, hogy forrásai, - amelyeket sajnos nem ismerünk - az esemény időpontjáról nem egybehangzóak. Egyesek szerint szeptemberben, mások szerint októberben keltek át a barbárok a Pireneusokon. Ebben az évben Gerontius Hispania helytartója fellázadt addigi ura, III. Constantinus ellencsászár, ill. fia Constans ellen, s így a Pireneusok szorosainak védelme fellazult. Ez a körülmény sokban hozzájárult ahhoz, hogy az addig Galliában fosztogató barbárok a gazdagnak sejtett, érintetlen Hispania felé fordultak.⁷³ L.Schmidt szerint, mivel a barbárok támadása a félsziget nyugati területe ellen irányult, feltételezhető, hogy a hegységen való átkelés a római hadiuton történt, Bourdigala, Pamplone, Burgos, Leon, Sevilla vonalában.⁷⁴

52. Chronica Gallica anni DXI, 552.

Az 511-ben keletkezett krónika ismeretlen összeállítója szóról- szóra átvette Hydatius tudósítását a hispaniai invázióról. Így ez a passzus az alánokra csak a történeti hagyományozódás szempontjából érdekes.

53. Chronica Gallica anni DXI, 6 /Narratio de imp.Valent.et Theod./

Ez a rövid történeti munka Valentinianustól Honorius uralkodásáig foglalja össze a legfontosabb eseményeket. Egy X. és egy XIII. századból származó kódexben maradt ránk, amelyek különböző krónika-kivonatokat tartalmaznak. A két egymást kiegészítő kivonat összeállítója ismeretlen, de mint-hogy leginkább a Chronica Gallicához közelíthető, Mommsen mintegy annak függelékeként adta közre a kritikai kiadásban. 75

Az ismeretlen krónikás Honorius uralkodásánál erősen hangsúlyozva a pusztítást egyetlen mondatban megemlíti a vandálok, svévek és alánok galliai és hispaniai invázióját is.

54. Isidorus, Chronica maiora 373 a.

A tudós püspök a 615-ben írt világkrónikában a Hispania elfoglalásáról szóló fejezethez valószínűleg Hydatius krónikáját használta forrásul.

55. Fredegarius, Chronica II. 50.

A három különböző időből és különböző szerzőtől származó krónika-összeállításban az általunk idézett fejezet a legkorábbi, 613 körül megfogalmazott részhez tartozik. 76

A valószínűleg Avenchesben keletkezett munka lényegében Hieronymus és Hydatius krónikájának kivonata. Az alánok, vandálok és svévek Hispaniába való betörésének időpontjára szerzőnk Hydatiustól - talán más adatokkal egybevetve - a későbbi, október 13-i dátumot veszi át.

56. Isidorus, Historia Wandalorum 72 /23 a, b/.

A gótokról szóló munka függelékeként irt vandál történet két megfogalmazásban maradt ránk. Mommsen szerint mindkét fogalmazvány ugyanannak a 624-ben közreadott műnek két recekziója.⁷⁷ Az idézett passzusokban jól látszik, hogy az egyik változat egy mondatban, csupán a szigoruan vett történeti tényt mondja el, míg a másik retorikai részletekkel kibővitve igen sötét képet fest a barbár pusztításról. A barbárok rabló portyázása nyomán fellépő éhínség, s az ezzel együttjáró járvány - még ha a leírásban van is némi patetikus tulzás - valóban nem lehetett kis mértékű.

57. Isidorus, Historia Svevorum 85.

Isidorus a Historiae-ban egy rövid fejezetben a svévek történetét is összefoglalta. Az anyagot itt is, éppugy, mint a gót és a vandál történetben a királyok uralkodása szerint rendezte, az éveket pedig a hispániai aera szerint, azaz i.e. 38-tól számítja. A 446-os aeránál /409 év/, Hermericus svev király uralkodásánál emliti a Hispaniát elfoglaló alánokat is. Forrása itt is, éppugy, mint az előző passzusnál feltehetően Hydatius volt.

58. Additamentum I. ad Isidori Historiam

A Historiae kritikai kiadásában "Additamentum I." címen szereplő fejezet tulajdonképpen Sisenandus gót királyhoz /631-636/ szóló dedikáció, amely Isidorus vandál történetét vezeti be. Minthogy csak két kódexben maradt ránk, feltételezték, hogy később fűzték Isidorus művéhez. Mommsen azonban úgy véli, hogy Isidorus a kor szokásához híven küldhetett egy példányt a Historiae-ből a gót királynak, s ekkor írta hozzá az ajánló sorokat. A szerző a Historiae tárgyát megjelölve említi a Hispaniát uralmuk alatt tartó barbárok között az alánokat is. A passzusnak - Isidorus már korábban idézett helyeit figyelembe véve - önálló történeti forrásértéke nincs.

59. Additamentum VII. ad Isidori Historiam

Isidorus történeti munkájához ez a kiegészítés egy XII. században másolt kódexben /Matritensis bibl. nat. F 86/ maradt ránk. Egy félmondatban említi az alán királyokat Hispaniában. Önálló történeti forrásértéke nincs.

60. Orosius, Hist. adv. pag. VII. 41,7.

E forráshely arról értesít, hogy a barbárok felhagyván a rabló portyázásokkal megtelepednek és földművelésre térnek át. A katolikus Orosius maliciózan jegyzi meg, hogy a barbárok kedvében járnak a rómaiaknak. Ugyanakkor a hispaniai viszonyokat jól ismerve azt is kénytelen bevallani, hogy a rómaiak közül sokan - nyilván a szegényebb néprétegek tagjai - szivesebben élnek a barbárok között, mert már nem bírják az adóterheket. A római birodalom utolsó évtize-

deiben egyre gyakrabban ismétlődött meg, hogy a városok és falvak szegényebb lakossága a barbárokhoz csatlakozott. Biztosabbnak érezték jövőjüket a felsőbb körök által "átkozott" barbárok uralma alatt, mint az imperium adóprésének és elnyomó apparátusának kiszolgáltatva. Ez az egyre általánosabbá váló jelenség végül is a birodalom felbomlásának egyik politikai - társadalmi főmotivuma lett.

61. Hydatius, Chronicon 49.

A barbárok Hispaniában való letelepedéséről Hydatius is részletesen tudósít. E szerint a 457. aeraban, azaz 411-ben a vandálok, alánok és svévek katonai szerződést kötöttek Honoriusszal. Kötelezték magukat, hogy Hispaniát megvédik az idegen támadásoktól, cserébe letelepedésre való földet kértek. A források szerint a provinciák felosztása sorsozás útján történt. E szerint az alánok a félsziget délnyugati részén fekvő Lusitania és Carthaginiensis tartományokat kapták meg. Schmidt ⁷⁸ történelmi analógiák alapján arra következtet, hogy a letelepítés során a római földbirtokosok tulajdonuknak talán egyharmadát /földet, rabszolgákat, állatokat és röghözkötött colonusokat/ átadták egy-egy barbár családnak. A városok egy részének helyőrsége is bizonyára az új barbár foederatusokból került ki. Erre vonatkozhat Hydatius rezignált kijelentése, amikor a városokban visszamaradt rómaiak szolgaságba görnyedéséről beszél. Ez a forráshely jól tükrözi a Hydatius által képviselt köröknek, az arisztokráciának és az ortodox papságnak az új viszonyokkal való elégedetlenségét.

62. Chronica Gallica anni DXI, 557.

Az 511-ben keletkezett krónika tömör, tényszerű h iradása szerint is sorsolással osztották fel a barbárok között a területet.

63. Fredegarius, Chronica II. 50.

Az idézett rész a krónika-kompozíció legkorábban keletkezett rétegéhez tartozik.⁷⁹ A szövegegyezés jól mutatja, hogy az összeállító Hydatius Chroniconját kivonatolta. Az alánok szempontjából ennek a passzusnak önálló történeti forrásértéke nincs.

64. Isidorus, Historia Wandalorum 73.

Ugyancsak Hydatiust használta forrásul 624-ben Isidorus is a vandál történet e fejezetének megírásakor. A szöveg majdnem teljesen megegyezik Hydatius Chroniconjának idevágó részével. Az alánokra tehát ez a forráshely is csak a történelmi hagyományozódás szempontjából érdekes.

65. Orosius, Hist. adv. pag. VII. 43,13-15

A szövegben szereplő Vallia 415-től 419-ig volt a nyugati gótok királya. A Hispaniába vonuló nyugati gótok a kezdeti ellenségeskedés után 416-ban békét kötöttek Constantiusszal. A szerződés értelmében a nyugati gótok jelentős mennyiségű gabonát kaptak és ennek fejében kötelezték magukat, hogy Hispaniát visszaszerzik a birodalomnak.⁸⁰ Ez lényegében azt jelentette, hogy a már korábban császári szövetségessé vált alánoktól, vandáloktól és svévektől megszabadítják Hispaniát.

A római kormányzat az egyes barbár népek érdekelletéit kihasználva a megosztás politikáját követte. Még a barbárokkal egyáltalán nem szimpatizáló Orosius is kénytelen elismerni, hogy a rómaiak szövetségeseiket egymás ellen uszítják. A barbárok szájába adja a politikai éleslátásról tanuskodó szavakat: "nobis perimus, tibi vincimus, immortali vero quaestu reipublicae tuae, si utrique pereamus..."

66. Hydatius, Chronicon 60.

Az alánság számára sorsdöntő harcokra elsőrangu forrás a majdnem kortárs Hydatius munkája. Híradását több kora-középkori krónika átvette. Eszerint a nyugati gótok a ravennai kormány megbízásából 416-ban először a Lusitaniában megtelepedett alánok, majd a baeticai siling vandálok ellen fordultak. Két évig tartott a hadjárat, amelynek során a siling vandálok és alánok majdnem teljesen kipusztultak.

67. Chronica Gallica anni DXI. 562.

A dél-galliai krónika híradása lényegében megegyezik Hydatius tudósításával. A szerző forrásul használhatta Hydatius művét.

68. Fredegarius, Chronica II. 50.

A Hydatiust kivonatoló Fredegarius-féle krónika összeállításban ⁸¹ szintén megtaláljuk az alánok és siling vandálok ellen indított hadjáratról szóló híradást.

69. Hydatius, Chronicon 68.

Az idézett részlet azon kevés forráshelyek közé tartozik, amely névszerint nevezi meg az alánok királyát. E szerint a Hispaniában letelepedett alánoknak utolsó önálló uralkodója Addax volt. Nevével egyébként más események kapcsán nem találkozunk a forrásokban. A 418-ig elhuzódó heves és véres harcokban - még ha a krónikairó tuloz is némiképp - az alánok és silingek lényegében véve annyira meggyengültek, hogy feladták önállóságukat. Nem választottak saját uralkodót, hanem az asding-vándálokhoz csatlakoztak. Sorsuk ezentul elválaszthatatlanul összefonódott a vándálokéval.

70. Sidonius Apollinaris, Carm. 2, 362-365.

Az előkelő lugdunumi szenátor-családból származó Sidonius Apollinaris /kb. 431-486/ korának kiváló költője és aktív résztvevője a politikai életnek. Panegyricusaiban Cl. Claudianus stílusát követve a kor vezető egyéniségeit dicsőíti. Ezt a verset 468 január elsejére, Anthemius császár tiszteletére írta.⁸² A megszemélyesített Oenotria /Italia délkeleti része/ Tiber folyóistent kéri, hogy nyerve meg Anthemiust a császári tisztségnak. A birodalom helyzetének leírásába illeszkednek a multat idéző sorok Valliának, az alánok és vándálok felett aratott győzelméről. A szövegben szereplő Tartessos, hispaniai város az Atlanti-óceán partvidékén utal az események színhelyére is. Az alánok sorsa szempontjából azonban lényeges új adatot ez a forrás nem tartalmaz.

71. Chronica Gallica anni DXI. 564.

A dél-galliai krónika is megemlíti Addax és az alánok pusztulását. A hiradás azonban Hydatius Chroniconjához képest új történeti adatot nem tartalmaz.

72. Fredegarius, Chronica II. 50.

Az idézett részlet szintén Hydatius Chroniconjának kivonata.⁸³ A kronológia azonban téves. Honorius uralkodásának 27. évében, azaz 422-ben már nem Vallia volt a nyugati gótok királya, s az alánok a nyugati gótoktól elszenvedett vereség következtében már korábban, 418-ban feladták önállóságukat.

73. Isidorus, Historia Gothorum 22.

A szövegegyezés mutatja, hogy Isidorus a gót történetben Addaxról és az alánokról szóló fejezethez Hydatiust használta forrásul.

74. Isidorus, Historia Gothorum 68.

A gót történetben Isidorus még egyszer említi az alánoknak a gótoktól elszenvedett vereségét. Ez a passzus azonban új adatot nem tartalmaz, inkább a gótok kiváló harci képességét, erejét akarja hangsúlyozni a szerző.

75. Fredegarius, Chronica II. 60.

Az idézett rész a krónika kompozíció un. második rétegéhez, a 642 körül keletkezett kiegészítéshez tartozik, amely a vandál történetből beszél el fejezeteket.⁸⁴

Forrása ismeretlen. Megemlíti az alánokat, akik a vandálokkal együtt Hispaniába, majd Afrikába, Mauritaniába vándoroltak. A vándorlás oka a szerző szerint valamiféle "isteni jel" volt. A forráshely egyébként kissé homályos. Trasemundus nevű vandál királyról a barbárok Hispaniába, ill. Afrikába való átkelése idején más források nem tudnak. Később az afrikai vandál államban 496-523-ig uralkodott egy ilyen nevű vandál király.

76. Beda, Chronica 480.

Fredegariuson /ld. 75. számú forrás/ kívül csak Beda 725-ben írt világkrónikája említi konkrétan, név szerint az alánoknak Afrikába való átkelését. A források tudomásul véve az alánoknak a vandálokhoz való csatlakozását, a további eseményekben általában csak vandálokról beszélnek, jóllehet maguk a vandál uralkodók is használják az "alánok királya" címet. A vandálok és alánok egyesült népe ellen 419-ben a svévek támadtak, majd 422-ben Castinus magister militum akart velük végezni. A római kormányzat azonban a kezdeti sikerek ellenére sem tudott megszabadulni a barbároktól. Nemsokára Carthaginiensis provincia egész déli része vandál-alán uralom alatt állt, sőt már a Baleári-szigeteket, Szardiniát és Sziciliát fosztogatták. Gunderich vandál király szándéka az volt, hogy egész népével átvándorol Észak-Afrikába. Tervét azonban csak utóda, Geiserich tudta megvalósítani, aki a svev és római csapatok legyőzése után 429 májusában vandálokból, alánokból és gótokból álló népével átkelt a Gibraltári szoroson. 85

A katolikus Beda a barbárok atrocitása mellett külön hangsúlyozza azt a kárt, amit az arianizmussal, vallási ideológiájukkal okoztak a vandálok és alánok a birodalomnak.

77. Prosper, Epitome chron. 455.

Prosper 433-ban befejezett krónikájához a későbbi közreadók több folytatást kapcsoltak. Valószínűleg Karthagóban készült egy rövid áttekintés a vandál birodalom történetéről 457-ig, majd 534-ig egy függelék a vandál királyokról.⁸⁶ Az összeállító Geiserichet /429-477/ a vandálok és az alánok királyának nevezi, ami arra utal, hogy az alánok a fuzió után egy bizonyos fokú különállást azért megőriztek.⁸⁷

78-79. Victor Vitensis, Hist.persec.Vand. 2,39; 3,3.

A vandál uralom alatt keletkezett az afrikai Victor Vitensis püspök munkája a katolikus egyház üldöztetéséről.⁸⁸

E munkában idézi a szerző Hunirix /477-484/ két edictumát, amelyben a vandál uralkodó hivatalosan is a vandálok és alánok királyának nevezi magát. Az események kortárs szemlélője egyéb vonatkozásban azonban nem említi külön az alánokat.

80. CIL VIII. 17.412.

Ez a felirat egy, az italiai Fonsaso városa mellett előkerült ezüsttálon olvasható. Az edény Geilamirnek, az utolsó vandál uralkodónak /530-534/ kincstárából származhatott. Hippo Regius elfoglalásakor Belizár kaphatta meg, s aztán ajándékként került egy római vezér birtokába, s így Italiába. A felirat mutatja, hogy a vandál uralkodók a "rex Vandalorum et Alanorum" címet

egészen a bizánci hódításáig megőrizték. A források egyéb vonatkozásban sajnos hallgatnak a vandál államban élő alánokról.

VI. AZ ALÁNSÁG TOVÁBBI SORSA GALLIÁBAN

/409-453/

81. Gregorius Turonensis, Historia Francorum II.9.

Gregorius ezen a helyen is Renatus Profuturus szavait idézi, akinek műve ma már csak Gregorius munkájából ismeretes.⁸⁹ A passzus III. Constantinus bukását beszéli el. Amikor 411-ben a galliai ellencsászár vereséget szenvedett a törvényes uralkodótól, a gall nemesek egy csoportja a barbár szövetségeseikkel egyetértésben máris új tronkövetelőt állított Iovinus személyében. A hiradás szerint a Iovinust támogató barbárok között is ott voltak az alánok. A 406-os rajnai áttörés után az invázióban résztvevő népek meglehetősen szétszóródtak Galliában. Az alánok sem vonultak mind egységesen tovább a vandálokkal Hispaniába. Jelentős erők maradtak vissza Galliában, s közülük talán a legnagyobb történelmi szerepre az a néprész volt hivatott, amely Goar királynak a vezetésével még 406-ban római szolgálatba állt. Gregorius ill. forrása nem nevezi meg névszerint, hogy melyik alán népcsoport nyújtott segítséget Iovinusnak, de hogy Goar alánjairól van szó, azt bizonyítja a görög Olympiodorus munkája.⁹⁰

82. Paulinus Pellaeus, Eucharisticos 343-52; 372-85; 395-98.
A galliai Paulinus, Ausonius unokája 459-460-ban írta "Eucharisticos" c. költeményét. Az idézett sorok a 414-es évre vonatkoznak, a nyugati gótok és alánok Vasatae /ma: Bazas/ városa elleni támadására. A nyugati gótok és a római kormányzat között 413 őszétől új ellenségeskedés támadt. A rómaiak nem tudták kielégíteni a gótok gabona-szükségletét, Athaulf pedig nem adta ki Honorius hugát, Galla Placidiát. A gótok dél felé vonulva elfoglalták Narbonne-t majd a forrás tanúsága szerint Bazas városát ostromolták. Arról, hogy az ostromban kezdetben segítséget nyújtó alánok mikor csatlakoztak hozzájuk, nem szólnak a források. A költeményből viszont kiderül, hogy maga Paulinus jó barátja volt az alánok vezetőjének. Végül az ő rábeszélésére az alánok elpártoltak a gótoktól, tuszok adása mellett különbékét kötöttek a várossal és a rómaiak szövetségesei lettek. Hogy a szövegben náv nélkül szereplő alán király kivel azonos, nem tudjuk. Nagyon valószínűtlen azonban, hogy Goar alánjait látjuk itt viszont, hisz ez a népcsoport már 406-ban a rómaiak szövetségese volt. Hihetőbbnek látszik az a feltevés, hogy az invázió során egy alán néptöredék a Garonne folyó környékén maradt vissza, s ezek csatlakoztak ideiglenesen a gótokhoz.⁹¹

83-84. Chronica Gallica, anni CCCCLII, 124; 127.

Az V. század közepén valószínűleg Marseille-ben keletkezett krónika⁹² fontos adatokat tartalmaz a Galliában

élő alánok sorsára. A kortárs szerző két alán csoport letelepítéséről beszél. Eszerint 440-ben a Viennensis provinciában, Valentia környékén levő elhagyott, műveletlen területet a Sambida parancsnoksága alatt álló alán néptöredék kapta meg. 442-ben pedig egy másik alán csoport-- valószínűleg Goar alánjai telepedtek meg a Loire mentén, Orleans környékén. Minthogy a krónika következő passzusa /128/ a burgundok hasonló módon való új területre telepítéséről beszél, nemcsak a két esemény, hanem valószínűleg előzményeik is kapcsolatba hozhatók egymással. 435-ben a burgund király, Gondahar megszegte a birodalommal kötött szerződést és feladta Belgica I. provinciát. Aetius a lázadás leverése után 443-ban új területet Sapaudiát /Savoya/ jelölte ki nekik szálláshelyül. Figyelembe véve, hogy majdnem ugyanebben az időben az alánok is új területet kaptak feltételezhető, hogy ők is résztvettek a burgundok megmozdulásában.⁹³ A hiradás szerint a provinciális lakosság szembeszállhatott Aetius rendelkezésével, mert az alánok csak fegyverrel tudták új tulajdonukat elfoglalni.

85. Constantius, Vita Germani 28.

Az előkelő galliai családból származó Germanus Autissiodorum /ma: Auxerre / püspöke volt. Aktív szerepet játszott az V. század elején Gallia politikai életében. Életrajzát a lyoni Constantius írta meg 480 körül.⁹⁴ Bár a hagiographikus írások általában nem a legmegbízhatóbb történeti kutfők, Germanus életrajzában mégis fontos utalásokat találunk az alánoknak Aremoricában játszott szerepére.

Az V. század 40-es éveiben Galliában a parasztok, rab-
szolgák és colonusok népi megmozdulása, a bagauda moz-
galom elérte csúcspontját. A felkelések tüzfészke első-
sorban Gallia egyik legnagyobb kerülete, Aremorica volt.
Az életrajz tanúsága szerint Aetius a Loire mentén letele-
pitett szövetséges alánokat - Goar alánjait - bizta meg,
hogy az állandóan forrongó tartományban fegyverrel terem-
sen rendet. Az aremoricaiak kérésére Germanusnak sikerült
ideiglenesen fegyverszünetet kieszközölni a lázadók és a
" rex ferocissimus Alanorum " között. A fegyvernyugvás azon-
ban nem tartott sokáig. Germanus halála után /445. jul./
újabb zendülés tört ki Tibatto bagauda vezér irányításával,
amelyet a ravennai kormányzat valószínűleg szintén Goar
alánjaival torolt meg.⁹⁵

86-87. Hericus Autissiodorensis, Vita metrica Germani 120.

De miraculis Germani 24.

Hericus, az auxerre-i S. German kolostor tanulója majd ta-
nára volt. 873-ban fejezte be élete fő művét, S. Germanus
verses életrajzát, amelyhez a szent csodatetteiről egy pró-
zában írt kiegészítést is fűzött.⁹⁶ Goar /Eochar/ alánja-
iról és az aremorica felkelésről szóló részletben lényeg-
ében megismétli Constantius elbeszélését.

Igy ez a két forráshely számunkra csak a történeti hagyomá-
nyozódás szempontjából érdekes.

88. Vegetius, Epit. rei. militaris III. 26.

Vegetius a 440-es években irt hadtudományi munkájában ⁹⁷ érdekes összefüggésben említi az alánokat.

III. Valentinianus /425-455/ katonai gyakorlatokban való ügyességét dicsérve kiemeli a császár lovagolni tudását, amelyet az alánok és hunok is megirigyelhetnének. Ha Vegetius a 440-es évek elején az alánokat ilyen összefüggésben említi, valószínűleg a birodalomban élő foederatusokra, feltehetően a Galliában éppen abban az időben jelentős szerepet játszó alánokra gondolhat. ⁹⁸

89-90. Salvianus, De gubernatione Dei IV.68; VII.64.

A galliai Salvianus 439-441 között irta a "De gubernatione Dei" c. munkáját. Művének célja bebizonyítani, hogy Isten kormányozza a világot. Döntő érve az, hogy a római birodalom politikai szétesése megérdemelt isteni büntetés volt, hisz a katolikusok erkölcstelensége és romlottsága sokszorosan felülmulja a barbárokét. Ebbe a gondolatkörbe illeszkednek az idézett sorok, amelyekben rokonszenvvel beszél a barbárokról, elismeri jótulajdonságaikat. Az alánok a jellemzés szerint erkölcstelenek, nagy bennük a rablószenvedély, de hűségesekek.

91. Cl. Marius Victor, Alethia 188-193.

Az "Alethia" címen ránk^Ymaradt költemény hexameterekben irt parafrázis a Genesis anyagához. Szerzője, Cl. Marius Victor marseille-i rhetor életéről nem sokat tudunk.

Halála 425 és 450 közé tehető.⁹⁹ A dél-galliai szerzőnek valószínűleg közelebbről is ismernie kellett az alánokat, ha az iskolai gyakorlatra szánt bibliamagyarázatban éppen az alánokat említi névszerint. Ez megerősíti azt a feltevést, hogy az invázió során egy alán csoport a Rhône völgyében portyázott és nyugat felé vonulva jutott el a Pireneusok lábáig.

92. Iordanes, *Getica* 194 /37/.

Az alánoknak jelentős szerep jutott 451-ben a catalaunumi csatában is. Erre az eseményre szinte egyetlen részletes forrásunk Iordanes gót története.¹⁰⁰ Tanúsága szerint Attila a galliai hadjáratot diplomáciailag is előkészítette. A Loire mellé letelepített alánokat akarta megnyerni, hogy azok árulással játszószák kezére a stratégiailag fontos várost, Orleans-t. Sangibán alán király, aki minden bizonnyal Goar utóda volt, a római sereg távolléte, a nyugati gótok bizonytalan magatartása és a hunok fenyegető közelsége miatt szánhatta rá magát az árulásra.

93. Paulus Diaconus, *Historia Romana* XIV. 4.

A longobárd Paulus Diaconus 770 körül írt római történetében¹⁰¹ szintén megemlékezik a hunok galliai hadjáratáról. Az idézett részben felsorolja mind a népeket - köztük Sangiban alánjait is - akiket Aetiusnak sikerült egy nagy koalíciós sereggé egyesíteni, s velük megállítani a hunok további előnyomulását.

A felsorolást olvasva nyugodtan nevezhetjük a catalaunumi csatát "népek csatájának". A birodalom hadseregének zömét ekkor már a birodalomban élő vagy oda befogadott "barbár", főként germán, alán és más népek fegyveresei adták. Ugyanakkor Attila, akinek főségét a Volgától a Rajnáig számos nép és törzs elismerte, szintén tarka összetételű sereggel nyomult Galliába. A behódolt germán és szarmata törzsek között nyilvánvalóan ott voltak a keleti alánok is.

94-96. IORDANES, *Getica* 197 /38/; 205 /39/; 210 /40/.

Iordanes e fejezetekben részletesen leírja a hun és a római sereg felállítását, a csata lefolyását. 451 július elején a mauriacumi sikon került sor a döntő ütközetre a rómaiak és hunok között. Iordanes a római hadsereg centrumaként csak az alánokat említi, azzal a kissé naiv magyarázattal, hogy így könnyebben meg lehetett akadályozni az alánok elpártolását. Elégé valószínűtlen azonban, hogy a tapasztalt Aetius a nemrég még árulásra készülő Sangibán alánjaiból állította volna ki a hadsereg centrumát. A hagyomány szerint a csata megkezdése előtt Attila egy buzdító beszédben próbálta lelkesíteni a hunokat /95. számú forrás/, s itt említi az alánokat is.

A csata hevében Iordanes tanúsága szerint az alánok elszakadtak a nyugati gótoktól, amikor azok Theoderich királyuk halála után elkeseredésükben hatalmas lendülettel törtek előre. Más magyarázat szerint Attila a ró-

mai centrum ellen intézett támadás során legyőzte az alánokat és azok így kerültek távol a nyugati gótoktól. A csata végül is római győzelmet hozott. Attila egész galliai vállalkozása kudarcba fulladt és a hunok visszahúzódtak a Rajna mögé.¹⁰²

97. Iordanes, *Getica* 226-228 /43/.

Iordanes tud egy másik csatáról is, amelyben Attila ismét Galliára támad. E hiradás szerint a hunok nem nyugodva bele a catalaunumnál elszenvedett vereségbe, visszatértek, hogy a Ligeris /Loire/ folyó mellett élő alánokat uralmuk alá hajtsák, s így hatalmukat megnövelve foglalják el Galliát. Thorismund, a nyugati gótok királya azonban még idejében az alánok segítségére sietett, és kiüzte a hunokat Galliából. Iordanes hitelessége ennél az eseménynél azonban kétséges. Más források nem tudnak Attilának erről a hadjáratáról, megemlítik viszont Thorismundnak az alánok elleni harcát. Iordanes itt valószínűleg összekeveri az eseményeket. A gótok iránt elfogult szerző egyébként is nyilván szivesebben beszél arról, hogy a gótok a félelmetes ellenségtől, a hunoktól szabadították meg ismét Galliát. Ezzel is mintegy hősiességüket emeli.

98. Gregorius Turonensis, *Historia Francorum*. II. 7.

Iordanes fenti tudósításánál Thorismund háborujáról

hitelt érdemlőbbek Gregorius szavai. Az 594-ben írt frank történetben¹⁰³ azt olvashatjuk, hogy a hunok a galliai vereség után Itália felé fordultak támadásukkal. Az alánokra - nyilvánvalóan Sangibán népére - viszont a nyugati gótok törtek. A catalaunumi csata után Aetius koalíciós serege felbomlott, s a foederatus barbárok között az ellenségeskedés újra kezdődött. A közvetlenül fenyegető hun veszély elmúltával már nem volt érdekük az együttműködés, és így kerülhetett sor Thorismund nyugati góttjai és az alánok közötti összecsapásra.

99. Consularia Italica /Additam. ad Prosp. Havn./ ann. 453. A VII; század elején összeállított consuljegyzék¹⁰⁴ a 453. évnél említi a nyugati gótoknak az alánok felett aratott győzelmét.

VII. NÉHÁNY ADAT A KELETI BIRODALOMBAN ÉLŐ ALÁN NÉPTÖREDEKRŐL

100. Iordanes, *Getica* 261 /50/.

Az idézett sorok arra az eseményre utalnak, amikor Ardarich, a gepidák királya pártütést vezetett Attila fiaival ellen. Attila birodalmában és seregében mindvégig ott voltak az alánok is, hiszen a hun előrenyomulás idején az alánságnak csak egy töredéke menekült nyugat felé, a nép nagy része behódolt. Attila halála után 453-ban, amikor a leigázottak fegyvert fogtak a hun uralom ellen, a Nedao folyó melletti ütközetben az alánok is ott harcoltak.¹⁰⁵

101. Iordanes, Getica 265-266 /50/

Egy alán néptöredék szálláshelyéről tudósít Iordanesnek^{ez} az önéletrajzi adatokat tartalmazó passzusa. E szerint egy alán néprész Candac vezérével Scythia Minor és Moesia Inferior területén telepedett meg. Candac alán királynál volt jegyző Iordanes nagyapja. Iordanes apját pedig Alanoviamuthisnak nevezték, s a név előtagja alapján esetleg arra lehet következtetni, hogy ő és így fia alán származású volt.

102. Acta synhodorum habitarum Romae ann. DI. /5/

Nem tartozik szorosan az alán nép történetéhez, de említést érdemel, hogy egy anyai ágon alán eredetű család milyen jelentős katonai és politikai szerepet játszott a bizánci államban. Az idézett szövegben szereplő Aspar 434-ben érte el a consuli tisztet, apja Ardabur 427-ben volt consul majd magister militum, fia 447-ben.¹⁰⁶ Hogy Aspar milyen kiemelkedő személyiség volt, mutatja az is, hogy évtizedek múlva egy zsinati aktában példaképként említik. Theoderich keleti gót király uralkodása alatt /493-526/ az arianus bizánci párt Symmachusszal szemben ellenpápát választott. Ez ügyben hívtak össze Rómában három zsinatot. Az évekig elhuzódó vitában az arianus Theoderich leiratot intézett a synodushoz. Ebben a királyi üzenetben hivatkozik Aspar bölcsességére, aki nek állítólag egy ízben még az imperatori címet is felajánlották.¹⁰⁷

VIII: ALÁNOK AZ ANTIK RÓMA VÉGNAPJAIBAN

103. Sidonius Apollinaris, Carmina 5. 472-479.

Sidonius ezt a panegyricusát Maiorianus császár tiszteletére írta 458 decemberében. Az idézett sorok arra az eseményre vonatkoznak, amikor 458-ban a császár az Italiát állandóan fenyegető vandálok ellen hadsereget szervezett. Maiorianus szövetséges seregében a költő az alánokat is említi. A "Sithonio cardine" azaz a thraciai^{határ} kifejezés mutatja, hogy elsősorban keleti népekre gondol a szerző, de hogy valójában melyik alán csoportról van szó, nehéz megállapítani. Jóllehet Sidonius kortársként kortárs közönségnek írta versét, a sokféle mesés nép felsorolása erősen kétségessé teszi e forráshely szavahihetőségét. Várady L. ¹⁰⁸ a "pannón" kifejezésben is alánokat és hunokat lát, mégpedig a 427-ben a római reguláris egységekbe besorolt pannóniai foederatusokat.

104. Iordanes, Getica 236 /45/.

Iordanes e híradása szerint Maiorianus 461-ben a zavargó galliai alánok ellen indult, amikor Ricimer patricius törbe csalta és megölte. Az alánoknak ebben az időben a kormányzattal való szembefordulásáról más források nem tudnak. Annyi azonban bizonyos, hogy három évvel később 463-464-ben Beorgor király vezetésével megindul egy alán sereg Italia ellen. Ricimer magister militum állta útját a támadásnak, ahol az alánok király elesett. Feltételezhető,

hogy az alánokat a Galliában önálló hatalomra törekvő Aegidius biztatta támadásra.¹⁰⁹ Arról, hogy Beorgor melyik alán csoportnak volt vezére, hallgatnak a források.

105. Marcellinus Comes, Chron. ann. 464.

Jóllehet Marcellinus krónikája elsősorban a keleti eseményekkel foglalkozik,¹¹⁰ egy tömör, rövid mondatban mégis hirt ad Beorgor alán király megöléséről.

106. Cassiodorus, Chronica 1278.

Cassiodorus 519-ben írt krónikája¹¹¹ is megemlíti az alán király elestét.

107. Consularia Italica, ann. 464.

A VII. század elején keletkezett consuljegyzék¹¹² a napot és helyet pontosan megjelölve örökíti meg az utolsó alán király megölését. Egyébként ez a hirdetés az utolsó pontosan datálható adat az alánokra a Nyugat-Római Birodalom területén.¹¹³

108. Dracontius, Romulea carm. 5.

Blossius Aemilius Dracontius keresztény költő az V. század végén az észak-afrikai vandál államban élt.¹¹⁴ Világi tárgyú költeményeit "Romulea" címen gyűjtötte össze. Az idézett versrészletnek konkrét történeti vonatkozása nincs, az alánok említése fiktiiv költői reminiszcencia csupán. Annyiban kívánczik mégis ide, amennyiben példázza, hogy az alán népnek a birodalom régi vad ellenségeként való emlegetése hogyan válik toposszá.

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

Az alánok - számos törzsből álló nagy nomád nép - i.sz. I. század közepén kerültek előtérbe az Aral-tó és a Kaukázus közötti vidéken. Törzsszövetségük etnikai összetétele nem ismeretes pontosan, többségük az iráni népek északi ágához tartozott, bár kaukázusi nyelveket beszélő törzsek is lehettek közöttük. Az i.sz. III-IV. században már a Dontól az Aral-tóig, a Kaukázustól az Uralig elterülő hatalmas füves pusztaságokat tartották megszállva. 115

A főképp állattenyésztéssel foglalkozó tipikusan nomadizáló törzsek életében különösen nagy szerepet játszottak a rabló és hódító háborúk. A társadalmi fejlődésnek azon a viszonylag alacsony szintjén álltak, amelyet Engels katonai demokráciának nevezett, s amelyre a nemzeti viszonyok lassu felbomlása volt jellemző. "A háború és a háborúra való szervezkedés a nép életének állandó megnyilvánulásai lettek." 116

A IV. század közepén a Kaukázustól északra elterülő steppe vidék alánjait, az ún. "tanaisi alánok"-at kelet felől új, félelmetes ellenség, a hunok támadták meg. Az alánok nagy része behódolt és a hunokhoz csatlakozva segített a keleti gótok uralmát megdönteni. Más csoportjaik viszont a hunok elől menekülve nyugatra vándoroltak és bekapcsolódtak abba a néparadatba, amely a dunai limest átlépve a Római Birodalom területén keresett magának helyet. 117

A nyugatra vándorló alánság sorsára vonatkozó folyamatos történeti forrásanyaggal nem rendelkezünk. Bár a források száma nem kevés, számos passzus nem tartalmaz az alánokról új lényeges adatot, hiszen szerzőik egymástól vették át - sokszor szóról szóra - értesüléseiket. A legtöbb híradás párszavas krónikaszerű feljegyzés vagy költői utalás. Ez a rövid áttekintés csak arra vállalkozhat, hogy összefoglalja a mintegy mozaikszerű antik tudósításokat, amelyekből a nyugatra vándorló alánok történetének fő fejezetei kirajzolódnak.

A nyugatra vándorló alánság különböző csoportjai közül az a néprész játszott igen jelentős szerepet, amely feltehetően egyik kontingense volt az un. Alatheus - Saphrac féle csoportnak.

370 körül a hunok és a behódolt tanaisi alánok megdöntötték a keleti gótok uralmát. A keleti gótok nagy része szintén behódolt, bizonyos elemeik viszont tovább húzódtak nyugatra, csatlakozva egy alánokból és hunokból álló csoporthoz. Az így kialakult hármás népcsoport vezetője Alatheus és Saphrac lett, akik közül az utóbbit nagy valószínűséggel alánnak tekinthetjük.

Alatheus és Saphrac népe 376-ban érkezett a Dunához és a nyugati gótokhoz hasonlóan bebocsájtást kért a birodalomba. Bár a római kormányzat visszautasította a kérést, a barbárok kihasználva a római haderő másirányú lekötöttségét, akadálytalanul keltek át a Dunán és a balkáni provinciákban fosztogattak.

377 őszén ezt a keleti gót - alán -hun csoportot hívták segítségül a római kormányzat ellen lázadó Fritigern nyugati gótjai. Az alánok és hunok által nyújtott segítség tette lehetővé, hogy a barbárok kiszabadulva a római ostromgyűrűből ismét támadóan lépjenek fel a balkáni provinciákban, összefogva az imperium elnyomott, alsóbb néprétegeivel.

A Thraciában lejátszódó események arra készítették Gratianust, a nyugati császárt, hogy elit csapatokkal a Balkánra induljon. Castra Martisnál azonban vereséget szenvedett az alánoktól, akik minden bizonnyal Alatheus és Saphrac népéhez tartoztak.

Sokkal jelentősebb volt a szerepe ennek a népcsoportnak 378 augusztus 9-én a hadrianopolisi csatában. Az ütközet kimenetelét lényegében véve az alán lovasság mindenet elsöprő rohama döntötte el. A rómaiak végzetes vereséget szenvedtek a barbároktól, amely vereség jóvátehetetlenül kikezdte a birodalom katonai erejét. A csatában a római hadsereg java elpusztult, maga Valens császár is elesett.

A hadrianopolisi győzelem után a barbárok, köztük az alánok tovább folytatták rabló portyázásaikat a dunai és balkáni provinciákban. 378 legvégén már esetleg Moesia I. tartományt és Dél-Pannóniát is fenyegették. 379 őszén Theodosius császárnak, Valens utódjának sikerült győzelmet aratnia a gótok, alánok és hunok felett. A legyőzött barbárokat Alatheus és Saphrac népeivel azonosíthatjuk.

380-ban még egyszer felújultak a harcok: Fritigern nyugati gótjai Macedóniára, Alatheus és Saphrac népei Pan-

nóniára támadtak. Gratianus császár újra Illyricumba jött és Sirmiumban találkozott Theodosiusszal. Itt került sor a barbárokkal kötendő békefeltételek megbeszélésére. 380 végén Gratianusnak sikerült megegyeznie Alatheusszal és Saphrackal. A békekötéssel a három nép katonai szolgálatra kötelezte magát, s ennek fejében Pannóniában kaptak helyet a letelepedésre. Az alánok településterületének helye és nagysága bizonytalan. Feltételezhető azonban, hogy a Dráva völgyében helyezkedtek el azon a területen, amelyet rabló portyázásaik óta egyébként is kezükben tartottak.

A foederatus alánságnak ezután jelentős szerep jutott a birodalom hadseregében. Gratianus császár a barbár szövetségesek közül éppen az alánokat becsülte legtöbbszörre, s az elit gárda szerepét betöltő palatinusok között is ott találjuk az alánokat.

383-ban került sor a római kormányzat részéről az alán foederatusok^{első} nagyszabású bevetésére. A II. Valentinianus milánói udvarában hangadó Bauto, magister militum alán és hun foederatusokat vezényelt a Raetiát elárasztó juthungok ellen. Maximus a galliai ellencsászár - nem is teljesen alaptalanul - őt fenyegető lépésnek fogta fel azoknak az alánoknak a Rajna felé vonultatását, akiknek pártfogóját, Gratianust éppen ő buktatta meg. Bauto Raetia megtisztítása után kénytelen volt visszarendelni az alán-hun segédcsapatokat.

Amikor végsőkéig éleződtek az ellentétek Theodosius és Maximus között, a kormányzat ismét igénybe vette a pannóniai foederatus alánság segítségét. 388-ban Sisciánál majd Poetovionál került sor a végső összecsapásra, amelyben

a többi szövetséges mellett az alánok is derekasan kivették részüket Maximus csapatainak megsemmisítéséből.

A 391-92. évi barbár betörések alkalmával találkozunk ismét a forrásokban az alánok nevével, ezek azonban minden valószínűség szerint nem a foederatus alánok. A Theodosiustól elpártoló nyugati gótok egy része, akik évekig háborgatták fosztogatásaikkal Macedoniát és Thessaliát együttműködtek a Moesia II. és Dacia Ripensis menti Duna-szakaszon összezsufolódott vegyes barbár népelemekkel. A Duna tulpartjáról betörő népek között Uldin hunjainak elővédje mellett a nagy alán néptömb egyes töredékei is ott lehettek, s így a birodalom területére új alán csoportok érkezhettek.

A pannóniai foederatus alánokról 394-ben hallunk ismét a dalmatiai Frigidus folyó melletti csata alkalmával. Theodosius itt számolt le végleg Eugenius elleneszárral. Theodosius seregének zömét a nyugati gótok mellett Saulus alánjai alkották. Saulus feltehetően Saphrac utóda volt, s később a pollentiai csatában jutott neki különösen fontos szerep.

395-ben újabb barbár betöréstől szenvedtek a keleti provinciák. Ez alkalommal más népcsoportok mellett alánok ismét átkelhettek az Alsó- ill. Középső-Duna vonalán. Ezeket a birodalom területére újonnan érkező alánokat látjuk Stilicho bizánci ellenfelének, Rufinusnak az oldalán.

Az események sodrában 401 őszen és telén találkozunk ismét az alánokkal. Amikor a nyugati gótok - talán a bizánci

kormányzat jóváhagyásával - az Alpokon át a Pó völgyébe hatoltak, Stilicho Raetiában és Noricumban alán és vandál csapatok ellen harcolt. Valószínűbbnek látszik az a feltevés, hogy a birodalom területére ujonnan érkező népcsoportról van szó, és nem az évtizedek óta foederatusi státuszban lévő alánok fordultak az imperium ellen. A szövetséges alánoknak ugyanis különösen kiemelkedő szerep jutott Alarich nyugati gótjainak megfékezésében. Stilicho kormányzó 402 husvétján a pollentiai csatában arra az alán Saulusra bizta a főparancsnokságot, aki már 394-ben is szövetségesként harcolt Theodosius oldalán. A barbár alán vezér nem habozott megtámadni az ünnep miatt harcra egyáltalán nem készülő gótokat. Ennek ellenére a rómaiak csak nehezen tudtak győzelmet kicsikarni és az ütközetben az alán vezér is elesett.

402 végén vagy 403 elején Veronánál szintén ott találjuk a szövetséges alánokat a nyugati gótok ellen harcoló Stilicho seregében.

405-ben, a Radagais-féle invázió kapcsán hallunk újra az alánokról. Amikor egy főleg germánokból álló barbár néptömeg Italiára vetette magát, Stilicho a hunok mellett ismét harcba hívta a foederatus alánokat is. Elképzelhető persze, hogy Radagais seregében, amely a legkülönbözőbb népelemekből tevődött össze, voltak alán néptörzsek is. A források azonban erről hallgatnak.

A nagy népvándorlás második hulláma során újabb barbár tömegek zúdulnak nyugat felé, elárasztják Galliát majd röviddel később Hispaniát. Az alánok szerepe ebben az invázióban legalább olyan fontos, mint a dunai limes át-törésénél.

Ezeket az alánokat természetesen nem azonosíthatjuk a Duna-menti provinciákat dúló, majd Pannoniában letelepedő néprésszel. Az alánságnak egy másik csoportja tűnik itt fel, amely legalább a IV. század végétől együtt vándorol a vandálokkal nyugat felé, amikor azok elhagyják szállásterületeiket. Azt, hogy milyen körülmények között csatlakoztak alánok ehhez a nagy germán néphez nem tudjuk. Elképzelhető esetleg, hogy a vandálokkal együtt vándorló alánokban a Duna -Tisza között megtelepedett roxolánok, azaz "fényes alánok" utódait láthatjuk viszont. Ez a nép ugyanis éppen a vandálok szállásterületén, Dacián keresztül vonult a III. század közepén a Duna- Tisza közre.

406 decemberében, amikor a barbárok megindultak a Rajnán át Gallia felé, Respendial alán király serege törte meg a limest védelmező frankok ellenállását. Ennek a beavatkozásnak volt lényegében köszönhető, hogy megnyílt az út a vandálok, alánok, svévek előtt a gazdag gall provinciák felé.

A barbárok a rajnai átkelés után több csoportra oszlottak. Egy alán néprész Goar király vezetésével már a limes áttörése idején római szolgálatba állt, s egyelőre a Rajna vidékén maradt. A támadók tulnyomó többsége Aquitania felé vette útját, kisebb csapatok Belgica provincia területén dúltak, mások a Rhône völgyében dél felé hatoltak. Három évig tartott a tartomány dúlása, majd 409 őszén a pireneusi határvédelem fellazulását kihasználva a vandálok, alánok és svévek zöme átkelt Hispaniába. Ugyanakkor jelentős alán erők maradtak vissza Galliában is.

A 411-es évvel kapcsolatban olvashatunk a forrásokban ismét alánokról. A burgundokkal együtt Goar alánjai alkották III. Constantin bukásakor kikiáltott ellencsászár, Iovinus legfőbb támaszát.

414-ben a nyugati gótokkal szövetségben ostromolta egy alán király Vasates /Bazas/ városát. A rómaiakkal végül különbékét kötő alánokat valószínűleg a Garonne vidéken portyázó alánokkal azonosíthatjuk.

A következő 25 év történetében a források nem beszélnek alánokról Galliában. Csak 440-ből van róluk újra hírünk. Ebben az évben telepítette le Aetius Valentia vidékére a Sambida parancsnoksága alatt álló népet. 442-ben Goar alánjai kaptak letelepedésre való területet Gallia Ulterior tartományban. Nem sokkal később ezeket az alánokat használta fel a ravennai udvar az aremorikai bagaudák mozgalmának leverésére.

Kiadós az alánok szereplése 451-ben, a hunok galliai hadjárata idején is. Attila Goar utódját, Sangibánt akarta a római kormányzattól való elpártolásra bírni s Orleans kiszolgáltatására rávenni. Sangiban alánjai végül is a catalaunumi csatában a római- nyugati gót sereg soraiban küzdöttek. Az alánok keleti honfitársai Attila seregének jobbszárnyán harcoltak.

453-ban a hun veszély elmúltával a római koalíciós sereg felbomlott, a nyugati gótok az alánokra támadtak és legyőzték őket. Ugyanebben az évben a Keleti Birodalomban Attila fiai elleni lázadásban vett részt egy alán néptöredék, majd egy másik csoportjuk Moesia Inferior és Scythia Minor területén telepedett meg.

A galliai alánokra az utolsó pontosan datálható adat a 464-es évre vonatkozik. Amidőn Beorgor király vezetésével Galliából egy alán csapat Italiába nyomult, Ricimer patricius Bergamumnál utját állta a támadóknak és az alán királyt megölték.

A Pireneusokon 409-ben átkelő alánok szintén kivették részüket a provincia fosztogatásából. Csak 411-ben kötöttek szövetséget a római kormányzattal s ennek értelmében Lusitania területét kapták meg letelepedésre. 416-ban Vallia nyugati gót király a ravennai udvar biztatására az alánokra támadt. A 418-ig elhúzódó véres harcokban az alánok ereje annyira meggyengült, hogy Addax királyuk eleste után megszűntek mint önálló uralkodó alatt álló nép létezni és végérvényesen a vandálok uralma alá helyezték magukat. Sorsuk ezentul elválaszthatatlanul összefonódott az asdingok sorsával. Geiserich népével együtt keltek át 429-ben a Gibraltáriszoroson Afrikába és beolvadtak az ujonnan alakuló vandál államba. A források ezentul már nem említik az alánokat külön, csak a vandál uralkodók őrizték meg hivatalosan is a "rex Vandalorum et Alanorum" címet.

JEGYZETEK

1. Ammianus Marcellinusra ld. M. Schanz 1904. 85-92.1. és W. Ensslin 1923./Klio. Beiheft XVI./
2. Ammianus régi masszagétáknak nevezi az alánokat. A masszagéta nagy iráni nyelvű nomád törzscsoport, amely az eurázsiai steppe középső részén élt az i.e. VI-IV.sz.-ban. Szerzőik nyilván a közös lakóhely és iráni voltuk miatt tekintik őket az alánok őseinek. A görög-római írók egyébként gyakran alkalmazták a masszagéták nevét saját koruk nomád népeire.
3. Czeglédy K. 1969.29.1.
4. Az alánok elleni hun támadás időpontjáról a források pontosan nem tudósítanak. A modern szakirodalomban e tekintetben többféle vélemény alakult ki. Tomaschek /Alani, PW-RE 1,1. c. 1282-85/ és L. Schmidt, Ostg. 1941. 250.1. i.sz. III.század végére teszi Alánia meghódításának időpontját, 350-360 közé datálja Szász B. 1943. 109, 131-132. 1.
5. Manitius 1911. 210-211. 1.
6. Ezen a véleményen van Szász B. 1943. 106. 1. F. Altheim 1959. I. 348-349. 1. Várady L. 1969. 22-23. 1. Várady szerint ez a hun csoport már régebben szövetségi viszonyban élt egy alán néprésszel. Ezek az alánok - hunok csatlakoztak a szomszédos keleti gót népesség egy kontingenséhez, s az így létrejövő gót-hun-alán hármasszórt

Alatheus és Saphrac vezetése alatt a hun főerő támadása elől hátrálva eljutott a Dunához, majd a birodalom területére. A gót-hun-alán hármass népcsoport együttes fellépését a további eseményekben nyomon kísérhetjük.

7. Ezt a nézetet vállalja Váczy P. 1940 67.1. E.A. Thompson 1948. 48-49. 1. Harmatta János Ant. Tan. 27/1970/282-286. 1. véleménye szerint Ptolemaios χ ουνοὶ adata kartográfiai tévedés, nem lehet szó tehát az európai hunokról.
8. Alatheust és Saphrac-ot általában csak a keleti gótok vezéreiként emlegetik. Saphracot azonban alán származásának tartja L. Schmidt, Ostg. 1941. 253.1. F. Altheim 1959. I. 352. 1. Várady L. 1969. 23.1. Hun eredetűnek mondja O. Seeck 1913. V. 98.1. - ami kevésbé valószínű.
9. O. Seeck 1913. V. 103. 1.; L. Schmidt, Ostg. 1941 298.1. Várady L. 1969. 29-30.1. szerint az Alatheus - Saphrac csoport Fritigern nyugati gót főerőinek átkelőhelyétől elég távol, a Moesia Primához tartozó folyószakasznál lépte át a limest.
10. O. Seeck 1913. V. 100-105. 1. 466-468.1. E. Stein 1959. 188-189.1.
11. Várady L. 1969 29-31.1. Ezzel szemben O. Seeck 1913. V. 109, 468-469. 1. Váczy P. 1940. 71.1. és Szász B. 1943. 115.1. szerint Fritigern a már a Duna északi partjánál levő nagy hun néptömbből kért segítséget, s így érkezett egy alán-hun raj a birodalom területére.

12. H. Schenkl 1902. / CSEL/32/ pp. I-VIII*
13. Várady L. 1969 29.1. és 40.1. Utóbbi helyen Várady Ambrosius művének 386.évi összeállítását véve alapul úgy véli, hogy az Illyricumba bevándorló gótok emlegetésével Ambrosius az Alatheus-Saphrac hármas népcsoport 379. évi letelepítését idézi.
14. E.Stein 1959. 189.1.
15. F.Marx, PW-RE II. 2572.col.
16. Ammianus Marcellinus XXXI.13, 18-19.
17. E.Stein 1959. 190. 1. Várady L. 1961. 221-230.1.
18. O. Seeck 1913.V. 123-125.1.
19. Várady L. 1969.56-57.1. Pannonia és Illyricum elvesztését azonban kizárólag a gót-hun- alán csoportra vonatkoztatja, akik szerinte már 377 óta megszállva tartották Pannónia egy részét.
20. Vö. Ammianus Marcellius XXXI.16, 7.
21. F. Marx. PW-RE II.col. 2572.
22. O. Seeck 1913. V. 124-125.,479.1.
23. B. Altner^a, 1966. 231-232.1.
24. Schanz- Hosius- Krüger 1920. IV.2. 110-112.1.
25. M. Manitius 1911. 70-88.1.
26. Th. Mommsen MGH Auct. Ant.IX Chron. Min. I. 199-203.1.
27. E. Stein 1959. 193. 1. Iordanes híradásán kívül még az V. századi görög történetíró, Zosimos egy forráshe-lye tudósít arról, hogy Vitalianus magisteriuma idején Gratianus megegyezett Alatheusszal és Saphrackal, hogy Pannoniában letelepedjenek. Alánok jelenlétét itt is csak Saphrac neve alapján tételezhetjük fel.

Historia nova, IV. 34,2. /ed. L. Mendelssohn, Leipzig
1887. pp.188-89./

34. Θεοδοσίου τοίνυν ὕψος ἐν τούτοις, Γρατιανὸς ὁ βασιλεὺς ἐκπέμπει τοῖς κατὰ τὸ Ἰλλυριῶν κλίμα στρατιωτικοῖς τάγμασι στρατηγὸν Βιταλιανόν, ἄνδρα πεπονηκόσι τοῖς πράγμασι κατ' οὐδὲν ἀρξέσαι δυνάμενον. τούτου δὲ ἡγουμένου ἄδύο μοῖραι τῶν ὑπὲρ τὸν Ῥῆνον Γερμανικῶν ἐθνῶν, ἣ μὲν ἡγεμόνι Φριτιγέρονφ χωραμένη, ἣ δὲ ὑπὸ Ἀλλόθεον καὶ Σάφρακα τεταγμένη, τοῖς Κελτικοῖς ἔθνεσιν ἐπικείμεναι κατέστησαν εἰς ἀνάγκην τὸν βασιλέα Γρατιανὸν ἐνδοῦναι σφίσι, ἀπολιπούσαις τὰ ἐν Κελτοῖς, διὰ τοῦ Ἰστρου Παιονίαν καὶ τὴν ἄνω Μυσίαν καταλαβεῖν· ἦν γὰρ αὐτῷ λόγος τε καὶ σπουδὴ τέως ἀπαλλαγῆναι τῆς συνεχοῦς τούτων ἐφόδου. | δια- 3

Zosimosról ld. Moravcsik Gyula 1934. 36.1.

28.Harmatta J. Ant. Tan. 19 /1971/ 265. 1. , Bakay-Kalicz-Sági 1966. 78-87. 1. A regölyi sírleletről Mészáros Gy. Arch. Ért. 97. /1970/ 66-93. 1. Az Alatheus- Saphrac foederati csoport első szálláshelyét Várady L. 1969. 36.1. 416-419, 519-522. 1. Saviába és Pannonia Secundába lokalizálja. Meg kell itt még emlitenünk egy Aquileia közelében talált sírfeliratot, amely nem említi ugyan névszerint sem a gótokat, sem az alánokat, de egyes kutatók kapcsolatba hozzák vezetőikkel, Alatheusszal és Saphrackal. CIL V. 1623.

Egregius fidei sanctus mitisque sacerdos
dignus, quem cuperet plebs aliena suum,
dignus ita geminis ducibus consortia sacra
participare fidei, consilio regere
hoc iacet in tumulo proprium cui nomen Amanti
venturi meriti prescia causa dedit.

bis denis binis populis presedit in annis
si non migrasset, laus erat ista minor.

depositus sub die VIII idus Aprilis indictione XI
depositus Ambrosius diaconus Kalendis Decembribus
Mariniano et Ascepiodoto viris clarissimis
consulibus indictione VII.

A szövegben szereplő Amantius Iovia ortodox püspöke volt, s a felirat szerint husz évig teljesített misziós szolgálatot egy kettős nép között, s támogatta tanácsaival e népek két vezérét. Egger /JÖAI 21-22 /1922-1924/ coll. 327-341. és őt követve Várady L. 1969 36. l. a "gemini duces" kifejezésben Alatheust és Saphracot, a "bini populi"-ban pedig a gótokat és alánokat látják. A felirat ez esetben a felső-italiai ortodoxia és a barbárok közötti érintkezésnek is értékes dokumentuma. Ambrosius milánói püspök az ortodox egyház nevében valószínűleg sietett megakadályozni az esetleges arianizálási kísérleteket, s tényleg küldött az új foederatusok közé. Kérdéses lehet azonban, hogy Amantius melyik Ioviának volt püspöke. Egger /i.h./ és Várady /i.h./ Iovián még a Ptujtól kb. 30 km-re fekvő Dráva-menti várost érti. A legújabb régészeti kutatások szerint gondolhatunk azonban a valószínűleg Ioviára /Felsőheténypuszta/ is, amely a IV. században valószínűleg erődített, nagyobb település /civitas/ volt, s a provinciális egyházszervezet szerint püspökséggel is rendelkezhetett. /Soproni S. Arch. Ért. 97 /1970/ 310 l. és 98 /1971/ 271 l. Ez esetben az idézett forráshely megerősíteni látszik a regölyi leletanyag alapján is megkockáztatható feltevést, hogy

- az alán foederatusok a Duna-Dráva szögében, Valeria déli-, Pannonia Secunda északi részén telepedtek le.
29. Várady L. 1961 80-83. 1.
30. Gratianus császár az alán zsoldosokkal való kivételezésére fontos h iradás még Zosimos, Historia Nova IV. 35,2. /ed. L. Mendelssohn, Leipzig 1887. p. 190./ is.

2 ἀριθμηθῆναι. [τῶν δὲ κατὰ Θράκην ἐν τοῦτοις ὄντων, οὐ²⁰ μέτριαί τινες, οὐδὲ οἷαι διαφέρειν εὐκόλως, τὸν Γρατιανὸν περιέσταντο τύχαι. τοῖς γὰρ περὶ τὴν αὐλήν τὰ τῶν αὐτοκράτορων ἤδη διαφθείρειν εἰωθόσι πειθόμενος, Ἀλανούς τινὰς αὐτομόλους δεξάμενος καὶ στρατιαῖς ἐγκαταλέξας δωρεαῖς τε ἀδραῖς ἐτίμα καὶ θαρρεῖν ἤξιόν τὰ πάντων ἀναγκαιότατα,²⁵
3 στρατιωτῶν λόγον ὀλίγον ποιούμενος. τοῦτο τοῖς στρατιώταις κατὰ τοῦ βασιλέως ἔτεκε μῖσος, ὅπερ ἵπποφυόμενον κατὰ βραχὺ καὶ αὐξανόμενον εἰς νεωτέρων πραγμάτων ἐκίνησε τοὺς στρατιώτας ἐπιθυμίαν, τοὺς τε ἄλλους καὶ κατ' ἐξαιρέτου
τοὺς ταῖς Βρετανικαῖς νήσοις ἐνδουμένους οἷα τῶν ἄλλων ἀπάντων πλέον αὐθαδείᾳ καὶ θυμῷ νικωμένους.] ἐκίνει δὲ

31. M. Schanz 1904. 175-178. 1.
32. W. Ensslin, PW-RE VII. A/2. col. 2209.
33. Várady L. 1969. 47-61. 1. Várady a korábbi kutatókkal ellentétben a Pacatus hely minden szavát a birodalomon belül élő foederatira, kizárólag a gót-hun-alán hármias népcsoportra vonatkoztatja. Harmatta J. Ant. Tan. 17 /1970/ 282-286 1. a " limiti manus suspecta decederet" mondat helyes értelmezésével rámutat, hogy a limesen kívül élő barbár népek római szolgálatba fogadásának lehetőségével is számolni kell. Harmatta szerint a sisciai csatában résztvevő, a fő-

lyón átusztató lovasság egyébként sem lehet azonos az alán-hun csapattal, mert a szöveg szerint a lovasok megsarkantyúzták lovaikat, a hunok és alánok pedig nem viseltek sarkantyút. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az egy évtizede római szolgálatban álló alánok, akiknek harci érintkezésre és taktikai tapasztalatcserére is bőven volt alkalmuk, átvehették a sarkantyú használatát is.

34. Schanz- Hosius -Krüger 1920. IV.2. 3-32. 1.

35. Várady L. 1969. 75-78. 1.

36. E.Stein 1959. 247. 1.

37. Theodosius 394-ben a dalmatiai Frigidus folyó mellett számolt le végleg Eugeniussszal, az italiai ellencsászárral. A pannoniai foederatusok is valószínűleg jelentős erőket küldtek Theodosius hadseregébe, bár csapatainak zömét az akkor még szövetséges Alarich nyugati góttjai tették ki. Az alánokat említő latin h iradás a frigidusi csatáról nincs a kezünkben. A görög Zosimos azonban beszámol arról, hogy Theodosius a háborúra való felkészülés során nagy gondot fordított a hadvezérek kiválasztására, és a szövetséges barbárokat Gainas és Saul parancsnoksága alá rendelte. Historia Nova , IV. 57,2-3. /ed. L. Mendelssohn, Leipzig 1887. p. 213./

[κεφάλαιον δὲ τῆς παρασκευῆς, ὥσπερ οὖν ἔστιν, οὐόμενος εἶναι 2
15 τὴν τῶν στρατηγῶν αἴρεσιν, τῶν μὲν Ῥωμαϊκῶν στρατο-
πέδων ἔταξεν ἡγεῖσθαι Τιμάσιον καὶ ἐπὶ τούτῳ Στελίχωνα
(συνώκει δὲ οὗτος Σερήνη Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως ἀδελφοῦ
θυγατρί), τοὺς δὲ συμμαχοῦντας αὐτῷ βαρβάρους ὑπὸ Γαῖνη
ἔταξε καὶ Σαούλ. ἐκινῶναι δὲ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς καὶ Βα- 3
20 κούριος, ἔλκων μὲν ἐξ Ἀρμενίας τὸ γένος, ἔξω δὲ πάσης
κακοηθείας ἀνήρ μετὰ τοῦ καὶ τὰ πολεμικὰ πεπαιδευθεῖν.]

Egy a VII. század elején keletkezett, csak töredékesen ránkmaradt krónika-részlet viszont azt bizonyítja, hogy Saul alán származásu parancsnok volt, aki Stilicho közvetlen irányítása alatt vett részt az Eugenius elleni hadműveletekben. Iohannes Antiocheus, Fragm. 187. /ed.

C. Müller FHG IV. p. 609./

καὶ δέχοιτο αὐτὸν βασιλεύοντα. Ὅς δὲ ὁ Θεοδοσίος ποικίλοις διακρουσάμενος λόγοις, καὶ φιλανθρώποις ἀποκρίσει δαλεάσας, ἀπεπέμψατο. Αὐτὸς δὲ Ῥωμαῖκὸν μὲν Τιμάσιον, Σκυθικὸν δὲ τὸν Γαῖναν, ἐξ Ἀλανῶν δὲ τὸν Σαοῦλ, ἀρχοντας τῶν στρατοπέδων παραλαβὼν, ἅμα δὲ καὶ Στιλίχωνα τοῖς στρατεύμασιν ἐπιστήσας (ὅς ἦν μὲν καὶ αὐτὸς ἀνέκαθεν τοῦ Σκυθικοῦ γένους, τῆς δὲ τοῦ βασιλέως ἀδελφῆς Σερήνης αὐτῷ προσμανείσας, βασιλέως οὐδὲν ἀπελείπατο), πολλοὺς τε τῶν Θρακῶν Οὐννων, σὺν τοῖς παρεπομένοις φυλάρχοις διαναστήσας, εἶχετο τῆς πρὸς τὴν Ἰταλίαν πορείας, ὡς ἂν τὸν Εὐγένιον, μηδὲν τι προσδοκῶντα, ἀπαράσκευον καταλάβοι. Ἐξίοντι δὲ αὐτῷ τῆς αὐλῆς ἡ βασίλισσα τελευταῖα.

Iohannes Antiocheusról ld. Moravcsik Gy. 1934. 85-87. l. Különösen nagy szerep jutott ennek a Saul nevű alán vezérnek később 402-ben a pollentiai csatánál. Várady L. 1969. 83. l. feltételezi, hogy Saul esetleg Saphrac utóda volt, talán éppen fia.

38. Schanz 1904. 387-448 l.

39. Várady L. 1969. 123-132 l. véleménye szerint ezeknek az ujonnan érkező alánoknak római szolgálatba állítása csak előjátéka lehetett a Pannónián belüli foederatusok megbékítésének, akik un. "csendes obsidio"-val fordultak szembe a római kormányzattal. Szerinte Stilicho 399-ben széttelepítette a gót-hun -alán foederatus csapatot. Az alánok Valeria tarományban kaptak helyet.

40. P. Fabre 1948. és G. de Hartel 1894 /CSEL 30/
p.XXXIII.
41. Szádeczky-Kardoss S. 1956.
42. O. Seeck 1913. V. 330-331, 573 l.
43. ld. feljebb a 37. sz. jegyzetet.
44. M. Manitius 1911. 257-259 l.
45. Várady L. 1969. 82-85 l.
46. E. Stein 1959. 247-249 l.; O. Seeck 1913. V. 330-331. l.
47. A 405 -ös év vége felé újabb támadás fenyegette Italiát. Radagais vezetésével különböző népelemekből - főként germánokból - álló hatalmas barbár tömeg vonult végig Észak-Pannónián, majd átlépte a Dunát, eljutott a Juliai Alpokig. Ennek az invázióknak kapcsán újra hallunk alánokról - igaz csak a görög forrásokban: Zosimos, Historia Nova V. 26,4 /ed. L. Mendelssohn , Leipzig 1887. p. 249./

10 συναγαγὼν μυριάδας εἰς τὴν Ἰταλίαν ὤρμητο διαβῆναι. [οὗ 4
προσαγγελθέντος ἢ μὲν πρώτη πάντας κατέπληξεν ἀκοή· τῶν
δὲ πόλεων ταῖς ἐλίσις ἀπεγνωκότων, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς
Ῥώμης εἰς ἔσχατον οὐσίας κινδύνου συνταραχθείσης, ἀνα-
λαβὼν ὁ Στελίχων ἔπαι τὸ ἐν τῷ Τικίνῳ τῆς Λιγυστικῆς
15 ἐνιδρυμένον στρατόπεδον (ἦν δὲ εἰς ἀριθμοὺς συνειλεγμένον
τριάκοντα) καὶ ὅσον οἶός τε γέγονε συμμαχικὸν ἐξ Ἀλανῶν
καὶ Οὐννων περιποιήσασθαι, τὴν ἐφοδὸν τῶν πολεμίων οὐκ
ἀναμείνας αὐτὸς ἐπεραιώθη τὸν Ἴστρον ἅμα παντὶ τῷ στρατεύ-
ματι, καὶ τοῖς βαρβάροις ἀπροσδοκῆτοις ἐπιπεσὼν ἔπαι τὸ 5
20 πολέμιον πανωλεθρία διέφθειρεν, ὥστε μηδένα σχεδὸν ἐκ
τούτων περισωθῆναι, πλὴν ἐλαχίστους ὅσους αὐτὸς τῇ Ῥω-
μαίων προσέθηκεν συμμαχία.] ἐπὶ ταύτῃ μέγα φρονῶν ὁ Στε-

Zosimos leírja, hogy Stilicho a veszélyt látva sietett összeszedni a liguriai Ticinumban állomásozó seregét. Harcba hívta az alánokból és hunokból álló szövetség-

seket, mintegy 30 ezer főt. Ezzel a sereggel aztán szétverte a barbárokat, olyannyira, hogy közülük alig tudott valaki sértetlenül megmenekülni. Egy feltevés szerint a vereséget túlélő barbárok nyomultak később a Rajna völgybe, 406 sziveszterén pedig Galliába.

/O. Seeck 1913. V. 377./ Azt, hogy Radagais seregében voltak-e alán népelemek, nem tudjuk. Mindenesetre a források nem emlitenek közöttük névszerint alánokat, s azt is nehéz megállapítani, hogy milyen kapcsolat volt Radagais inváziója és a vandál-alán- svév vándorlás között.

48. Wattenbach - Levison 1952. 83. 1.
49. A vandálokra általában ld. F. Miltner PW-RE VIII.A /1955/ col.298-335. és H. J. Diesner, PW-RE suppl. X. /1965/ col. 957-992.
50. ld. a 29.sz. forrás és Szádeczky-Kardoss S. 1956.
51. Courtois 1955. 40-41. 1. A roxolánokra ld. E. Diehl, PW-RE suppl. VII. col. 1195-97.
52. Wattenbach - Levison 1952. 84. 1.
53. M. Manitius 1911. 36-39. 1.
54. M. Manitius 1911. 52-58. 1.
55. Wattenbach - Levison 1952. 53-55. 1.
56. O. Seeck 1913. V. 269. , 546. 1.
57. M. Manitius 1911. 210-212. 1.
58. A VI. századi görög történetíró, Procopius gazdasági okokat hoz fel indítékul. Szerinte az éhínség vitte rá a vandálokat, hogy Maeotis környéki szálláshelyüket elhagyva az alánokkal együtt a Rajnánál keressenek új hazát. Procopius az alánokat tévesen gót népnek hiszi.

De bello Vandalico, I. 3,1. /ed. G.Dindorfius 1833.

vol. I. p.319./

15 [γ'. Βανδίλοι δὲ ἀμφὶ τὴν Μαιῶτιν φηκήμενοι λίμνην, P 182
ἐπειδὴ λιμῶ ἐπιέζοντο, ἐς Γερμανοὺς τε, οἳ νῦν Φράγγοι
καλοῦνται, καὶ ποταμὸν Ῥήνον ἐχώρουν, Ἀλανοὺς
ἐταιρισάμενοι, Γοτθικὸν ἔθνος. εἶτα ἐνθ' ἐνδε, ἡγου- 2
μένον αὐτοῖς Γωδιγίσκλου, ἐν Ἰσπανίᾳ ἰδρύσαντο, ἣ
20 πρώτη ἐστὶν ἐξ ὠκεανοῦ χώρα τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς.]

59. M. Manitius 1911. 216-217.1.

60. L. Schmidt 1942. 15-16. 1.

61. L. Schmidt 1942. 17-18. 1.

62. Várady L. 1961. 159-160. 1.

63. Ch. Courtois 1955. 43-48. 1.

64. Manitius 1911. 58. 1.

65. Wattenbach-Levison 1952. 84.1.

66. Constantinus-szal kapcsolatban még Zosimosnál olvashatunk az alánokról:

Historia Nova, VI.3,1-3 / ed. L. Mendelssohn 1887. p.284./

νοίας ἠξίωσεν. [(3) ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις, ἔκτον ἤδη
τὴν ὑπατον ἔχοντας ἀρχὴν Ἀρκαδίου καὶ Πρόβου, Βανδίλοι
Συήβοι καὶ Ἀλανοὶ ἐαυτοὺς ἀναμιζαντες τούτους ὑπερ-
βάντες τοὺς τόπους τοῖς ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ἔθνεσιν ἐλυμῆ-
ναντο, καὶ πολὺν ἐργασάμενοι φόνον ἐπίφοβοι καὶ τοῖς ἐν 20
Βρετανίαις στρατοπέδοις ἐγένοντο, συνηνάγκασαν δέ, δέει
τοῦ μὴ κάπνι σφᾶς προελθεῖν, εἰς τὴν τῶν τυράννων ὀρμησῆαι
χειροτονίαν, Μάρκον λέγω καὶ Γρατιανοῦ καὶ ἐπὶ τούτοις
2 Κωνσταντίνου.] πρὸς ὃν μάχης καρτερᾶς γενομένης ἐνίκων

Szerzőnk itt arról számol be, hogy az alánok, vandálok és svévek utját olyan sok öldöklés kísérte, hogy még a Britanniában állomásozó csapatok katonái is rettegetek

tólük. Szerinte Constantinust éppen azért kiáltották ki a britanniai légiók császárnak, mert féltek, hogy a barbárok őket is megtámadják. Constantinus aztán összeszedvén csapatait átkelt Galliába és legyőzte a barbárokat. A megfutamodókat azonban nem üldözte, és az tette lehetővé, hogy azok a vereséget kiheverjék és újra támadjanak. Persze alig hihető, hogy az alánok és vandálok Britanniát is fenyegették volna. Mindenesetre Constantinus fellépése Galliában legalább részben menekvést hozott a barbárok fosztogatása ellen.

67. Helm, PW-RE 36.Bd. /1949/ col.2359-60.

68. M. Schanz 1904. 387-389 l.

69. M. Manitius 1911. 223. l.

70. Chrocusra ld. Courtois 1955. 44.l.

71. Wattenbach - Levison 1952. 138. l.

72. Wattenbach - Levison 1952. 84. l.

73. A barbárok Galliából való tovább vándorlásának ezt az indítékát emeli ki a görög Sozomenus, és nyilván nem járhatott messze az igazságtól, amikor azt írja, hogy a barbárok Hispaniában különösen nagy hadizsákmányra számítottak. Az apjához Galliába visszatérő Constans pedig nem gondoskodott eléggé a Pireneusok szorosainak védelméről.

Historia Ecclesiastica IX. 12,3; 7. /ed.Bidez,Berlin
1960. p. 403./

καὶ ὁ μὲν Κώνστας ταῦτα διαπραξάμενος ἐπανήλθε πρὸς τὸν πατέρα φρουρὰν 2
15 καταστήσας ἀπὸ τῶν στρατιωτῶν τῆς ἐπὶ τὰς Σπανίας παρόδου· ἦν δεο-
μένοις Ἰσπανοῖς κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος φυλάττειν οὐκ ἐπέτρεψεν. δ καὶ 3
αἴτιον ἐγένετο μετὰ ταῦτα τῆς ἀπωλείας τῶν τῆδε· καταπεσοῦσης γὰρ τῆς
Κωνσταντίνου δυνάμεως ἀναλαβόντες ἑαυτοῦς Οὐάνδαλοι τε καὶ Σουῆβοι
καὶ Ἀλανοί, ἔθνη βάρβαρα, τῆς παρόδου ἐκράτησαν καὶ πολλὰ φρούρια καὶ
20 πόλεις τῶν Ἰσπανῶν καὶ Γαλατῶν εἶλον καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ τυράννου. |

στας ὁ αὐτοῦ παῖς φεύγων ἐκ τῆς Ἰσπανίας. [καταπεσοῦσης γὰρ τῆς 7
5 Κωνσταντίνου δυνάμεως ἀναλαβόντες ἑαυτοῦς Οὐάνδαλοι τε καὶ Σουῆβοι
καὶ Ἀλανοὶ σπουδῆ τὸ Πυρρηναῖον ὄρος κατέλαβον, εἰδαίμονα καὶ πλουσιω-
τάτην τὴν χώραν ἀκούοντες. παρημεληκότων τε τῶν ἐπιτραπέτων παρὰ
Κώνσταντος τὴν φρουρὰν τῆς παρόδου παρήλθον εἰς Ἰσπανίαν. |

A bizánci Theophanes 810 körül irt világkrónikájában is olvashatunk egy rövid h iradást arról, hogy az alánok a vandálokkal együtt előbb Galliába, majd Hispaniába vándoroltak.

Chronographia a.m. 5939. /ed.C.Boor, Leipzig 1883.p.94./

cf. Procop. rhesan kai tōn ekēi ekράτησαν. [Γότθοι δὲ Πανονίαν ἔσχον πρῶτον,
Vand. p. 319, 1 ἔπειτα τῷ ἰθ' ἔτει τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ νέου ἐπιτρέψαντος 20
cf. Procop. τὰ τῆς Θράκης χωρία ἄκρησαν καὶ ἐπὶ νη' χρόνους ἐν τῇ Θράκῃ
Goth. p. 7 διατρέψαντες Θεουδερίχου ἡγεμονεύοντος αὐτῶν, πατρικίου καὶ ὑπάτου,
Ζήνωνος αὐτοῖς ἐπιτρέψαντος, τῆς ἑσπερίου βασιλείας ἐκράτησαν.
οἱ δὲ Οὐανδήλοι Ἀλανοὺς ἐταιρισάμενοι καὶ Γερμανοὺς τοὺς νῦν
καλουμένους Φράγγους, διαβάντες τὸν Ῥῆνον ποταμὸν, ἡγρούμενον 25
ἔχοντες Γοδιγίσζλον κατώκησαν ἐν Ἰσπανίᾳ, πρώτη οὖσα χώρα τῆς
Εὐρώπης ἀπὸ τοῦ ἑσπερίου Ὠκεανοῦ.] Βουιφάτιος δὲ φοβηθεὶς τοὺς cf. Proc. Vand.
p. 323.

74. L. Schmidt 1942. 21-22. 1.
75. Mommsen, MGH Auct. Ant. IX.Chron.Min.I. praef. 617.1.
76. Manitius 1911. 223. 1.
77. Mommsen, MGH Auct.Ant.XI. Chron.Min.II. praef. 254.1.
78. L. Schmidt 1942. 23. 1. Schmidttel szemben
Courtois 1955. 53-54. 1. a barbárok Hispaniába való megtelepedését 412-re datálja, és összefüggésbe hozza a nyugati gótok bevándorlásával Gallia délnyugati részébe. Véleménye szerint a hispaniai barbárok számára ezután lehetetlenné vált a visszatérés Gallába, s ezért szánták rá magukat a szerződéskétesre.
79. ld. 55. számú kommentárt.
80. L. Schmidt 1934. 207. 1.
81. ld. 55. számú kommentárt
82. Wattenbach - Levison 1952. 92. 1.
83. ld. az 55, 63, 68 számú forrás és kommentár
84. M. Manitius 1911. 223. 1.
85. E. Stein 1959. 319-320. 1.
86. Wattenbach - Levison 1952. 83. 1.
87. Geiserich uralkodásával kapcsolatban még Procopius említi az alánokat: A szöveg szerint a megalakuló új vandál állam uralkodója, Geiserich az alánokat is cohorsokba osztotta. Később az alánok és más barbárok neve a vandálokéval vált eggyé:

De bello Vandalico, I. 5. /ed. G.Dindorfius 1833.
vol. I. p. 334.

□ 18 [Τους δὲ δὴ Βανδίλους τε καὶ Ἀλανούς ἐς λόχους
καταστησάμενος, λοχαγούς αὐτοῖς ἐπέστησεν οὐχ ἦσσον
ἢ ὀγδοήκοντα, οὐσπερ χιλιάρχους ἐκάλεσε, δόκησιν
παρέχων ἐς ὀκτώ οἱ μυριάδας συνιέναι τὸν τῶν στρα- 10
19 τευομένων λεών. καίτοι οὐ μᾶλλον ἢ ἐς μυριάδας
πέντε τὸ τῶν Βανδύλων τε καὶ Ἀλανῶν πλῆθος ἔν γε
20 τῷ πρὶν χρόνῳ ἐλέγετο εἶναι. ἔπειτα μέντοι τῇ τε
κατὰ σφῶς παιδοποιία καὶ ἄλλους βαρβάρους ἑταιρι-
σάμενοι ἐς μεγάλην τινὰ πολυανθρωπίαν ἐχώρησαν. 15
21 τὰ δὲ τῶν Ἀλανῶν καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων ὄνόματα,
πλὴν Μανρουσίων, ἐς τὸ τῶν Βανδύλων ἅπαντα
22 ἀπεκρίθη.] τότε δὲ Γιζέριχος Μανρουσίου προσποιή-

Modern kutatók vitatják, hogy az un. "chiliarchae" pon-
tosan azonos a latin "millenarius" fogalmával , és ebből
lehetne a vandál - alán haderő létszámára következtetni.
/Courtois 1955. 216-217. 1./

88. Wattenbach - Levison 1952. 85. 1.

89. vö. 43. sz. kommentár

90. Olympiodorus név szerint megnevezi a Gregorius Turonen-
sisnél szereplő népek vezetőit. Az alánok királya Goar,
a burgundoké Gondahar /Gunther/ volt.

Frg. 17. /ed. C. Müller, FHG IV. p.61./

[17. "Ὅτι Ἰοβίνος ἐν Μουνδιανῷ (deb. Μογουντιανῷ)
τῆς ἐτέρας Γερμανίας κατὰ σπουδὴν Γοῶρ τοῦ Ἀλανοῦ,
καὶ Γυντιαρίου, δεσφύλαρχος ἐχηρημάτιζε τῶν Βουρ-
γουντιῶνων, τύραννος ἀνηγορεύθη. Πρὸς δὲ παραγενέ-
σθαι Ἀττάλος Ἀδαούλφου παραινῆσαι. Καὶ παραγίνεται
ἅμα τοῦ πλῆθους. Καὶ Ἰοβίνος ἀνίσταται ἐπὶ τῇ Ἀδα-
ούλφου παρουσίᾳ καὶ μέμμεται δι' αἰνημάτων τῷ πα-
ραίνεσαντι Ἀττάλῳ τὴν ἄφιξιν. Καὶ Σάρος δὲ ἐμελλε
πρὸς Ἰοβίνον παραγενέσθαι. Ἄλλ' Ἀδαούλφος τοῦτο
μαθὼν, προὔπαντιάζει χιλιάδας δέκα συνεπαγόμενος
στρατιώτην, ἔχοντι ἄνδρας περὶ αὐτὸν Σάρῳ ὀκτωκαί-
δεκα ἢ καὶ εἴκοσιν.] Τὸν ἔργα ἠρωϊκὰ καὶ θαυμάσια

Iovinus hatalomra segítésénél egy sokkal jelentéktelenebb kis epizód is kapcsolatba hozható az alánokkal. Ugyancsak Olympiodorus számol be arról, hogy a III. Constantinust Arlesben ostromló Gerontius leghüségesebb szolgája alán ember volt. Amikor Gerontius hadait szétverték, őt magát menekülés közben csellel megtámadták, ez az alán katona hősiezen védte urát.
Frg. 16. /ed. C. Müller FHG IV. p. 61./

πρὸ τριάκοντα τῆς Ραβέννης μιλίων παρὰ τοὺς ἔρκους
προστάττει τούτους ἀναιρεθῆναι. Γερόντιος δὲ, παρα-
γενομένων Οὐλφιλᾶ καὶ Κωνσταντίου, φεύγει· καὶ
καταληφθεὶς, ὅτι ἐγκρατῶς ἦρχε τοῦ οἰκείου στρατοῦ,
ἐπ' αὐτῶν ἐκείνων ἐπιβουλεύεται. Πῦρ γὰρ κατὰ τῆς
οἰκίας αὐτοῦ ἀνῆψαν. Ὁ δὲ πρὸς τοὺς ἐπαναστάντας
κρατερῶς ἐμάχετο, ἕνα συναγωνιστὴν ἔχων Ἀλανὸν τὸ
γένος, εἰς δούλους αὐτοῦ ἀριθμούμενον. Τέλος τὸν τε
Ἀλανὸν καὶ τὴν γυναῖκα, τοῦτο προθυμομένους, ἀναι-
ρεῖ, ἐπικατασφάζει δὲ καὶ ἑαυτὸν. Μαξιμος δὲ ὁ παῖς
ταῦτα μαθὼν, πρὸς τοὺς ὑποσπόνδους φεύγει βαρ-
βάρους.]

Gerontius bukásáról és az alán familiaris odaadó hüsé-
géről szóló hiradást Sozomenusnál is megtaláljuk:
Historia Ecclesiastica IX. 13, 4-6. /ed. Bidez, Berlin
1960. p. 404-405./

Κωνσταντίον προσεχώρησαν. [οἱ δὲ ἐν Ἰσπανίᾳ στρατιῶται ἐδκαταφρό- 4
νητον ἀπὸ τῆς φυγῆς δόξαντα τὸν Γερόντιον ἐβουλεύσαντο ἀνελεῖν· καὶ
φραξάμενοι νύκτωρ αὐτοῦ τὴν οἰκίαν κατέδρομον. ὁ δὲ μεθ' ἑνὸς Ἀλανοῦ
ἐπιτηδείου καὶ ὀλίγων οἰκετῶν ἀνωθεν τοξεύων ὑπερ τοῦς τριακοσίους
25 ἀναιρεῖ στρατιώτας. ἐπιλειψάντων δὲ τῶν βελῶν φεύγουσιν οἱ οἰκέται καθ- 5
έντες ἑαυτοῦς λάθρα ἀπὸ τοῦ οἰκήματος. Γερόντιος δὲ τὸν ἴσον τρό-
πον διασωθῆναι δυνάμενος οὐχ εἴλετο, κατασχεθεὶς ἔρωτι Νοννιχίας τῆς

αὐτοῦ γαμετῆς. περι δὲ τὴν ἔω πῦρ ἐμβalόντων τῇ οἰκίᾳ τῶν στρατιωτῶν οὐκ ἔχων λοιπὸν σωτηρίας ἐλπίδα ἐκόντος τοῦ συνόντος αὐτῷ Ἀλανοῦ ἀποτέμνει τὴν κεφαλὴν, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τῆς ἰδίας γαμετῆς, δλοφυρομένης καὶ μετὰ δακρύων προσωθούσης ἑαυτὴν τῷ ξίφει καὶ πρὶν ὑφ' ἐτέροις γενέσθαι παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀποθανεῖν αἰτούσης καὶ τοῦτο δῶρον ὑστατον παρ' αὐτοῦ λαβεῖν ἀντιβολούσης.] καὶ ἡ μὲν ἀνδρεία γυνὴ τῆς θρη- 6 7

91. Ch. Courtois 1955. 47. 1.
92. Wattenbach - Levison 1952. 84. 1.
93. E. Stein 1959. 331. 1., F. Lot 1967. 359-360. 1.
94. Wattenbach - Levison 1952. 122. 1.
95. A bagauda mozgalomra ld. S. Szádeczky-Kardoss, PW-RE Suppl. XI. /1968/ col.346-354. és B. Czuth 1965.
96. M. Manitius 1911. 499-504. 1.
97. M. Schanz 1904. 175-178. 1.
98. Várady L. 1969. 300-303 l. szerint inkább a pannóniai hun- alán szövetségesekről lehet szó.
99. Eltester PW-RE 14 Bd. /1930/ col.1839.
100. M. Manitius 1911. 210-212. 1.
101. M. Manitius 1911. 257-259. 1.
102. A hunok galliai hadjáratára ld. Szász B. 1943. 263-343 l. és Altheim 1962. IV. 319-322 l. , E.A. Thompson 1948. 140-142. 1.
103. M. Manitius 1911. 216-217. 1.
104. Wattenbach -Levison 1952. 53-55. 1.
105. N. Wagner 1967. 1-29. 1.
106. O. Seeck PW -RE 2.Bd./1895/. col. 606-610.
107. Olympiodorus beszéli el, hogy 424-ben, amikor a gyermek III. Valentinianusszal szemben Joannes, a ravennai udvar egyik főtisztviselője trónkövetelőként lépett fel, II. Theodosius Ardaburt és fiát Aspart bizta meg a

trónbitorló elleni hadjárat vezetésével.

Frg. 46. /ed. C. Müller FHG IV. p. 68./

Συνεκπέμπεται δὲ αὐτοῖς καὶ στρατὸς, καὶ στρατοπε-
δάργης ἑκατέρωθεν δυνάμεις, Ἀρδαβούριος ἄμα τῆ
παιδὶ Ἀσπαρι, καὶ τρίτος Κανδιδιανός. Κατὰ δὲ τὴν
Θεσσαλονίκην Ἰλίων ὁ τῶν ὀφφικίων μάχιστρος παρὰ
Θεοδοσίου ἀποσταλαίς ἐνδύει Βαλεντινιανὸν ἐπ' αὐτῆς
Θεσσαλονίκης τὴν τοῦ καίσαρος ἐσθῆτα, πέμπτον ἔτος
ὄγοντα τῆς ἡλικίας. Κατιόντων δὲ αὐτῶν, Ἀρδαβούριος
μὲν ἀλλίσσεται παρὰ τῶν τοῦ τυράννου, καὶ ἀναπέμπεται
πρὸς αὐτὸν, καὶ φιλιᾶται αὐτῷ· ὁ δὲ τοῦ πατρὸς ἄμα
Πλακιδίαν ἐν ἀθυμίᾳ καὶ λύπῃ ἦσαν. Κανδιδιανὸς δὲ πολ-
λὰς πόλεις αἰρῶν καὶ εὐδοκίμων λαμπρῶς, τὸ λυπῶν

108. Várady L. 1969. 330. 1.

109. E. Stein 1959. 382, 600 1.

110. Schanz- Hosius -Krüger 1920. IV. 2. 110-112.

111. M. Manitius 1911. 36-39. 1.

112. Wattenbach - Levison 1952. 53-55. 1.

113. A görög Procopius emliti még az alánokat, mint a rómaiak szövetségesét még 471 előtt. Amikor a keleti gótok ugyanis Pannoniából az Al-Dunához vonultak, helyükre a korábban a birodalom határain kívül élő foederatus barbárok jöhettek.

Bellum Gothicum, I.1.3. /ed. G. Dindorfius 1833. vol.II.

p. 6./

2 τοῦδε τοῦ πολέμου γενέσθαι ξυνέβη. [ἐπὶ Ζήνωνος
ἐν Βυζαντίῳ βασιλεύοντος Ἀύγουστος εἶχε τὸ ἐσπέ- 5
ριον κράτος, ὃν καὶ Ἀύγουστουλον ὑποκοριζόμενοι ἐκά-
31. die
mensis
Sext.
anni 475 λουν Ῥωμαῖοι, ὅτι δὴ μειράκιον ὦν ἔτι τὴν βασιλείαν
παρέλαβεν, ἦν οἱ Ὀρέστις ὁ πατὴρ διωκεῖτο ξυνετώ-
3 τatos ὦν. ἐτύγχανον δὲ Ῥωμαῖοι χρόνῳ τινὶ πρότερον
Σκίρους τε καὶ Ἀλανοὺς καὶ ἄλλα ἄττα Γοτθικὰ ἔθνη 10
ἐς ξυμμαχίαν ἐπαγαγόμενοι· ἐξ οὗ δὴ αὐτοῖς πρὸς τε
Ἀλαρίχου καὶ Ἀτίλλα συνηρέθη παθεῖν ἄπερ μοι ἐν
4 τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐρρήθη.] ὅσῳ τε τὰ τῶν βαρ-

114. Wattenbach - Levison 1952. 85. 1.
115. Az alánok nevére a latin forrásokban ld. Thesaurus Linguae Latinae I. 1478-79. Az alánok és az antik világ korai kapcsolatait áttekinti O. V. Kudrjavcev 1962. 801-804. 871. 1.
116. Engels 1949. 167. 1.
117. A törzsországban maradó alánok történetének főbb feldolgozásaira utal Czeglédy K. 1969. 125. 1.
A birodalomba hatolt alánok régészeti hagyatékának kérdésével foglalkozik J. Czekanowski 17 /1951-1952/
és B. A. Кызнецов - В. К. Пыговик 1962 |2.

MODERN SZAKIRODALOM

- K. Purgold, Archäologische Bemerkungen zu Claudian und Sidonius. Gotha 1878.
- G.de Hartel, Praef. /in: Paulini Nolani opera.CSEL 30./ Vindobonae 1894.
- W. Tomaschek, Alani. Pauly's Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft. Neue Bearb. v. G.Wissowa 1. Bd. 1894.
- Thesaurus linguae Latinae, Alani. vol. I. Lipsiae 1900.
- F. Marx, Ausonius. Pauly's Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft. Neue Bearb.v.G.Wissowa 2. Bd. 1895.
- O. Seeck, Ardabur. Pauly's Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, Neue Bearb. v.G.Wissowa 2. Bd. 1895.
- H. Schenkl, Praef. /in:Ambrosius,CSEL 32./ Vindobonae 1902.
- M. Schanz, Geschichte der römischen Litteratur.4.Teil. /Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft 8.Bd./ München 1904.
- M. Manitius, Geschichte der lateinischen Litteratur des Mittelalters. /Handbuch der Altertumswissenschaft Bd. 9. Abt.2.Teil 1./ München 1911.
- O. Seeck, Gratianus. Pauly's Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft.Neue Bearb. v.G.Wissowa 7. Bd. 1912.
- O. Seeck, Geschichte des Untergangs der antiken Welt . V. Bd. Berlin 1913.
- Schanz-Hosius-Krüger, Geschichte der römischen Litteratur. München 1920.

- R. Egger, Historisch-epigraphische Studien in Venezien.
/Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen
Institutes. Bd. XXI-XXII. - 1922-1924./
- W. Ensslin, Zur Geschichtsschreibung und Weltanschauung
des Ammianus Marcellinus. /Klio. Beiträge zur alten
Geschichte Beiheft XVI. 1923./
- Eltester, Cl. Marius Victor. Pauly's Realencyclopädie der
classischen Altertumswissenschaft. 14. Bd. 1930.
- F. Lot, Les invasions barbares en Europe /376-955/ Fasc.5.
Paris 1930.
- Moravcsik Gy., A magyar történet bizánci forrásai. Bp.1934.
- L. Schmidt, Geschichte der deutschen Stämme. Die West-
germanen I. München 1934.
- E. Diehl, Roxolani. Pauly's Realencyclopädie der classi-
schen Altertumswissenschaft. suppl. 7.Bd. 1940.
- Váczy P., A hunok Európában. /Attila és hunjai. szerk. Né-
meth Gy./ Bp. 1940.
- L. Schmidt, Geschichte der deutschen Stämme. Die Ostger-
manen. München 1941.
- L. Schmidt, Geschichte der Wandalen. München 1942.
- Szász Béla, A hunok története. Attila nagykirály. Bp.1943.
- W. Ensslin, Valentinianus II. Pauly's Realencyclopädie
der classischen Altertumswissenschaft. 7. Bd. A/2.
1948.
- P. Fabre, Essai sur la chronologie de l'oeuvre de saint
Paulin de Nole. Paris 1948.
- E. A. Thompson, A History of Attila and the Huns. Oxford
1948.
- Helm, S. Paulinus. Pauly's Realencyclopädie der classischen
Altertumswissenschaft. 36. Bd. 1949.

Engels, A család, a magántulajdon és az állam eredete.

Bp. 1949.

J. Czekanowski, Les Alains et les reliquats karpatiques
des migrations. /Rocznik orientalistyczny 17 /1951-52./

Wattenbach - Levison, Deutschlands Geschichtsquellen im
Mittelalter, 1. Heft. Weimar 1952.

Ch. Courtois, Les Vandales et l'Afrique. Paris 1955.

F. Miltner, Vandalen. Pauly's Realencyclopädie der classi-
schen Altertumswissenschaft 8.Bd. A. 1955.

S. Szádeczky-Kardoss, Zur Vorgeschichte der wandalischen-
alanischen Wanderung. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve
1956.

F. Altheim, Geschichte der Hunnen I. Berlin 1959.

E. Stein, Histoire du Bas-Empire /284-476/. ed.fr. J.R.
Palanque. Paris 1959.

Várady László, Későrómai hadügyek és társadalmi alapjaik.

/A Római Birodalom utolsó évszázada 376-476/. Bp. 1961.

F. Altheim, Geschichte der Hunnen IV. Berlin 1962.

O. V. Kudrjavcev, Az alánok. Harcuk a hunokkal. /Világtörté-
net 10 kötetben./ II. Bp. 1962.

*В. А. Кузнецов - В. К. Пудовин, Аланы в Западной Европе в эпоху
«большого Переселения народов.» Советская Археология 1962/2.*

B. Czuth, Die Quellen der Geschichte der Bagauden. Szeged
1965.

H.J. Diesner, Vandalen. Pauly's Realencyclopädie der classi-
schen Altertumswissenschaft, suppl. 10. 1965.

B. Altaner, Patrologie. Freiburg 1966.

Bakay -Kalicz -Sági, Veszprém megye régészeti topográfiaja.
Bp. 1966.

F. Lot, La Gaule. ed. rev. P.M. Duval. Paris 1967.

N. Wagner, *Getica*. Berlin 1967.

S. Szádeczky-Kardoss, *Bagaudae*. Pauly's Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Suppl. II. 1968.

Czeglédy Károly, *Nomád népek vándorlása Napkelettől Napnyugatig*. Bp. 1969.

L. Várady, *Das letzte Jahrhundert Pannoniens*. Bp. 1969.

Harmatta János, *Gótok, hunok, alánok Pannóniában*. *Antik. Tan.* 17 /1970/.

Mészáros Gyula, *A regölyi korai népvándorláskori fejlődési sír*. *Archeológiai Ért.* 97 /1970/

Harmatta János, *Pannónia későantik fejlődésének problémái*. *Antik Tan.* 19 /1971/

Nagy Tibor, *Pannónia utolsó évszázada egy új monográfia megítélésében*. *Antik Tan.* 18 /1971/.